وەزارەتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان
بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان
پەیمانگەی پەرەپێدانی ئەمنی و کارگێڕی و تەکنەلۆژیای زانیاری
زنجیرەی بڵاوکراوە 12

ڕێبەری
لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی شارستانی

ئامادە کردنی
فتحی مستەفا کاخدر کاکەشین
بەڕێوەبەری جێبەجێکار - بەڕێوەبەری کارگێڕی و سەرچاوە مرۆییەکانی دیوانی وەزارەتی ناوخۆ
ماستەر لە کارگێڕی

- جۆرەکان و چۆنیەتی لێپرسینەوەو لێکۆڵینەوە، سەپاندنی سزاکان، چۆنیەتی نووسینەوەو وردبینیکردنی کۆنووس، پێشکەشکردنی بێدادی و تانە لەلایەن فەرمانبەری سزادراو، نەفەوتانی مافی فەرمانبەران و هەڵە دیارەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە و گشت بابەتەکانی تایبەت بە لێکۆڵینەوە
- یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە ١٤ی ساڵی ١٩٩١ هەمووارکراو بە هەردوو زمانی (کوردی و عەرەبی)
- ماددەگەلێک کە پەیوەستن بە فەرمانبەر و راسپێردراو بە راژەی گشتی لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ١١١ی ساڵی ١٩٦٩ هەموارکراو.
- یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران (تضمين الموظفين)ی هەرێمی کوردستان ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٢٠ بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی

چاپی یەکەم 2021

وەزارەتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان
بەڕێوەبەرایەتی گشتی دیوان
پەیمانگەی پەرەپێدانی ئەمنی و کارگێڕی و تەکنەلۆژیای زانیاری
زنجیرەی بڵاوکراوە 12

ڕێبەری
لێکۆڵینەوەی بەرزەفتیی فەرمانبەرانی شارستانی

- جۆرەکان و چۆنیەتی لێپرسینەوەو لێکۆڵینەوە، سەپاندنی سزاکان، چۆنیەتی نووسینەوەو وردبینیکردنی کۆنووس، پێشکەشکردنی بێدادی و تانە لەلایەن فەرمانبەری سزادراو، نەفەوتانی مافی فەرمانبەران و هەڵە دیارەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە و گشت بابەتەکانی تایبەت بە لێکۆڵینەوە.
- یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە ١٤ی ساڵی ١٩٩١ هەموارکراو بە هەردوو زمانی (کوردی و عەرەبی).
- ماددەگەلێک کە پەیوەستن بە فەرمانبەر و راسپێردراو بە راژەی گشتی لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ١١١ی ساڵی ١٩٦٩ هەموارکراو.
- یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران (تضمین الموظفین)ی هەرێمی کوردستان ژمارە (٥)ی ساڵی ٢٠٢٠. بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی

ئامادە کردنی:
فتحی مستەفا کاخدر کاکەشین
بەڕێوەبەری جێبەجێکار - بەڕێوەبەری کارگێڕی و سەرچاوە مرۆییەکانی دیوانی وەزارەتی ناوخۆ
ماستەر لە کارگێڕی

چاپی یەکەم 2021

● **ڕێبەری لێکۆڵینەوەی بەرزەفتیی فەمانبەرانی شارستانی**

● **ئامادەکردن و وەرگێڕان و کۆ کردنەوەی:** فتحی مستەفا کاخدر کاکەشین

● **دیزاینی ناوەڕۆک و بەرگ:** ئامادەکار

● **تیراژ:** 1000 دانە

● **چاپخانە: چاپخانەی هێڤی**

● **چاپی یەکەم 2021**

● **لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی کتێبخانە گشتییەکان ژمارەی سپاردنی (   ) ی ساڵی (2020) ی پێدراوە.**

* بەڕێـز کاک ڕێبـەر ئەحمـەد وەزیری ناوخۆ کـە بە وتەکە و پاڵپشـتییەکەی ڕۆڵێکـی زیاتـری دا بـە گرنگـی بابەتی ئەم چاپکراوە.

* بەڕێز کاک د.سـامی جلال حسین بەڕێوەبەری گشتی دیوان کە هەردەم هاوکار و هاندەر بووە بۆ ئامادەکردنی ئەم ڕێیەرە و بەچاپگەیاندنی.

* لیژنەی پێداچوونـەوەی پێکاهاتوو بەفەرمانی ژمارە (10058 لە21 /2020/7) بۆ تێبینییە بە نرخەکانیان کە زۆر بە ڕۆحیەتێکی دڵسـۆزانە کاری پێداچوونەوەیـان بـۆ ئەم ڕێبـەرە ئەنجامدا (بەڕێزان: رنج رؤوف رشید سەرۆکی لیژنە، مقدمی مافپەروەر/ دارا فاروق عثمان و مؤید صلاح محمد ئەندامانی لیژنە).

* هەمـوو ئەو بـرا بەڕیزانەی کە یارمەتیـدەر بوون ئەگەر بە وشەیەکیش بێت بۆ دەوڵەمەندکردنی بابەتی ئەم چاپکراوە.

* هاوژینم دایکی (باوان) کە هەردەم یارمەتیدەر و پاڵپشتم بووە.

هیـوای تەمەن درێژی و تەندروسـتییەکی باش بـۆ هەمووان دەخوازم

ئامادەکار

وتەی بەڕێز وەزیری ناوخۆ

بێگومان چاپکردن و ئامادەکردنی چاپکراوێک بە ناوی (**ڕێبەری لێکۆڵینـەوەی بەرزەفتیی فەرمانبەرانی شارسـتانی**) سـوودی زۆری دەبێت بۆ زیاتر ئاشنابوونی فەرمانبەران بە لێکۆڵینەوەی بەرزەفتیی و چۆنیەتی بەرگری لەخۆکردن و نەفەوتانی مافیان و هەروەهـا بـۆ ئـەو فەرمانبەرانەی کەوا هەڵدەسـتن بەکاری لێکۆڵینـەوە لـە لیژنەکانـی لێکۆڵینەوە بۆ ئـەوەی ڕووبەڕووی هەڵـەی زەق نەبنەوە و هەروەها لە پێناو زیاتر بەدامەزراوەیی کردنی کاروبارەکانی تایبەت بە وەزیفەی گشتی.

سـوپاس و پێزانیـن و دەستخۆشـیتان لێدەکەیـن بەرامبەر بە ماندووبوونتان لە ئامادەکرنی ئەم چاپکراوە بەزمانی شـیرینی کوردی، دەستتان دەگوشم بۆ ئەم کارە و هیوادارین بەردەوام بن بۆ خزمەتکردنی فەرمانبەران و دەوڵەمەندکردنی کتێبخانەی کوردی.

ڕێبەر ئەحمەد
وەزیری ناوخۆ

وتەی بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی دیوان

دەستخۆشیتان لێدەکەین بەرامبەر بە ماندووبوونتان لە ئامادەکردنی چاپکراوێک بەناوی (**ڕێبەری لێکۆڵینەوەی بەرزەفتیی فەرمانبەرانی شارستانی**) کە بە دڵنیاییەوە زۆر سوودی دەبێت بۆ فەرمانبەران و ئەو فەرمانبەرانەی کە کاری لێکۆڵینەوە ئەنجامدەدەن لە لیژنەکانی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتیی کە دەبێتە هۆی زیاتر ئاشنابوونی فەرمانبەران بە ئەرک و مافەکانیان لەژیانی وەزیفیاندا بۆ ئەوەی ڕووبەڕووی نادادپەروەری نەبنەوە.

دەستتان دەگوشین بۆ ئەم هەوڵە و هیوای بەردەوامیتان بۆ دەخوازین بەرامبەر بەم جۆرە کارانە و شارەزابوونی فەرمانبەران بە گشت لایەنەکانی ژیانی وەزیفیان کە بتوانێت پیادەی ئەرکەکەی بکات و دووربکەوێتەوە لە سەرپێچی کارگێڕی و ئەو سزایانەی کە لەکاتی سەرپێچی بەسەریدا دەچەسپێت.

دووبارە سوپاسی ماندووبوونتان دەکەین

د.سامی جلال حسین
بەڕێوەبەری گشتی دیوانی
وەزارەتی ناوخۆ

پێرست

بابەت	لاپەڕە

* سوپاس و پێزانین.. 3
* وتەی بەڕێز وەزیری ناوخۆ 5
* وتەی بەڕێز بەڕێوەبەری گشتی دیوان 7
* پێرست 9
* پێشەکی 13

بەشی یەکەم

پرەنسیپە گشتییەکانی لێپرسینەوەو لێکۆڵینەوەو سزادانی فەرمانبەر

* لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی لە فەرمانبەرانی شارستانی 17
* مەبەست و گرنگییەکانی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی.. 18
* بەراوردی نێوان لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی و لێکۆڵینەوەی تاوانکاری.................. 19
* لێکۆڵینەوەی (لە ئەستۆکردن – التضمین).. 21
* کار و ئەرکی لیژنەی لێکۆڵینەوەی (لە ئەستۆکردن – التضمین)........................ 22
* بەراوردی نێوان لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی و لێکۆڵینەوەی لەئەستۆکردن........... 23
* لیژنەکانی (گەڕان بەدوای راستییەکان، بەدواداچوون)................................. 25
* هیچ تاوان و سزایەک بوونی نییە تەنیا بە دەقی یاسایی نەبێت..................... 25
* ئەو فەرمانبەرانەی لێکۆڵینەوە دەیانگرێتەوە... 26
* ئەو رێوشوێنانەی کە دەبێت رەچاو بکرێت لە کاتی لێکۆڵینەوە....................... 29
* چۆنیەتی ئاگاداربوونی فەرمانگە بە سەرپێچی فەرمانبەرەکەی....................... 32
* دەسەڵاتی لێپرسینەوەو سزادانی فەرمانبەر بە شێوەی راستەوخۆ.................. 33
* دەسەڵاتی ناردنی فەرمانبەر بۆ لێکۆڵینەوە و دەسەڵاتی سزادانیان................. 34
* لایەنەکانی دیکە کە پێشنیار دەکات فەرمانبەر بنێردرێت بۆ لێکۆڵینەوە............ 37
* هەڵوەشاندنەوەی سزا سەپێندراوەکان... 38
* دەسەڵاتی سەرۆکی فەرمانگە بۆ هەڵوەشاندنەوەی سزاکان........................... 41
* هەڵنەوەشاندنەوەی سزاکان.. 41
* سزانەدانی فەرمانبەر لەکاتی ئەنجامدانی سەرپێیچی.................................. 42
* سزادانی سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەر کاری لێکۆڵینەوە..... 43

بابەت	لاپەڕە

* بێتاوانی فەرمانبەری سەرپێچیکار لە دادگاکان نابێتە هۆی نەسەپاندنی سزاکان.......... 45
* مەرج نییە ئەندامی داواکاری گشتی ئامادە بێت وەک چاودێر لە لیژنەی لێکۆڵینەوە........ 46
* چارەسەری مشتومڕی ئەندامی داواکاری گشتی لە لیژنەکانی لێکۆڵینەوە...... 48
* دڵنیاییە یاساییەکان (الضمانات القانونية) بۆ فەرمانبەری سەرپێچیکار لە قۆناغی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی.................................... 49
* دەسەڵاتی لیژنەی لێکۆڵینەوە بۆ پێشنیارکردنی گواستنەوە یان لادانی لە لێپرسراویەتی فەرمانبەر....................................... 49
* دەسەڵاتی لیژنەی لێکۆڵینەوە بۆ پێشنیاری وشیارکردنەوەی(تنبیه)ی فەرمانبەر......... 50
* لێپرسینەوە لە فەرمانبەری خانەنشینکراو................................ 51
* فەرمانبەری تەنسیب و خواستراو (الإعارة)................................ 52
* راسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە بە تاوانبارکردنی فەرمانبەر بە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو...................... 52
* وەستاندنی حوکمی خاوەن پسپۆری (ذات اختصاص) لەگەڵ وەستاندنی جێبەجێکردنی حوکمەکە (ايقاف التنفيذ) 53
* تاوانەکانی ئابڕووبەر (المخلة بالشرف)................................ 54
* پووچەڵکردنەوەو بەنەبوو ئەژمارکردنی کاری لیژنەی لێکۆڵینەوەو سزاکان.............. 54
* مردنی فەرمانبەری لەکاتی لێکۆڵینەوە 55
* بەرگری لەخۆ کردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار بەهۆی پارێزەر....................... 56
* سوێند خواردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار و گەواهیدەرو شارەزایان........... 57

بەشی دووەم

ڕێگاکانی لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوە و سەپاندنی سزا لەسەر فەرمانبەری سەرپێچیکار

* جۆرەکانی لێکۆڵینەوەو لێپرسینەوە.. 61
* بێدادی و تانە پێشکەشکردن لەلایەن فەرمانبەر.............................. 63
* میکانیزم و هەنگاوەکانی لێکۆڵینەوە.. 64
* هەنگاوی یەکەم: پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە................................ 64
* هەنگاوی دووەم: کۆبوونەوەی لیژنە.. 68
* هەنگاوی سێیەم: داواکردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار............................. 68
* هەنگاوی چوارەم: لێکۆڵینەوە و ئەو پرسیارانەی پێویستە بکرێن................. 71

بابەت	لاپەڕە
* هەنگاوی پێنجەم: نووسینەوەی کۆنووسی لیژنە............	84
* هەڵە دیار و باوەکانی نووسینەوەی کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە............	88
* هەنگاوی شەشەم: بەرزکردنەوەی کۆنووسەکە بۆ دەسەڵاتی پێکهێنەری لیژنەی لێکۆڵینەوە............	93

بەشی سێیەم

سزای (دەرکردن - فصل) و (لێخستن - عزل)

* یەکەم: سزای (فصل- دەرکردن)............	105
* گەڕانەوەی فەمانبەری دەرکراو (مفصول) بۆ سەر وەزیفەکەی............	106
* دووەم: سزای (عزل- لێخستن)............	107
* نەگەڕانەوەی فەرمانبەری دوورخراوە (معزول) بۆ سەر وەزیفەکەی............	107

بەشی چوارەم

دەست کێشانەوەی فەرمانبەر

* دەست کێشانەوە (سحب الید)............	111
* دەست کێشانەوە سزا نییە............	111
* جۆرەکانی دەست کێشانەوە............	112
* مەبەست لە لایەنی خاوەن پسپۆری............	112
* کاریگەرییەکانی ماوەی دەست کێشانەوەی لەسەر فەرمانبەر............	116
* چارەنووسی دەست کێشانەوە و نیوە مووچە بڕاوەکانی لەکاتی ئازادکردنی فەرمانبەر بە کەفالەت............	117
* چارەنووسی دەست کێشانەوە و نیوە مووچە بڕاوەکانی فەرمانبەر لەکاتی وەستانی جێبەجێکردنی حوکمی دادگا (ایقاف التنفیذ)............	118
* بێدادی یان تانە لە بڕیاری دەست کێشانەوە............	119

بەشی پێنجەم

بێدادی پێشکەش کردن و تانە لێدان

* یەکەم: بێدادی (التظلم) و تانەلێدان (الطعن)ی ئارەزوومەندانە	123
* پێشکەش کردنی بێدادی بۆ دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکە............	123
* دووەم: بێدادی (التظلم) و تانەلێدان (الطعن)ی پابەندکراو............	124
* شێوەو نموونەی پێشکەشکردینی بێدادییەکە............	125

بابەت | لاپەڕە

* تانە پێشکەشکردن لە بڕیاری دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی
هەرێم لە ئەنجوومەنی شورای هەرێم.. 127
* هەموارکردنەوەی یاسای ئەنجوومەنی شورای هەرێم........................ 127
* مەرجەکانی بێدادی.. 128
* فەوتانی مافی فەرمانبەر لە پێشکەشکردنی بێدادی و تانە.............. 129
* پێشکەش کردنی بێدادی مەرجە بۆ تانە لێدان لە بڕیاری سزاکە........ 129
* هەڵوەشاندنەوەی سزاکان ئەگەر بێدادی و تانەلێدانەکە قەبووڵ بکرێت........ 129

بەشی شەشەم

* یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە
14ی ساڵی 1991 هەموارکراو... 133
* قانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام المرقم 14 لسنة 1991 المعدل........ 157
* یاسای لەئەستۆکردن لە هەرێمی کوردستان ژمارە (5)ی ساڵی 2020.......... 171
* قانون تظمين الموظفين في اقليم كوردستان المرقم (5) لسنة 2020............ 179
* ماددەگەلی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە111ی ساڵی1969 پەیوەست
بە فەرمانبەر یان راسپێردراو بە راژەی گشتی.. 185
* سەرچاوەکان.. 203

شێوەو نموونەی نووسراوەکان

* (نموونەی ژمارە 1) سزادانی فەرمانبەر بەشێوەی راستەوخۆ.................... 62
* (نموونەی ژمارە 2) فەرمانی پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە........................ 65
* (نموونەی ژمارە 3) ئاگادارینامە بۆ ئامادەبوونی فەرمانبەر لەبەردەم لیژنە........... 70
* (نموونەی ژمارە 4) کۆنووسی گوتەوەرگرتن لە فەرمانبەری سەرپێچیکار............ 76
* (نموونەی ژمارە 5) کۆنووسی گوتەوەرگرتن لە گەواهیدەران........................ 77
* (نموونەی ژمارە 6) کۆنووسی راو بۆچوونی شارەزایان............................... 78
* (نموونەی ژمارە 7) کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە 90
* (نموونەی ژمارە 8) فەرمانی ئاراستەکردنی سزاکان................................. 98
* (نموونەی ژمارە 9) فەرمانی بێناوانی فەرمانبەر...................................... 99
* (نموونەی ژمارە 10) نووسراوی ناردنی فەرمانبەر بۆ دادگا......................... 100
* (نموونەی ژمارە 11 و 12) فەرمانی دەستکێشانەوە........................ 113 ، 115
* (نموونەی ژمارە 13) نووسراوی بێدادی پێشکەش کردن بۆ لایەنی سەپاندنی سزاکە.... 126

پێشەکی

ئامادەکردنی ڕێبەرێک لەسەر لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی میلاکی شارستانی بەزمانی شیرینی کوردی بۆ دوو مەبەستی سەرەکییە:

یەکەم: بۆ ئەوەی فەرمانبەران بە گشتی و بەتایبەتی فەرمانبەرانی ئاسایی، ئاشنا بن بە سەرپێچی نەکردن لە ئەرکەکانیان و ئەو سزاو رێککارانەی کە رووبەروویان دەبێتەوە لە ئەنجامی پشتگوێخستنی ئەرکەکانیان و لادانیان لە یاسا و، هەروەها بەرگری لەخۆکردن وچۆنیەتی پێشکەش کردنی بێدادی و تانە لە هەر بڕیارێکی سەپاندنی سزاکان، کە مافێکە دەستوور و یاساکان فەراهەمیان کردووە و، زۆر لە فەرمانبەرانی ئاسایی و بەتایبەتی ئەوانەی خزمەتی وەزیفییان زۆر نییە، شارەزایی تەواویان نییە لە سەرپێچی ئەرکەکانیان و لەوانەیە زۆر جار فەرمانبەر بەنیازپاکی رووبەڕووی سەرپێچی ببێتەوە لەبەر نەبوونی شارەزایی.

دووەم: بۆ ئەو فەرمانبەرانەی کە هەڵدەستن بەکاری لێکۆڵینەوە و ئەو هەڵەو کەموڕییانەی کە لەکاتی کارکردنیان روودەدەن کە دەبێتە هۆی نایاسایی بوونی پێشنیاری لیژنەکان و سەپاندنی سزاکان و کەوتنەبەر تانەلێدان لە لای دەسەڵاتی سەپاندنی سزا و دادگا تایبەتمەندەکان.

هەروەها جۆرێکی دیکەی لێکۆڵینەوە ئەنجامدەدرێت کە بریتییە لە لێکۆڵینەوەی لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران بەپێی یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران ژمارە (5)ی ساڵی 2020 بەڵام زۆر جیاوازی لەگەڵ لیژنەی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی هەیە کە هەوڵمانداوە کورتەیەک لەم جۆرە لێکۆڵینەوەیە لەم ڕێبەرە بخەینەڕوو.

لەم ڕێبەرە هەوڵمداوە کە بە زمانێکی سادەو ساکار ئەم بابەتە بخەمەڕوو بۆ ئەوەی زۆرترین فەرمانبەر بتوانێت سوودی لێببینێت.

هیچ بەرهەمێکیش بێ کەموکوڕی نابێت، بەدڵەگەورەکەی خۆتان بمبەخشن لەهەر کەموکوڕییەک و تەنیا و تەنیا مەبەستم سوودگەیاندنە بە چینی فەرمانبەران.

ئامادەکار

بەشی یەکەم

پرەنسیپە گشتییەکانی لێپرسینەوەو لێکۆڵینەوەو سزادانی فەرمانبەر

لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی لە فەرمانبەرانی شارستانی

پەیوەنـدی نێـوان فەرمانبـەر و فەرمانگەکـەی پەیوەندییەکـی هاوبەش و دوو لایەنەیـە، لایەنـی یەکەم بریتییـە لە پابەندبوونی فەرمانبەر بە گشـت ئـەو ئـەرک و پابەندییانەی کە لە یاسـا و رێنماییەکانی تایبەت بە خزمەتی شارستانی هاتووە و لایەنی دووەم بریتییە لە پابەندبوونی فەرمانگەکەی بە پێدانی گشت ئەو ماف و شایستانەی کە لە یاسا و رێنماییە کارپێکراوەکان بـە فەرمانبـەر بەخشـراوە و دوورکەوتنـەوەی فەرمانگەکـەی لـە خراپ بەکارهێنانی دەسـەڵات بەرامبەر فەرمانبەر و دەرچوون لە دەسەڵاتەکانیان کە پێیان بەخشراوە.(1)

لێکۆڵینـەوەی کارگێـڕی بریتییـە لە کۆمەڵێک رێوشـوێن کە دەسـەڵاتێکی دیاریکـراو پێی هەڵدەسـتێت بۆ گەیشـتن بـە راسـتییەکان و دیاریکردنی سەرپێچی کارگێڕی یان دارایی و دیاری کردنی ئەو کەسەی لێی بەرپرسیارە.

هەروەها بریتییە لەکۆمەڵێک رێوشوێنی بەرزەفتی کە دەسەڵاتێکی دیاریکراو پێی هەڵدەسـتێت بەمەبەسـتی دیاریکردنی کردارەکە و هەڵومەرج و بەڵگە سـەلمێنەرو رەتکەرەوەکان تا گەیشتن بە راستی و روونکردنەوەی کە ئایا دەچێتە خانەی سـەرپێچییەکی (تەمبێکاری) و دیاریکردنی ئەو کەسـەی کە سەرپێچییەکەی کردووە.(2)

بەشـێوەیەکی گشتی ، بۆ وەرگرتنی رێوشـوێنە بەرزەفتییەکان (الاجراءات الانضباطیـة) دەرهەق بە فەرمانبەر یان فەرمانبەرانی سـەرپێچیکار دەبێت سـەرپێچیەک یان کردارێکی ئەنجامدا بێت کە لە قەدەغەکراوەکان بێت یان پێچەوانەی لەو ئەرکانە بێت کە بەپێی یاسا پێی سپێردراوە.(3)

---

(1) تقریر فنون التحقیق الاداری، الموظف الحقوقی قاسم علی حسن الحسناوی، 2013 وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەتی فیدراڵی بڵاوکراوەتەوە و بەردەستە لە:

https://investigation12.blogspot.com/201305//blog-post.html?m=1

(2) مجلة کلیة مدینة العلم الجامعة-بغداد- المجلد 8 العدد2 السنه 2016، ص86.

(3) بڕوانە برگەکانی مادە 4 و 5 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو تێیدا فەرمانبەر پابەندکراوە بە گشت ئەرکەکانی کە پێی هەڵدەستێت لە کارەکەی و بۆی دیاریکراوە و هەروەها ئەو کارانەی کە لێی قەدەغەکراوە.

مەبەست و گرنگییەکانی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی

مەبەستی سەرەکی لە کاری لێکۆڵینەوە بریتییە لە دڵنیابوون لەوەی کە فەرمانبەر، سەرپێچی یەکێک لە قەدەغەکراوەکان و ئەرکەکانی کردووە کە لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو هاتووە[1]، مەبەستەکانیش زیاتر بریتین لە:

١- بەجێگەیاندن و بلاوکردنەوەی دادپەروەری.

٢- جێبەجێکردنی یاساو ڕێنماییەکان بەشێوە ڕاست و دروستەکەی و گەیشتن بە ڕاستییەکان.

٣- پاراستنی مافەکانی فەرمانبەر لە توندوتیژی فەرمانگەکەی یان بەرپرسەکەی بەهۆی خراپ بەکارهێنانی دەسەلاتە گشتییەکان لەلایەن بەرپرسەکەی و سزادانی فەرمانبەر و ناوزڕاندن و دوور لە بەرژەوەندی گشتی بۆ مەبەستی تایبەتی و کەسێتی و تۆڵەسەندنەوە.

٤ - پاراستنی مافی فەرمانگەی میری و مافی گشتی و موڵک وماڵ و پارەوپوولی گشتی.

٥- ڕێگایەکە کە لە میانەیدا راستی و دروستی ئەنجامدانی سەرپێچی لەلایەن فەرمانبەر (نێردراو بۆ لێکۆڵینەوە) ڕووندەبێتەوە و هەروەها بۆ ئاشکراکردنی فەرمانبەری سەرپێچیکاری دیکە کە لە ئەنجامدانی سەرپێچییەکە هاوبەشن.

٦- پەردەلادان لەسەر سەرپێچی دیکە کە لەوانەیە پەیوەندیدار بێت بەو سەرپێچییەی کە لە پێناویدا لێکۆڵینەوەی لەسەر ئەنجامدەدرێت.

---

(1) تقرير فنون التحقيق الاداري، الموظف الحقوقي قاسم علي حسن الحسناوي، 2013 وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەنی فیدراڵی بلاوکراوەتەوە و بەردەستە لە:
https://investigation12.blogspot.com/201305//blog-post.html?m=1

٧- دڵنیاییەکە بۆ فەرمانبەر بۆ بەرگری لەخۆکردن پێش سەپاندنی هەر سزایەک لە ڕێگای ئەو دڵنیاییانەی کە لە یاساکان دیاریکراوە بەتایبەتی یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو.

٨- ڕێگایەگە بۆ فەرمانگەکە بۆ دەرکەوتنی پاک و دڵسۆزی فەرمانبەران.

٩ - ئاشـکراکردنی راسـتی و دروستی ئەنجامدانی سەرپێچی کارگێڕی یـان دارایی لـە ڕێگای لێکۆڵینەوە، دەبێتە هۆی بەهێزکردنی پرەنسـیپی (شەفافیەت) کە لەکۆتاییدا دەبێتە هۆی بەدەستهێنانی بڕوای کۆمەڵگە بە فەرمانبەر و فەرمانگەکانی میری.

بەراوردی نێوان لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی و لێکۆڵینەوەی تاوانکاری

یەکەم: بەراوردییە هاوبەشییەکان:

١- مەبەسـتی هـەر دوو جـۆری لێکۆڵینـەوە بریتییە لە ئاشـکراکرنی راسـتییەکان لـەو سـەرپێچییانەی کـە ئاراسـتەی کەسـی تۆمەتبار و سەرپێچیکار دەکرێت.

٢- لـە هـەردوو جۆردا هیچ سـزایەک ناسـەپێندرێت بەبـێ ئەوەی لە یاساکاندا دەق کرابێت.

٣- هەردوو جۆر کار دەکەن بە پرەنسـیپی (کەسـیەتی سـزاکان) واتە هیچ کەسـێک سـزا نادرێت جگە لـە تۆمەتبار یان سـەرپێچیکار ئەگەر هاتوو پەیوەندی خزمایەتیشـی زۆر نزیک بوو لە کەسـی تۆمەتبار یان سەرپێچیکار.

دووەم:بەراوردییە جیاوازییەکان:

١- جیاوازیان لەرووی کەسی تاوانبار یان سەرپێچیکار:

لێکۆڵینەوەی تاوانکاری هەموو کەسێک دەگرێتەوە کە تاوانی ئەنجامدا بێت جا چ فەمانبەر بێت یان هاووڵاتی و کەسی ئاسایی بەپێی یاسا سزاییە کارپێکراوەکان.

بەڵام لێکۆڵینەوەی کارگێڕی تەنیا فەرمانبەر دەگرێتەوە تەنیا ئەوانەی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو دەیانگرێتەوە.

٢- جیاوازییان لەرووی ئەو کەسەی هەڵدەستێت بە ئەنجامدانی لێکۆڵینەوە:

لە لێکۆڵینەوەی تاوانکاری لێکۆڵەر یان دادوەری لێکۆلینەوە هەڵدەستێت بە لێکۆڵینەوە بەپێی یاسا بەرکارەکان و خۆشی بڕیار دەدات بە سزادانی یان بێتاوانی یان ڕەتکردنەوەی داواکە هەروەها چەند چینێکی دیکە وەکو داواکاری گشتی یان ئەندامی (الضبط القضائی) لە حاڵەتە جیاوازەکان وەکو تاوانی دیتراو (المشهودة).

بەڵام لە لێکۆڵینەوەی کارگێڕی لیژنەی لێکۆڵینەوە هەڵدەستێت بە کاری لێکۆڵینەوە و دەسەڵاتی سزادانی نییە تەنیا دەتوانێت راسپاردەو پێشنیاری سەپاندنی سزا پێشنیار بکات.

٣- جیاوازییان لە رووی ڕێوشوێنە یەدەگییەکان (الاجراءات الاحتیاطیة):

لە لێکۆڵینەوەی تاوان چەند ڕێوشوێنێک وەردەگیرێت وەکو بەندکردنی (احتیاطی) یان فەرمانی دەستگیر کردن یان بەزۆرهێنان.

بەڵام لە لێکۆڵینەوەی کارگێڕی ڕێوشوێنە یەدەگییەکان نییە تەنیا دەستکێشانەوە نەبێت (سحب الید) کە ئەویش لە حالاتی زۆر کەم دەبێت.[1]

---

(1) **مجلة جامعة تكريت للعلوم القانونية، السنة 7 العدد 26 حزيران 2015، ص238-262**

لێکۆڵینەوەی (لە ئەستۆکردن - التضمين)

لــە ئەســتۆکردن[1]: بریتییــە لە گەڕاندنــەوە و پێبژاردنی ئــەو زیانانەیە کە لەلایەن فەرمانبەر یان کەســانی ڕاســپێردراو بەڕاژەی گشتی بەر موڵک و ماڵی دەوڵەت دەکەوێت.

لیژنــەی لێکۆڵینەوەی لە ئەســتۆگرتن بریتییە لــەو لیژنەیە یان لیژنانەی کە لەلایەن دەســەڵاتی تایبەتمەند[2]: هەریەکە لە وەزیری تایبەتمەند، سەرۆکی لایەنــی نەبەســتراو بــە وەزارەت و پارێــزگار دەگرێتــەوە بەپێی یاســای لەئەستۆکردنی فەرمانبەران - قانون التضمين ژمارە (5) ی ساڵی (2020) پێکدەهێندرێت. لە ســەرۆکێک کە پلەی وەزیفی لە بەڕێوەبەر کەمتر نەبێت، و دوو ئەندام لە فەرمانبەرانی خاوەن شــارەزایی و پســپۆڕیی پێکبهێنێت، بــەو مەرجەی یەکێکیان خاوەن بڕوانامەی بەرایی زانکۆیی بێت لە یاســا[3] بەمەبەســتی لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەر یان راســپێردراو بەراژەی گشــتی بۆ لە ئەســتۆگرتنی ئــەو زەرەروزیانانەی کە بەر گەنجینەی گشــتی کەوتووە بەهۆی پشتگوێخســتنی یــان کەمتەرخەمی یان هەڵە یان ســەرپێچیکردنی یاسا و بڕیار و پێڕەو و ڕێنماییە بەرکارەکان لە هەرێمی کوردستان[4].

ئەو لیژنە لێکۆڵینەوەیەی پاڵپشــت بە یاســای لەئەســتۆکردنی فەرمانبەران پێکدەهێندرێــت نابێتــە جێگــرەوەی ئــەو لیژنــە لێکۆڵینەوانــەی کــە بەپێی یاســای بەرزەفتــی فەرمانبەرانــی دەوڵــەت و کەرتی گشــتی ژمارە 14ی ســاڵی 1991 هەمــوار کراو[5] پێــک دەهێندرێــت بەڵکو تەنیا لەســەر ئەو فەرمانبەرانــە پێکدەهێندرێت کە بەهۆی کارەکانیانەوە بەهۆی کەمتەرخەمی و پشتگوێخستن و سەرپێچی یاسا و بڕیار و پێڕەو و ڕێنماییەکانی کردووە

---

(1) ماددەی یەکەم برگە یازدەیەم لە یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران ژمارە (5) ی ساڵی (2020).
(2) ماددەی یەکەم برگە شەشەم لە هەمان یاسای سەرەوە.
(3) ماددەی سێیەم برگە یەکەم لە هەمان یاسای سەرەوە.
(4) ماددەی دووەم لە هەمان یاسای سەرەوە.
(5) ماددەی سێزدەیەم برگە یەکەم لە هەمان یاسای سەرەوە.

و بووەتە هۆی زیانگەیاندن بە بودجەی گشتی، کەچی لیژنەی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی فەرمانبەران یان بێتاوانی فەرمانبەر یان پێشنیارکردنی سزایەکە بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی.

کار و ئەرکی لیژنەی لێکۆڵینەوەی (لە ئەستۆکردن - التضمین)

ئەرکەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوەی لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران بەپێی ماددەی پێنجەم لە یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران دیاریکراوە کە ئەمانەی خوارەوەیە:

یەکەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە لە ڕێگەی فەرمانگەی پەیوەندیدارەوە، فەرمانبەر یان ڕاسپێردراو بەڕاژەی گشتی، بەشێوەی نووسراو، بە مەبەستی ئامادەبوون لەکات و شوێنی دیاریکراو لەبەردەم لیژنەکەدا ئاگاداردەکاتەوە، و بۆ هەر ڕێککارێکی دیکەی پێویست سەبارەت بە پێڕاگەیاندن و ئامادەبوون، ڕێسا گشتییەکانی یاسا بەرکارەکانی هەرێم جێبەجێدەکرێن.

دووەم: لێکۆڵینەوە بەشێوەی نووسین دەبێت، و لیژنەکە وتەکانی کەسی داواکراو بە لەئەستۆکردن و گەواهیدەرەکان تۆمار دەکات، و دەتوانێت بڕوانێتە ئەو پەڕاو و بەڵگەنامە و زانیارییانەی کە بۆ لێکۆڵینەوە بە پێویستیان دەزانێت.

سێیەم: ئامادەنەبوونی کەسی داواکراو بە لەئەستۆکردن، سەرەڕای پێڕاگەیاندنی، ڕێگرنابێت لەبەردەم کاری لیژنەی لێکۆڵینەوە و پێویستە لەسەر گرتنەبەری ڕێکارەکانی بەردەوام بێت.

چوارەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە دەتوانێت پشت بە کەسانی شارەزا و تایبەتمەند ببەستێت، بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

بەراوردی نێوان لێكۆڵینەوەی بەرزەفتی و لێكۆڵینەوەی لەئەستۆكردن

١- هەردوو لیژنەكە لیژنەی لێكۆڵینەوەن و هەڵدەستن بە كاری لێكۆڵینەوە لە هەر سەرپێچی یان هەڵەیەک لەلایەن فەرمانبەرانەوە و هەردوو لیژنەش لە (٣) كەس پێكدەهێندرێن هەروەها لە هەردوو لیژنەكەش دەبێت یەكێكیان هەڵگری بڕوانامەی زانكۆیی بەرایی بێت لە یاسا[1].

٢ - لە هەردوو جۆری لیژنەكان، فەرمانبەر و راسپێردراو بە كەرتی گشتی دەگرێتەوە.

٣- مەبەستی هەر دوو جۆری لێكۆڵینەوە بریتییە لە ئاشكراكرنی راستییەكان لەو سەرپێچییانەی كە ئاراستەی كەسی تۆمەتبار و سەرپێچیكار دەكرێت.

٤- هەردوو جۆر كار دەكەن بە پرەنسیپی (كەسیەتی سزاكان) واتە هیچ كەسێک سزانادرێت جگە لە تۆمەتبار یان سەرپێچیكار ئەگەر هاتوو پەیوەندی خزمایەتیشی زۆر نزیک بوو لە كەسی تۆمەتبار یان سەرپێچیكار.

٥ - لە رووی میكانیزمی لێكۆڵینەوە وەكو یەكن و و هەردوو جۆر لیژنەی لێكۆڵینەوە راسپاردە بەرزدەكەنەوە بۆ دەسەڵاتی پێكهێنەری لیژنەی لێكۆڵینەوە.

٦- جیاوازی نێوان هەردوو لیژنە لە رووی ئەركەكانیان: ئەركی لیژنەی لێكۆڵینەوەی بەرزەفتی كە بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی پێكدەهێندرێت بریتییە لە گەڕان بەدوای دڵنیابوون لە فەرمانبەری سەرپێچیكار لە ئەرك و قەدەغە لێكراوەكانی كە لەیاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی هاتووە و یان بە راسپاردەكردن بە بێتاوانی فەرمانبەر و داخستنی لێكۆڵینەوە یان سزادانی بەیەكێک لە سزاكانی هاتوو یان ناردنی بۆ دادگای تایبەتمەندو هیچ پەیوەندی بە دیاریكردنی زەرەوزیانی بەركەوتوو بە گەنجینەی گشتی نییە.

---

(1) مدونة القاضي رحيم العكيلي متاح في الرابط الالكتروني بتاريخ 2020/10/5:
html.2008-12-1/03/https://raheemaligeeli.blogspot.com/2018

بـەڵام ئەرکـی لیژنـەی لێکۆڵینـەوەوی لەئەسـتۆکردنی فەرمانبـەران کـە پێکدەهێندرێـت بەپێـی یاسـای لەئەسـتۆکردنی فەرمانبـەران ژمارە 5ی سـاڵی 2020 بریتییـە لـە قەرەبووکردنـەوەی گەنجینـەی حکومەت بەو زەرەرو زیانانـەی کـە بەهۆی فەرمانبەری سـەرپێچیکار پێی گەیشـتووە و پابەندکردنـی ئەو فەرمانبەرانە یان راسـپێردراوانە بەراژەی گشـتی کە یاسـای لە ئەسـتۆگرتن دەیانگرێتەوە، بـە قەرەبووکردنـەوەی گەنجینەی گشتی حکومەت.

بەکورتی: لیژنەی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی دەگەڕێت بەدوای هەر سەرپێچییەک کە لە ئەرک و قەدەغەکراوەکانی هاتوو لە یاسـای بەرزەفتی کە فەرمانبەر ئەنجامی دابێت.

لیژنـەی لێکۆڵینـەوەی لە ئەسـتۆکردن دەگەڕێت بـەدوای دیاریکردنی ئەو زەرەوزیانانەی بەر گەنجینەی گشتی کەوتوون[1].

٧- جیاوازی لە رووی پێکهێنانییانەوە:

لیژنەی لێکۆڵینەوەی لە ئەسـتۆکردنی فەرمانبـەران پێکدەهێندرێت لەلایەن (وەزیـری تایبەتمەنـد یان سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بـە وەزارەت یان پارێزگار یان ئەوەی هەر کامیان رایدەسپێرێت).

بەڵام لیژنـەی لێکۆڵینیەوەی بەرزەفتی پێکدەهێندرێـت لەلایەن (وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە (بریکاری وەزارەت یان پارێزگار یان بەڕێوەبەڕی گشـتی یان هەر فەرمانبەرێک کە وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت رایدەسپێرێت)

(1) **مدونة القاضي رحيم العكيلي متاح في الرابط الالكتروني بتاريخ 2020/10/5:**
html.2008-12-1/03/https://raheemaligeeli.blogspot.com/2018

لیژنەکانی (گەڕان بەدوای راستییەکان، بەدواداچوون)

بریتییە لەو لیژنانەی کە لەلایەن وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە پێکدەهێندرێت بەمەبەستی دڵنیابوون لە هەواڵی ئەنجامدانی سەرپێچی لەلایەن فەرمانبەر یان کۆمەڵە فەرمانبەرێک بەبێ هەبوونی بەڵگەی پێویست کە فەرمانگەکە دڵنیا نییە لە راستی و دروستی ئەو کردەوە سەرپێچییەی کە پێیراگەیاندراوە و هەروەها کۆکردنەوەی زانیاری لەکاتی راستی و دروستی:

١- دەسەڵاتی پێشنیاری سزایان نییە تەنیا دەتوانن پێشنیار بکەن بۆ دەسەڵاتداری پێکهێنانی لیژنەکە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لەسەر ئەو سەرپێچییە لە کاتی دڵنیابوون لە راستی و دروستی و ئەنجامدانی سەپێچییەکە.

٢- لەکاتی دڵنیابوون لە روونەدانی سەرپێچییەکە کە پێویست بە لیژنەی لێکۆڵینەوە نەکات ئەوا پێشنیار دەکات بە داخستنی کاری لیژنەکە.

٣- پێشنیارکردنی چەند راسپاردەیەک بۆ رێکخستنی کاروبارەکانی ئەو فەرمانگەیەی کە لیژنەکە کاری تێیدا کردووە.

هیچ تاوان و سزایەک بوونی نییە تەنیا بە دەقکراوی یاسایی نەبێت (1)

بەپێی دەستووری عێراقی ساڵی 2005 و یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو، نابێت هیچ سزایەک یان تاوانێک بسەپێندرێتە سەر تاوانبار یان سەرپێچیکار تەنیا ئەگەر لە یاساکان دەقکراو بێت، و هیچ سزاو تاوانێک ناسەپێندرێت کە لە یاساکاندا دەق

(1) دستور العراق 2005: المادة 19 ثانيا : - لا جريمة ولا عقوبة الا بنص، ولا عقوبة الا على الفعل الذي يعده القانون وقت اقترافه جريمة، ولا يجوز تطبيق عقوبة اشد من العقوبة النافذة وقت ارتكاب الجريمة .

قانون العقوبات رقم 111 لسنة 1969 م/1 (لا عقاب على فعل او امتناع الا بناء على قانون ينص على تجريمه وقت اقترافه ولا يجوز توقيع عقوبات او تدابير احترازية لم ينص عليها القانون)

نەکرابێت بەپێچەوانەوە دەکرێت هەڵبوەشێتەوە.

واتــا نابێــت هیــچ ســزایەکی فەرمانبــەر بدرێت جگــە لەوەی لە یاســا بەرکارەکان بە دەق هاتووە.

ئەو فەرمانبەرانەی لێکۆڵینەوە دەیانگرێتەوە

یەکەم: ئەو فەرمانبەرانەی دەیانگرێتەوە:[1]

لێکۆڵینەوە بەپێی یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو گشت فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی و راسپێردراو بە راژەی گشتی دەگرێتەوە:.

١- فەرمانبــەری میلاکــی هەمیشــەیی: پێناســەکەی لە زۆربەی یاســاکانی تایبەت بەفەرمانبەرانی شارستانی هاتووە لەوانە:

أ- لەیاسای خزمەتی شارستانی ژمارە 24ی ساڵی 1960 هەموارکراو: هەر کەســێک کارێکــی وەزیفی هەمیشــەیی پێ بســپێردرێت لە میلاکی هەمیشەیی تایبەت بە فەرمانبەران.

ب- لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشــتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو: هەر کەسێک وەزیفەیەکی پێ بدرێت لە ناو میلاکی وەزارەت یان لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت.

ج- یاســای خانەنشــینی یەکگرتــوو ژمارە 27ی ســاڵی 2006 هەموار کراو: هەر کەسێک راسپێردرا بێت بە وەزیفەیەکی ناو میلاکی شارستانی یان ســەربازی و هێزەکانی ئاسایشــی ناوخۆ کە مووچەیەک وەربگرێت لــە دەوڵــەت و راگیراوەکانی خانەنشــینی لــە مووچەکــەی ببڕدرێت و

(1) ماددەی دووەم برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (یەکەم: حوکمەکانی ئەم یاسایە پەیرەو دەکرێن لەسەر گشت فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی)

فەرمانبەری کەرتی گشتییش دەگرێتەوە ئەگەر هیچ دەقێکی تایبەت نەهاتبوو کە ناکۆک بێت لەگەڵ ئەم یاسایە.

٢- راسپێردراو بە خزمەتی گشتی :

هەر فەرمانبەرێک یان بەکاربەرێک یان کرێکارێک کە ئەرکێکی گشتی پێسپێردرا بێت لە خزمەتی گشتی لە حکومەت و فەرمانگە فەرمییەکان و نیمچە فەرمییەکان و بەرژەوەندییەکانی حکومەت.(1)

٣- فەرمانبەری گرێبەست: بریتییە لە گرێبەستێکی کارکردن لەنێوان سەرۆکی فەرمانگەیەکی میری لەگەڵ فەرمانبەری گرێبەست بۆ ماوەیەک بەرامبەر بە کرێیەک کە بەپێی رێنمایی دارایی دیاری کراوە بەرامبەر ئەنجامدانی کارێک یان وەزیفەیەکی دیاریکراو بۆ ماویەەکی دیاریکراو کە دەکرێت نوێ بکرێتەوە و کە فەرمانبەری گرێبەست رادەسپێردرێت بە کاریکی گشتی و دەکەوێتە خانەی (راسپێردراو بە خزمەتی گشتی)

فەرمانبەرانی کاتی و گرێبەست بەپێی بڕیاری ئەنجوومەنی شورای عێراق ژمارە 2008/12 (2) و بڕیاری ئەنجوومەنی (هەڵوەشاوەی) سەرکردایەتی شۆڕش ژمارە 603ی ساڵی 1987(3) **هەمان ئەو یاسایانەیان لەسەر جێبەجێدەکرێت کەلەسەر فەرمانبەری هەمیشەیی جێبەجێدەکرێن.**

---

(1) بڕوانە برگەی 2 مادە 19 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111 ی ساڵی 1969 هەموار کراو (2 – المكلف بخدمة عامة: كل موظف او مستخدم او عامل أنيطت به مهمة عامة في خدمة الحكومة ودوائرها الرسمية وشبه الرسمية والمصالح التابعة لها او الموضوعة تحت رقابتها ويشمل ذلك رئيس الوزراء ونوابه والوزراء وأعضاء المجالس النيابية والإدارية والبلدية كما يشمل المحكمين والخبراء ووكلاء الدائنين (السنديكيين) والمصفين والحراس القضائيين وأعضاء مجالس إدارة ومديري ومستخدمي المؤسسات والشركات والجمعيات والمنظمات والمنشآت التي تساهم الحكومة او إحدى دوائرها الرسمية او شبه الرسمية في مالها بنصيب ما بأية صفة كانت، وعلى العموم كل من يقوم بخدمة عامة بأجر او بغير أجر.

ولا يحول دون تطبيق أحكام هذا القانون بحق المكلف بخدمة عامة انتهاء وظيفته او خدمته او عمله متى وقع الفعل الجرمي أثناء توافر صفة من الصفات المبينة في هذه الفقرة فيه.

(2) کتێبی بڕیارو فەتواکانی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراق ساڵی 2008.

(3) بڕیاری ئەنجوومەنی سەرکردایەتی شۆڕش (هەڵوەشاوە) ژمارە 603ی ساڵی 1987 برگە/7: تطبق على (الموظفين المؤقتين) في التعيين والحقوق والواجبات. في غير ما ورد في هذا القرار قوانين وقواعد (الخدمة) و(التقاعد) التي تطبق على الموظفين في الدوائر التي يعملون فيها.

٤- فەرمانبەری هەمیشەیی ژێرتاقیکردنەوە: ئەو فەرمانبەرە هەمیشەییانەش دەگرێتەوە کە لە نوێ دادەمەزرێن و دەخرێنە ژێرتاقیکردنەوەی بۆ ماوەی ساڵێک لە رۆژی دەستبەکاربوونی بۆ دڵنیابوون لە تواناکانی و دوایی چەسپاندنی لە وەزیفەکە.[1]

دووەم: ئەو فەرمانبەرانەی نایانگرێتەوە:

ئەوانەی لێکۆڵینەوە بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو لێکۆڵینەوە نایانگرێتەوە بریتین لە (ئەفسەرو کارمەندانی هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و هێزە چەکدارەکان و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی) و هەر چینێکی دیکەی فەرمانبەران کە یاسای بەرزەفتی تایبەت بەخۆیان هەبێت[2].

(1) یاسای خزمەتی شارستانی ژمارە 24ی ساڵی 1960 هەموارکراو، مادەی چواردەیەم: 1 - فەرمانبەر لە کاتی یەکەم دامەزراندنی دەخرێتە ژێر تاقی کردنەوە بۆ ماوەی یەک ساڵ لە خزمەتی کردەیی و دەبێت فەرمانی چەسپاندنی دەربچێت لە پلەکەی، پاش کۆتایی هاتنی ئەو ماوەیە ئەگەر دڵنیا بوون لە تواناکانی، ئەگەر نا ئەوا ماوەی تاقی کردنەوەکەی بۆ (6) مانگی تر درێژ دەکرێتەوە. 2 - دەستبەردار بوون لە فەرمانبەرەکە ئەگەر فەرمانگەکەی دڵنیا بوو کە دەست نادات بۆ ئەو کارەی تێیدا دامەزراوە لە ماوەی تاقی کردنەوە، کە لە بڕگە1 لەم مادەیە هاتووە. 3 - ئەژمار کردنی ماوەی تاقی کردنەوە لە ماوەی خزمەتی فەرمانبەر دوای چەسپاندنی. 4 - پشووەکانی قوتابخانە بە خزمەتی کردەیی دادەندرێت بۆ مەبەستەکانی بڕگە1ی ئەم مادەیە دەربارەی ئەوانەی سوودمەند دەبن لەم پشووانە. 5 - فەرمانبەری (دەست لێ بەردراو -المستغنى عنه) بە پێی ئەم مادەیە بۆی هەیە پەڵپ (اعتراض) لە فەرمانی دەستبەردار بوونەکەی بدات لە لای ئەنجومەنی بەرزەفتی گشتی لە ماوەی 30 رۆژ لە رۆژی پێڕاگەیاندنی فەرمانی دەستبەردار بوونەکەی و بڕیاری ئەنجومەنەکە پلەی بنبڕی وەردەگرێت.

(2) ماددەی دووەم بڕگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: کارمەندانی هێزە چەکدارەکان و هێزەکانی ئاسایشی ناوخۆ و دەزگای هەواڵگری نیشتیمانی و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشتی، ملکەچی حوکمەکانی ئەم یاسایە نابن، تەنیا ئەگەر لە یاساکانیان دەقێک هەبوو کە ئاماژەی بە جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دابێت.)

ئەو ڕێوشوێنانەی کە دەبێت ڕەچاو بکرێت لە کاتی لێکۆڵینەوە[1]

1. هەبوونـــی فەرمانـــی کارگێـــڕی یـــان وەزاری بـــۆ پێکهێنانـــی لیژنـــەی لێکۆڵینەوە بەمەبەســـتی لێکۆڵینەوە لە بابەتێکی دیاریکراو ، بۆ هیچ کەسێک یـــان لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە نییە لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەر بکات ئەگەر هاتوو فەرمانی پێکهێنانی لیژنەکە بە شێوەی نووسراو دەرنەچوو بوو[2].

٢- دەبێت لێکۆڵینەوە بەشێوەی نووسراو بێت[3]

٣- دەبێت دەستپێکی لێکۆڵینەوە بە ڕووبەڕووکردنەوەی فەرمانبەر بێت بەو تۆمەتانەی کە ئاراســـتەی کراوەو بۆ فەرمانبەرەکـــە ڕوونبکرێتەوە کە ئەو لێکۆڵینەوەیە لێکۆڵینەیەوەیەکی فەرمییە و دەبێتە هۆی سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو یان بێتاوانی.

٤- لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار بەشێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا و ڕوونکردنەوەی بەو سەرپێچییەی کە ئاراستەی کراوە و ڕووبەڕووبوونەوەی بە بەڵگەی جیاواز و گفتوگۆکردنی بەشـــێوەیەکی تێرو تەســـەل و هەروەها داوا لـــە فەرمانبەرەکە بکرێت کە وەڵام بداتەوەو مافی بەرگری لەخۆکردنی پـــێ بدرێـــت بۆ ســـەلماندنی بێتاوانییەکەی بە بەڵگەی پێویســـت و هەروەها داواکردنی گەواهیدەرەکان (شـــاهیدەکان) و ئەو بەڵگەنامامانەی کە بێتاوانی دەسەلمێنێت.

---

(1) ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و (پرەنسیپی ڕەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدڕالی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بەردەستە لەڕێکەوتی 2020/3/12 www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

(2) ماددەی دەیەم برگە یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (یەکەم: لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا.)

(3) ماددەی دەیەم برگە یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: لیژنە هەڵدەستێت بە لێکۆڵینەوە بە شێوەی نووسراو لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار کە ئیحالەی لیژنە کراوە و بۆ بەجێ گەیاندنی ئەرکەکانی.......)

٥- گوێگرتن لە گەواهیدەرە سەلمێنەر و ڕەتکەرەوەکان و چەسپاندنی لە کۆنۆسی لێکۆڵینەوە.

٦- گوێگرتن لە گەواهیدەرەکان (ڕەتکەرەوە یان سەلمێنەر) کە فەرمانبەری سەرپێچیکار داوایان دەکات بۆ گوێگرتن لە وتەکانیان لەگەڵ ڕەچاوکردنی پێدانی ئازادی بە لیژنەکە بۆ دیاریکردنی گەواهیدەرەکان بەمەرجێک مافی فەرمانبەر لە بەرگری لەخۆکردنی نەفەوتێت و فەراهەم بکرێت.

٧- تێڕامان لە بەڵگە و نووسراو و دیکۆمێنتەکانی تایبەت بە سەرپێچییەکە کە پێویستن بۆ لێکۆڵینەوە و هاوپێچ کردنی بە کۆنووسی لیژنە.

٨- دەبێت وەرگرتنی ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوە بە ئامادەبوونی ئەو فەرمانبەرە سەرپێچیکارە بێت کە لێکۆڵینەوەی لەگەڵ دەکرێت تەنیا ئەگەر بەبێ هیچ هۆیەکی ڕەوا فەرمانبەر ئامادە نەبوو لەبەردەم لیژنەکە.

٩- ڕووبەڕووکردنەوەی گشت بەڵگە و نووسراو و دیکۆمێنتەکان بە ڕووی فەرمانبەرە سەرپێچیکارە لە کۆتایی لێکۆڵینەوە و داوای لێبکرێت کە یەک بە یەک وەڵامیان بداتەوە.

١٠- کاری لێکۆڵینەوەکە تەنیا دەبێت پەیوەست بێت بەو سەرپێچییەی کە ئاراستەی فەرمانبەر کراوە یان ئەو بابەتەی کە لێکۆڵینەوەی لە پێناویدا دەکرێت.

١١- ئەو ڕاپۆرتانەی کە لەلایەن شارەزایان دەنووسرێت (ئەو شارەزایانەی کە لیژنە پشتیان پێ دەبەستێت) دەقەکەی دەبێت لە ناو کۆنووسی کۆبوونەوەکە بنووسرێت و وێنەی ڕاپۆرتەکان هاوپێچ بکرێت.

١٢- دەبێت وتە و ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوە بچەسپێندرێت لە کۆنووسی لێکۆڵینەوە هەر یەکەیان لە کاتی خۆی و ئیمزاکردنی سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوەو گەواهیدەرەکان و گشت ئەو گوتانەی دەنووسرێتەوە.

١٣- پاش کۆتایی هاتنی لێکۆڵینەوە لە بابەتەکە و لێکۆڵەرەکە (محقق) یان لیژنەی لێکۆڵینەوە هەڵدەستێت بە ئامادەکردنی کۆنووسێک بەلەخۆگرتنی گشت ڕێوشوێنەکانی بابەتەکە و ئەو ڕێوشوێنانەی کە گیراوتەبەر و ئەو لێکۆڵینەوانەی کە کراوە و هەروەها ئەو ئەنجامەی کە پێی گەیشتوون و ڕاسپاردە کۆتاییەکان.

١٤- وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە بۆی هەیە کە فەرمان بکات بە دەستکێشانەوەی فەرمانبەر بکرێت بۆ ماوەیەک کە زیاتر نەبێت لە 60 ڕۆژ ئەگەر هەستی کرد کە مانەوەی لە وەزیفە زیانمەندە بە بەرژەوەندی گشتی یان کاریگەری دەبێت لەسەر بەڕێوەچوونی لێکۆڵینەوەکە لەو کارەی کە لە پێناویدا نێردراوە بۆ لێکۆڵینەوە و دەگەڕێندرێتەوە هەمان وەزیفەی دوای کۆتایی هاتنی ئەم ماوەیە تەنیا ئەگەر ڕێگرییەک هەبێت ئەوا تەنسیب دەکرێت بۆ وەزیفەیەکی دیکە، هەروەها لیژنەی لێکۆڵینەوە دەتوانێت ڕاسپاردە بکات بە دەستکێشانەوەی فەرمانبەر لە هەر قۆناغێک لە قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە[1] .

(1) ماددەی حەڤدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (بۆ وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە هەیە دەست کێشانەوەی فەرمانبەر بکات بۆ ماوەی تێپەڕ نەبێت لە 60 ڕۆژ ئەگەر بینی مانەوەی لە وەزیفە زیان بە بەرژەوەندی گشتی دەگەیەنێت یان کاریگەری دەکاتە سەر بەڕێوەچوونی لێکۆڵینەوە لەو ماوەیەی کە لە پێناویدا ئیحالەی لێکۆڵینەوە کراوە و دووبارە دەگەڕێندرێتەوە هەمان وەزیفەکەی پاش تەواو بوونی ماوەی ئاماژە پێ کراو تەنیا ئەگەر قەدەغە کراوییەک هەبوو، ئەوا تەنسیب دەکرێت بۆ وەزیفەیەکی تر.
دووەم: بۆ لیژنە هەیە ڕاسپاردەی دەست کێشانەوەی فەرمانبەر لە هەر قۆناغێک لە قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە دەر بکات.)

چۆنیەتی ئاگاداربوونی فەرمانگە بە سەرپێچی فەرمانبەرەکەی

بریتییـــە لـــە ڕێگاکانـــی چۆنیەتـــی زانیـــن و ئاگاداربوونـــی فەرمانگەی ئەو فەرمانبەرکـــەی ســـەرپێچی کـــردووە ئەمـــەش بـــە چەند ڕێگایـــەک دەبێت گرینگترینیان:

١- ڕێـــگای چاودێری کردن لەلایەن ســـەرۆکی فەرمانگە یان بەرپرســـی فەرمانبەرەکان: یەکێکە لە گرنگترین ئەرکەکانی بەرپرســـی فەرمانبەران یان ســـەرۆکی فەرمانگەکە بۆ دڵنیابوون لە باش بەڕێوەچوونی کار و لە ڕێگـــەی ئەم چاودێری کردنەوە بۆ لێپرســـراوی فەرمانبەر دەردەکەوێت لە هەبوونی سەرپێچی وەزیفی لەلایەن هەر فەرمانبەرێک و ناردنیان بۆ لێکۆڵینەوەی کارگێڕی.

٢- لە ڕێگای پێشکەش کردنی سکاڵا بۆ فەرمانگەکە: کەسی هەواڵدەر لە ڕێگای سکاڵای نهێنی سەرپێچی فەرمانبەرەکە دەخاتەڕوو.

٣-لەڕێـــگای هـــەواڵ دان بە فەرمانگەکە بە ســـەرپێچیە کارگێڕییەکان: لە لایەن فەرمانبەرێکی میلاکی هەمان فەرمانگە

٤- دەزگا چاودێری و لێکۆڵەرەوەییەکان: وەکو دیوانی چاودێری دارایی، دەستەی دەستپاکی و (داواکاری گشتی لەڕێگای دادگاکانەوە).

٥- لـــە ڕێگای دادگا تایبەتمەندەکان : زۆر جار هەیە دادگا بە نووســـراو داوا لـــە فەرمانگـــەی فەرمانبـــەرە ســـەرپێچیکارەکە دەکات کـــە لیژنەی لێکۆڵینەوەی لەسەر سەرپێچییەک پێکبهێنن.

٦- لـــە ڕێـــگای بڵاوکردنـــەوەی لـــە دەزگا ڕۆژنامەوانییەکانـــی (بینـــراو، بیستراو، خوێندراو)

٧- لـــە ڕێـــگای لیژنـــە پشـــکنینییەکان و گەڕان بـــەدوای ڕاســـتییەکان و بەدواداچوون کە لەلایەن وەزارەت و لایەنی نەبەســـتراو بە وەزارەت و

فەرمانگەکان بۆ دڵنیابوون لە ڕوودانی سەرپێچیەکە.

٨- هەر ڕێگەیەکی دیکە کە ببێتە هۆی هەواڵدان بە فەرمانگەی فەرمانبەری سەرپێچیکار.

دەسەلأتی لێپرسینەوەو سزادانی فەرمانبەر بە شێوەی ڕاستەوخۆ[1]

١- وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت و سەرۆکی فەرمانگە دەسەڵاتی سزادانی فەرمانبەری سەرپێچیکاری هەیە بە سزاکانی سەرنج ڕاکێشان، ئاگادار کردنەوە، بڕینی مووچە) بەبێ پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار.

٢- فەرمانبەری سەرپێچیکار مافی بەرگری لەخۆکردنی هەیە بۆ بەرگری کرد لە خۆی بە پێشکەشکردنی بەڵگەی سەلمێنەر.

٣- فەرمانبەری سەپێچیکار مافی پێشکەشکردنی بێدادی و تانەلێدانی هەیە لە بڕیاری سەپاندنی سزاکە لەو ماوانەی کە دیاری کراوە لە ماددەی پازدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو..

(1) واتە وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە دەتوانێت سزای (سەرنج ڕاکێشان، ئاگادار کردنەوە، بڕینی مووچە) بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەسەر فەرمانبەر بسەپێنێت بەبێ لیژنەی لێکۆڵینەوە پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەرەکە بەو سەرپێچییەی کە کردوویەتی ماددەی دەیەم بڕگەی چوارەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (چوارەم: بەدەر لە حوکمەکانی بڕگەکانی (یەکەم و دووەم) لەم مادەیە، بۆ وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە هەیە پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار، بە سەپاندنی سزایەکی ڕاستەوخۆ بە یەکێک لەم سزایانەی کە هاتووە لە بڕگەکانی (یەکەم و دووەم و سێیەم) لە مادەی 8ی ئەم یاسایە).

دەسەڵاتی ناردنی فەرمانبەر بۆ لێکۆڵینەوە و دەسەڵاتی سزادانیان

یەکەم- دەسەڵاتی ناردنی فەرمانبەر بۆ لێکۆڵینەوە[1] :

بریتییە لە دەسەڵاتی ناردنی فەرمانبەر بۆ لێکۆڵینەوەو پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە ئەوانیش بریتین لە : (وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە (بریکاری وەزارەت و ئەوانەی لەو پلەیەدان و خاوەن پلە تایبەتەکان ئەوانەی کە پێکهاتەیەکی بەڕێوەبەردنی دیاریکراو بەڕێوەدەبەن و بەڕێوەبەری گشتی یان هەر فەرمانبەرێکی دیکە کە وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت رایدەسپێرێت).[2]

دووەم- دەسەڵاتی سزادانی فەرمانبەری پلە ١ تا ١٠ی ریزبەندی وەزیفی و پلەتایبەتییەکان و بەڕێوەبەری گشتی و ئەوانەی لەو پلەیەدان:

بریتییە لە سەپاندنی سزا بەسەر فەرمانبەر پاش پەسەندکردنی کۆنووسی و راسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە ئەوانیش بریتین لە:

١ - وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت بۆ گشت سزاکانی هاتوو لە ماددەی 8 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو بۆ (گشت فەرمانبەرانی پلە 1 تا پلە 10ی ریزبەندی پلەبەندی وەزیفی)[3] و (بۆ فەرمانبەرانی پلەتایبەت و بەڕیوەبەری گشتی و ئەوانەی لەوپلەیەدان تەنیا سزاکانی بڕگەکانی یەکەم و دووەم و سێیەم لە مادە 8 ی یاسای سەرەوە و بەڵام دەسەڵاتی

---

(1) ماددەی دەیەم /برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا) .

(2) ماددەی یەکەم /برگەی یەکەم و دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو .

(3) ماددەی یازدەیەم / برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە: یەکەم: بۆ وەزیر هەیە بە سەپاندنی هەر سزایەکی هاتوو لە مادە 8 لەم یاسایە لە سەر فەرمانبەری سەرپێچیکاری حوکمەکانی ئەم یاسایە .

سەپاندنی سزاکانی برگەکانی چوارەم و پێنجەم و شەشەم و حەفتەم و هەشتەم لە مادەی 8ی یاسای سەرەوە)یان نییە[1].

٢- سەرۆکی فەرمانگە[2] :

١- سەپاندنی یەکێک لەم سزایانەی خوارەوە لە سەر فەرمانبەری سەرپێچیکارلە پلە 1 تاکو پلە 10ی ریزبەندی وەزیفی فەرمانبەران.

أ- سەرنج راکێشان، ب- ئاگادار کردنەوە، ج- بڕینی مووچە بۆ ماوەی لە 5 رۆژ تێپەڕ نەبێت، د- سەرزەنشت کردن[3].

٢- ئەگەر لیژنەی لێکۆڵینەوە راسپاردەی کرد بە سەپاندنی سزاکانی بڕگەکانی پێنجەم و شەشەم و حەفتەم و هەشتەم لەماددەی 8 واتا سزاکانی (کەمکردنەوەی مووچە - انقاص الراتب، هێنانەخوارەوەی پلە - تنزیل درجە، دەرکردن لە کار -فصل، لێخستن-العزل) [4] ئەوا لەسەر سەرۆکی فەرمانگەیە راسپاردەکە بەرز بکاتەوە بۆ وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بەوەزارەت بۆ سەپاندنی سزا پێشنیارکراوەکە.

---

(1) ماددەی دوازدەیەم / برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە: یەکەم: بۆ وەزیر هەیە بە سەپاندنی هەر سزایەکی هاتوو لە مادە 8 لەم یاسایە لە سەر فەرمانبەری سەرپێچیکاری حوکمەکانی ئەم یاسایە. تەنیا بۆ سزاکانی (سەرنج راکێشان یان ئاگادارکردنەوە یان بڕینی مووچە).

(2) ماددەی یەکەم /برگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (بریکاری وەزارەت و ئەوانەی لەو پلەیەدان و خاوەن پلە تایبەتەکان ئەوانەی کە پێکهاتەیەکی بەرێوەبەردنی دیاریکراو بەرێوەدەبەن و بەرێوەبەری گشتی یان هەر فەرمانبەرێکی دیکە کە وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت رایدەسپێرێت) .

(3) ماددەی یازدەیەم / برگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە

(4) واتا سزاکانی (کەمکردنەوەی مووچە - انقاص الراتب، هێنانەخوارەوەی پلە - تنزیل درجە، دەرکردن لە کار -فصل، لێخستن-العزل) بەپێی ماددەی هەشتەم یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە

سێیەم: دەسـەڵاتی سـەپاندنی سـزا بەسـەر فەرمانبەرانی پلـە تایبەت و بەڕێوەبەری گشتی و ئەوانەی لەو پلەیەدان[1]:

أ: وەزیر یان سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بە وەزارەت دەسەڵاتی پێدراوە بە سـەپاندنی سزاکانی (سەرنج راکێشـان یان ئاگادار کردنەوە یان بڕینی مووچـە) بەسـەر فەرمانبـەری کە لـە وەزیفـەی بەڕێوەبەری گشـتی بە سـەرەوە، لـە کاتی ئەنجامدانی کارێک کە سـەرپێچی حوکمەکانی یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو بێت بە رەچاو کردنی حوکمەکانی مادەی (10) هەمان یاسا.

ب: ئەگەر وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت بۆی دەرکەوت کە فەرمانبەرانی پلە تایبەت و بەڕێوەبەری گشتی و ئەوانەی لەو پلەیەدان، کردەوەیەکیـان ئەنجام داوە کە پێویسـتی بە سـزایەکی قورسـترە لەوەی کەوا دەسەڵاتی پێدراوە، لە سەر وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت کە بڕیاری سزادانەکە(سەرزەنشـتکردن، کەمکردنەوەی مووچە، هێنانە خوارەوەی پلە، دەرکردن – فصل، لێخسـتن (عزل) کە قورسـتر بێت لە سـزاکانی لە بڕگە (أ) هاتووە بەرزبکاتەوە بۆ سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیران بەمەبەستی سزادانی.

---

(1) ماددەی دوازدەیەم / بڕگەی یەکەم و دووەم و سێیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە (یەکەم: لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادەی (10) لەم یاسایە، بۆ وەزیر هەیە بە سەپاندنی سزای (سەرنج راکێشان یان ئاگادار کردنەوە یان بڕینی مووچە) بەسەر فەرمانبەری کە لە وەزیفەی بەڕێوەبەری گشتی بە سەرەوە، لە کاتی ئەنجامدانی کارێک کە سەرپێچی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.
دووەم: ئەگەر بۆ وەزیر لە ماوەی لێکۆڵینەوە کە ئەو فەرمانبەرەی حوکمەکانی بڕگە (یەکەم)ی ئەم مادەیە دەیگرێتەوە، کردەوەیەکی ئەنجام داوە کە پێویستی بە سزایەکی توندترە لەوەی کەوا پێی سپێردراوە، لە سەر وەزیرە کە بڕیارەکە بخاتە ڕوو بۆ ئەنجوومەنی وەزیران، کە پێشنیاری سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لەم یاسایەی تیادا بێت.
سێیەم: بۆ ئەو فەرمانبەرە هەیە کە حوکمەکانی ئەم مادەیە دەیگرێتەوە تانە لە سزاکانی بدات (کە دەسەپێندرێت لە سەری بە پێی هەردوو بڕگەی یەکەم و دووەم لەم مادەیە)، بە پێی حوکمەکانی مادەی 15 لەم یاسایە)

لایەنەکانی دیکە کە پێشنیار دەکات فەرمانبەر بنێردرێت بۆ لێکۆڵینەوە

١- لایەنی پشکنینییەکان:

زۆر لـە وەزارەت و فەرمانگەی نەبەسـتراو بـەوەزارەت و فەرمانگە هەیە، لیژنەی بەدواداچوون و پشکنینی تایبەت بەخۆیان هەیە و بەشێوەی مانگانە یان وەرزیانە یان نیوەسـالانە یان سالانە هەڵدەستن بە پشکنینی کاروبارە کارگێڕی و یاسـای و دارایی و هونەری ... هتد پەیوەست بە فەرمانگەکانی سەر بە وەزارەتەکە یان فەرمانگەی نەبەستراو بەوەزارت یان فەرمانگەکە.

زۆر جار هەیە لە میانی ئەم بەدواداچوون و پشـکنینانە دەردەکەوێت کەوا سـەرپێچی یاسایی کراوە لە کاروبارەکانی فەرمانگەکە و لەم حاڵەتەدا ئەم لیژنانە هەڵدەسـتن بـە ئاگادارکردنەوە و پێشـنیارکردنی پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینـەوە بۆ وەزیـر یان سـەرۆکی فەرمانگەی نەبەسـتراو بەوەزارەت یـان سـەرۆکی فەرمانگە بەمەبەسـتی ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەو سـزادان و دیاریکردنی سەرپێچیکاران.

٢- دیوانی چاودێری دارایی:

(سـەرۆکی دیوانی چاودێری دارایی بـۆی هەیە داوا لە وەزیری تایبەتمەند بکات سەرپێچیکەر - سەرپێچییەکی یاسایی) بۆ پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە وەزارەتەکەی یان سزای کارگێڕیی بەسەردا بسەپێنێت)[1]

٣-دەستەی دەستپاکی:

(دەستە بۆی هەیە ئەو سەرپێچییانەی پەیوەستن بە ستانداردەکانی راژەی گشـتی رەوانەی لایەنی پەیوەندیدار بکات و بۆی هەیە راسـپاردەی لەگەڵ هاوپێچ بکات بە گرتنەبەری رێککاری بەرزەفتکاری)[2]

---

(1) ماددەی شازدەیەم/برگەی سێیەم لە یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان ژمارە 2ی ساڵی 2008.
(2) ماددەی پێنجەم / برگەی نۆیەم/٢ لە یاسای دەستەی گشتی دەستپاکیی ژمارە3ی ساڵی 2011 هەموارکراو.

هەڵوەشاندنەوەی سزا سەپێندراوەکان

دەکرێت سـزا سەپێندراوەکان بەسـەر فەرمانبەران هەڵبوەشێندرێتەوە بەم رێگایانەی خوارەوە[1]:

یەکـەم: وەزیـر یان سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بە وەزارەت دەسـەڵاتی هەڵوەشـاندنەوەی هەر سـزایەکی سـەپێندرا بەسـەر فەرمانبـەر هەیە کە هاتـووە لە بڕگەکانی (سـەنج راکێشـان، ئاگادار کردنـەوە، بڕینی مووچە، سەرزەنشتکردن)، لە کاتی هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە:

أ- تێپەڕینی یەک ساڵ بەسەر سەپاندنی سزاکە.

ب- هەڵسانی بە کارەکانی بە شێوەیەکی نایابتر لە هاوەڵەکانی.

ج- سزا نەدانی بە هیچ سزایەک لە ماوەی ئەو ساڵەی برگە 1.

د- بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی سزاکە دەبێتە هۆی لادانی کاریگەرییەکانی سزاکە ئەگەر هاتوو بەسەر نەچوو بوو.

دووەم: هەڵوەشـاندنەوە یـان سـووک کـردن یـان قورسـکردنی بڕیـاری سـزادانەکە (بەپێی گونجانی سـزاکە لەگەڵ کردەوە سەرپێچییەکە). بەهۆی پێشکەشکردنی تانەلێدان و بێدادی:

أ- پێشکەشـکردنی بێـدادی (تظلـم) لەلایـەن فەرمانبەری سـزادراو بۆ دەسـەڵاتی سـەپاندنی سـزا (وەزیر یان سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بـە وەزیر یان سـەرۆکی فەرماگـە) لەماوەی یاسـایی (30) رۆژ پاش پێڕاگەیاندنی سـەپاندنی سـزاکە بە پێی رێککارەکانی هاتوو لە ماددەی پازدەیـەم لە یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمـارە 14ی سـاڵی 1991 هەموار کـراو بەپێشکەشـکردنی بەڵگەی

(1) ماددەی سێزدەیەم / برگەی یەکەم و دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو

سەلمێنەر و دەقە یاساییەکان کە دژی سەپاندنی سزاکە بێت .

ئەگەر بۆ وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزیر یان سەرۆکی فەرماگە روون بوویەوە کە سزادانەکە بێ بەڵگەیە و ناکۆکە لەگەڵ یاسا کارپێکراوەکان ئەوا بڕیاری سـزادانەکە هەڵدەوەشـێتەوە یان سووکتر یان قورستری دەکات.

ب- فەرمانبـەری سـزادراو ئەگـەر بێدادییەکـەی کەلە برگـە أ هاتووە رەزامەندی لەســەر نـەدرا، ئەوا دەتوانێت تانە لە بڕیاری ســزادانەکەی بکات لە دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی هەرێم لە ئەنجوومەنی شورای هەرێم لەماوەی 30 رۆژ لە رۆژی پێراگەیاندنی بێدادییەکەی برگەی أی سەرەوە.

ج- ئەگەر بۆ دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی هەرێم روون بوویەوە کە دوور لەیاسا کارپێکراوەکان و بەبێ بوونی بەڵگەی سەلمێنەر سزادراوە ئەوا بڕیاری سزاکە هەڵیدەوەشێنێتەوەو پلەی بنبڕ وەردەگرێت و لەسەر فەرمانگەکەیەتی کە سزادانەکەی هەڵبوەشێنێتەوە.

سـێیەم: ئەگەر فەرمانبەر ســزا درابوو ئەوا سوپاسنامەیەک سزای سەرنج راکێشــان هەڵدەوەشێنێتەوە و ئەگەر دوو سوپاسنامەی بەدەست هێنا ئەوا سزای ئاگادار کردنەوەی سەپێندراو هەڵدەوەشێنێتەوە و ئەگەر زیاتر لە 3 سوپاســنامەی بەدەست هێنا و ســزا درابوو بە سزایەکی توندتر لە سزای ئــاگادار کردنەوە ئــەوا ماوەی دواکەوتنی پلە بــەرز کردنەوەی یەک مانگ کــەم دەکرێتەوە بۆ هەر سوپاســنامەیەک و بــە مەرجێک لە 3 مانگ تێپەڕ نەکات لە ساڵێکدا.[1]

(1) ماددەی بیست و یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو

چوارەم:

١-ئەگەر ڕێککارەکانی پێکهێنانی لیژنەکە ناکۆک بێت لەگەڵ ماددەی 10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو یان یەکێک لە سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی دەرچووی یاسا نەبێت ئەوا گشت ڕێککارەکانی لیژنەکەو تا دەگاتە سزادانی فەرمانبەر هەمووی پووچەڵ دەبێتەوە چونکە لیژنەیەکە بە نایاسایی ئەژمار دەکرێت هەرشتێک لەسەر پووچەڵی بیناکرابێت ئەوا پووچەڵە (ما بني على باطل فهو باطل) و ناکۆکە لەگەڵ ماددەی (10) لە یاسای بەرزەفتی چونکە دیاری کردووە کە دەبێت یەکێکیان دەرچووی یاسا بێت.

٢- ئەگەر سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە کەمتر یان زیاتر بوو لە ٣ فەرمانبەر چونکە لە ماددە (10)ی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو بە دیاریکراوی هاتووە (یەکەم: لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا)[1].

---

(1) بڕیاری ژمارە 166/بەرزەفتی/تەمییز/2008 کە بڵاوکراوەتەوە لە کتێبی بڕیارو فەتواکانی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراق ساڵی 2008 (..... القرار: ـــ لدى التدقيق والمداولة من الهيئة العامة لمجلس شورى الدولة وجد ان الطعن التمييزي مقدم ضمن المدة القانونية قررت قبوله شكلا» ولدى عطف النظر على الحكم المميز وجد انه صحيح وموافق للقانون ذلك ان المعترض عليه وزير الموارد المائية ـ اضافة لوظيفته كان قد اصدر الامر الاداري المرقم (350) في 2008/1/22 بتوجيه عقوبة الانذار الى المعترضة بناء على توصيات اللجنة التحقيقية المشكلة بموجب الامر الوزاري المرقم (13567) في 2005/10/24 وحيث ان اللجنة التحقيقية المذكورة مؤلفة من اربعة اشخاص خلافا لاحكام المادة (10) من قانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 التي تشترط تشكيل اللجنة من رئيس وعضوين أي ثلاثة اشخاص وحيث ان الشكلية من النظام العام وان عدم مراعاة عدد اعضاء اللجنة زيادة او نقصانا يعد انتهاكا للشكلية التي اوجبها القانون ويترتب عليه بطلان القرارات التي تصدرها اللجنة ، وحيث ان مجلس الانضباط العام قد التزم بوجهة النظر القانونية المتقدمة فيكون قراره صحيحا وموافقا للقانون لذا قرر تصديقه ورد اللائحة التمييزية وتحميل المميز الرسم التمييزي وصدر القرار بالاتفاق في 3/رمضان/1429هـ الموافق في 2008/9/4م.

٣ – ئەگەر فەرمانبەری سەرپێچیکار مافی بەرگری لەخۆکردن و ئامادەبوون لەبــەردەم لیژنە پێنەدرا پاش ئاگادارکردنەوەی بەشــێوەی فەرمی لەلایەن لیژنــەی لێکۆڵینەوە ئەوا دەکرێت تانە لە ســەپاندنی ســزاکە بدات و کاری لیژنەکەش هەڵدەوەشــێتەوە بەڵام ئەگــەر ئاگادارکرایەوەو خۆی نەهات و ئامادە نەبوو ئەوا بە پاشملە (غیابی) لیژنەی لێکۆڵینەوە کاری خۆی دەکات.

دەسەڵاتی سەرۆکی فەرمانگە بۆ هەڵوەشاندنەوەی سزاکان

تەنیــا وەزیــر یان ســەرۆکی لایەنی نەبەســتراو بــەوەزارەت دەســەڵاتی هەڵوەشــاندنەوەی ســزاکانی (ســەنج راکێشــان، ئاگادار کردنــەوە، بڕینی مووچــە، سەررزەنشــتکردن) هەیــە بــەڵام ســەرۆکی فەرمانگە دەســەڵاتی هەڵوەشــاندنەوەی ئەم سزایەکانی نییە بەپێی ماددەی سێزدەیەم لە یاسای بەرزەفتــی فەرمانبەرانــی دەوڵــەت و کەرتــی گشــتی ژمارە 14ی ســاڵی 1991هەموارکراو دەبێت بەرزی بکاتەوە بۆ وەزیر یان لایەنی نەبەســتراو بە وەزارەت بەمەبەستی هەڵوەشاندنەوەی.

هەڵنەوەشاندنەوەی سزاکان

١- لەکاتــی پێشــکەش نەکردنی بێــدادی و تانەلێدان لە لایــەن فەرمانبەری سزادراو و لە ماوەی دیاری کراو لە ڕۆژی پێڕاگەیاندنی بڕیاری سزادانەکەی

٢- لەکاتی یاسایی بوونی بڕیاری سزادانەکە و ڕەتکردنەوەی تانەو بێدادی پێشکەشکراو لە ماوەی دیاری کراو.

٣- ئەگەر ســاڵێک بەســەر سەپاندنی ســزاکە تێپەڕی بۆ ســزاکانی یەکەم و دووەم و ســێیەم و چوارەمــی مــاددەی هەشــتەم لە یاســای بەرزەفتی

فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەمواركراو و كارەكانی لەم ساڵەدا بە رێكوپێكی ئەنجام نەدات و ئەمەش دەگەڕێتەوە سەر دەسەڵاتی خەملاندنی وەزیر یان سەرۆكی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت[1].

سزانەدانی فەرمانبەر لەكاتی ئەنجامدانی سەرپێچی

١- ئەگەر كردەوەكە لەسەر فەرمانی سەرووی خۆی بوو[2]:

ئەگەر هاتوو ئەم فەرمانانە سەرپێچی بوون ئەوا لە سەر فەرمانبەرەكەیە كە بۆ سەرۆكی خۆی روون بكاتەوە بە نووسین رووی ئەم سەرپێچییە و پابەند نابێت بە جێبەجێكردنی ئەم فەرمانانە، تەنیا ئەگەر سەرۆكەكەی بە نووسین جەختی لە سەر كردەوە، لەو كاتەدا سەرۆكەكە بەرپرسیارە لە سەرپێچییەكە و بەهیچ شێوەیەک نابێت فەرمانبەرەكە رووبەڕووی لێكۆڵینەوەو لێپرسینەوە بكرێت.

٢ - جیاوازی راڤە و لێكدانەوە

بریتییە لە چۆنیەتی راڤەكردنی یاسا و رێنماییەكان، بەڵام ئەگەر دەقە یاساییەكە یان رێنماییەكە روون و ئاشكرا بوو و بواری راڤەی نەبوو ئەوا نابێت فەرمانبەر سەرپێچییەكە بە ئەنقەست بكات، بە بیانیووی راڤەكردنی بە ویستی تایبەتی و بەرژەوەندی خۆی لەگەڵ ئەوەی كە دەقە یاساییەكە یان رێنماییەكە راڤەكردن هەڵناگرێت.

---

(1) ماددەی سێزدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەمواركراو .

(2) **ماددەی چوارەم / برگەی سێیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەمواركراو (سێیەم: رێزگرتن لە سەرۆكەكانی و پابەند بوون بە رەوشت و گیانی وەرزشی لە كاتی ئاخاوتن لەگەڵیان و گوێڕایەڵی فەرمانەكانیان بێت دەربارەی بە بەجێ گەیاندنی ئەركەكانیان لە سنووری رێگاپێدراو لە یاسا و پەیڕەو و رێنماییەكان، ئەگەر هاتوو ئەم فەرمانانە سەرپێچی بوون ئەوا لە سەر فەرمانبەرەكەیە كە بۆ سەرۆكی خۆی روون بكاتەوە بە نووسین رووی ئەم سەرپێچییە و پابەند نابێت بە جێبەجێكردنی ئەم فەرمانانە، تەنیا ئەگەر سەرۆكەكەی بە نووسین جەختی لە سەر كردەوە، لەو كاتەدا سەرۆكەكە بەرپرسیارە لە سەرپێچییەكە..)**

٣- هۆکارێکی رادەبەدەر

فەرمانبــەر لەکاتی بەجێ نەگەیاندنی ئەرکەکانی بە هۆکارێکی رادەبەدەر لە توانای خۆی و ناکرێت لێپرسینەوەو سزا بدرێت.

بـۆ نموونـە: نەهاتنــی بۆ ســەر کاری خــۆی بەهۆی نەخۆشــییەک (کە رێگربێت لەهاتنی بۆ ســەر کار) یان رووداوێکی نەخوازراو یان نەهاتنی بۆ سەرکار بەهۆی باری ئەمنی.

٤- لەدەستدانی شیانی یاسایی فەرمانبەر

ئەگەر فەرمانبەرەکە تووشــی شــێت بوون بوو یان نەخۆشی دەروونی کــە هەڵسـێت بــە ســەرپێچییەک لەکاتــی نەخۆشــییەکەی یــان بــاری دەروونییەکەی، لەو کاتەدا نابێت فەرمانبەرەکە سزا بدرێت.

٥- ناڕێکی بەڕێوەبردنی فەرمانگەکە

نەبوونی دەســەڵاتەکان و پەیکەری رێکخســتنێکی روون و دیاریکراوی فەرمانگەکە یان هاودژ بوون و ناڕوونی یاساو رێنماییەکان.

سزادانی سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەر کاری لێکۆڵینەوە [1]

مەبەســتی پێکهێنانــی لیژنەی لێکۆڵینەوە گەیشــتنە بە راســتییەکان و دیاریکردنــی لایەنی کەمتەرخەم و مــەودای کەمتەرخەمییەکەی و بڕی ئــەو زیانەی کە بەر فەرمانگەکە کەوتووە و، دەســەڵاتەکانی فراوانە و دەســەڵاتی خەملاندنی هەیە (السلطة التقديرية) لــە تێرامان لە بەڵگەو دیکۆمێنتــەکان تــا دەگاتــە دەرەنجامــەکان و راســپاردەکان و بــەرز دەکرێتەوە بۆ کەســی پێکهێنەری لیژنەکە (وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەســتراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە) یان پەسەندی دەکات

(1) على خليل الجنابي، مشاور قانوني، (سلطة الادارة فى معاقبة أعضاء اللجان التحقيقيه، رۆژنامەی (الصباح الجديد) لاپەرە ٩ لە ژمارە 3985 لە 2018/7/25.

یان پەسەندی ناکات یان هەڵدەستێت بە گەڕاندنەوەی بۆ دووبارە لێکۆڵینەوە ئەگەر بڕوای بە چۆنیەتی لێکۆڵینەوەکە نەبوو دەکرێت هەمان لیژنە دووبارە لێکۆڵینەوە بکات یان لە ڕێگای لیژنەیەکی نوێی لێکۆڵینەوە.

هەندێک جار فەرمانگەکان هەڵدەستن بە پێکهێنانی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لەسەر لیژنەی لێکۆڵینەوەی پێشوو بەهۆی کەمتەرخەمی لە لێکۆڵینەوە یان راسپاردەی دیاریکراو نانووسێت یان راسپاردەی زۆر بەرزتر لە راسپاردەی شایستەی کردەوەکە.

١- ناکرێت لیژنەی لێکۆڵینەوە سزا بدرێت لەسەر کاری لێکۆڵینەوەکەی یان راسپاردەکانی چونکە راسپاردەکان بنەمایەکی یاساییان نییە، تا نەبێتە بڕیار و دەسەڵاتی پەسەندکردن دەتوانێت پەسەندی نەکات یان هەمواری بکات یان بەدووبارەکردنەوەی لێکۆڵینەوەکە یان لیژنەیەکی دیکەی لێکۆڵینەوە پێکبهێنێت بۆ نموونە (بڕیاری دادگای دادوەری فەرمانبەرانی حکومەتی عێراقی لە بڕیاری ژمارە 2018/16 لەسەر داوای ژمارە 766/ج/2017 لە 2018/4/15 بڕیاری داوە سزای ئاگادارکردنەوە بۆ سەرۆکی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە هەڵوەشێنێتەوە).[1]

٢- تەنیا ئەگەر راسپاردەکانی بەهۆی وەرگرتنی بەرتیل یان بەدیکردنی توخمێکی سزایی کە لیژنەکە ئەنجامی دابێت ئەوا دەتوانێت سزا بدرێن.

هەروەها ئەگەر دەرکەوت بەبەڵگەوە راسپاردەکان بە کاریگەری خزمایەتی یان دوژمندارییەتی دراوە ئەوا لەم حاڵەتە دەتواندرێت سزا بدرێن.

٣- هەروەها ئەگەر لیژنەکە لە بنەڕەتدا هەڵنەستا بە کاری لێکۆڵینەوە

(1) علی خلیل الجنابی، مشاور قانونی، (سلطة الادارة فی معاقبة أعضاء اللجان التحقیقیة، رۆژنامەی (الصباح الجدید) لاپەرە ٩ لە ژمارە 3985 لە 2018/7/25.

یــان دوای خســت ئــەوا دەکریێت ســەرۆک و ئەندامانی لیژنەکە ســزا بدریــن چونکــە لەم حاڵەتە دەرچوونە لە فەرمانی ســەرووی خۆی کە دەرچوونە لە ئەرکەکانی فەرمانبەر مادەی (چوارەم/ســێیەم) لە یاسای بەرزەفتــی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشــتی ژمارە14ی ســاڵی 1991 هەموارکراو[1]

بێتاوانی فەرمانبەری سەرپێچیکار لە دادگاکان نابێتە هۆی نەسەپاندنی سزاکان[2]

لەکاتــی بێتاوانــی فەرمانبەر لە دادگاکان یان لەکاتــی ناردنی فەرمانبەر بۆ دادگای تایبەت کە لەلایەن لیژنەی لێکۆڵینەوە نێردراوە یان راگرتنی لەلایەن دادگا تایبەتمەندەکان، نابێتە هۆی ســزانەدانی لەلایــەن لیژنەی لێکۆڵینەوە، واتــا ئەگــەر بێتاوانیش لە دادگا دەرچــوو دەتواندرێت یەکێک لە ســزاکان بەسەر فەرمانبەرە سەرپێچیکەرەکە بسەپێنێت ئەگەر بۆ لیژنەی لێکۆڵینەوە روون بووەوە کە کارێکــی کردووە پێچەوانەی ئەرکەکانی فەرمانبەرەکەیە بە سزای دەرکردن (فصل) و لێخستنیشەوە (عزل).

کەواتــە ئەگــەر بۆ لیژنەی لێکۆڵینــەوە روون بووەوە کــە کارێکی کردووە مانــەوەی لــە وەزیفە زیــان بە بەرژەوەندی گشــتی دەگەیەنێــت دەتوانێت پێشــنیار بــکات بە ســزادانی (فصل) یان (عــزل) بەبێ ئــەوەی بینێرێت بۆ دادگای تایبەتمەند.

---

(1) ماددەی چوارەم برگە سێیەم: سێیەم: رێزگرتن لە سەرۆکەکانی و پابەند بوون بە رەوشت و گیانی وەرزشی لە کاتی ئاخاوتن لەگەڵیان و گوێڕایەڵی فەرمانەکانیان بێت دەربارەی بە بەجێ گەیاندنی ئەرکەکانیان لە سنووری رێگاپێدراو لە یاسا و پەیڕەو و رێنماییەکان..........)

(2) ماددەی بیست و سێیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (مادەی بیست و سێیەم: بێتاوانی فەرمانبەر یان ئازاد کردنی لە سەر ئەو کردەوەی کە لە پێناویدا ئیحالەی دادگا تایبەتمەندەکان کراوە بێبەری ناکرێت لە سەپاندنی یەکێک لەم سزایانەی هاتوو لەم یاسایە..)

مەرج نییە ئەندامی داواکاری گشتی ئامادە بێت وەک چاودێر لە لیژنەی لێکۆڵینەوە

بە پێی پەیڕەوی ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان ژمارە 8ی ساڵی 2011 (سیستەمی کاری لیژنەکانی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی پێکهێنراو بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991ی هەموارکراو و ڕێوشوێنەکانی داواکاری گشتی تایبەت بەم بابەتە بەپێی یاسای داواکاری گشتی ژمارە 159ی ساڵی 1979) و بەرکار بەپێی یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە 18ی ساڵی 2007) کە لە ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان ژمارە 135 لە 2011/10/17 بڵاوکراوەتەوە هاتووە: (المادة الاولی: ١- .... ، فعلی الوزیر المختص او رئیس الدائرة تألیف لجنة تحقیقیة من رئیس وعضوین من ذوي الخبرة علی ان یکوم احدهم حاصلا علی شهادة جامعیة اولیة في القانون، وبحضور الادعاء العام).

بەڵام سەرۆکایەتی ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان بە فەرمانیان ژمارە 2228 لە 2012/9/25 کە لە ڕۆژنامەی وەقایعی کوردستان ژمارە 159 لە 2013/3/31 ئەم سیستەمەی سەرەوەی هەڵوەشاندۆتەوە کە تیایدا هاتووە:

پاڵپشت بەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە و ئاماژە بە بڕیاری ژمارە (1ی کۆبوونەوەی ئەنجوومەنی وەزیران ژمارە 12 لە ڕۆژی 2012/8/15 **بڕیارماندا بە: هەڵوەشاندنەوەی (سیستەمی کاری لیژنەکانی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی پێکهێنراو ژمارە 8ی ساڵی 2011. ٢- کارکردن بە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو).**

هەروەها لە رای ئەنجوومەنی شورای هەرێم ژمارە 2012/22 لە 2012/11/6 هاتووە (**بڕیارەکانی دەرچوو پاڵپشت بە ڕاسپاردەکانی لیژنەکانی لێکۆڵینەوە بە پووچەڵ دانانرێت بەبێ ئامادەبوونی نوێنەری داواکاری گشتی - لا تعتبر القرارات الصادرة استنادا الی توصیات اللجان التحقیقیة المنعقدة بدون حضور ممثل الادعاء العام باطلة).**

کەواتــە ئامادەبوونی ئەندامی داواکاری گشــتی وەکو چاودێر لە لیژنەکانی لێکۆڵنەوە لەســەر فەرمانبەران مەرج نییە و تەنیا دەکرێت لەکاتی پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە و سەپاندنی سزاکان ئاگاداربکرێنەوە[1] نەک ئامادەبوون لە لیژنەکە بەپێی ئەم دەقە یاساییانە و روونکردنەوانەی خوارەوە:

١- لە ماددەی دەیەم لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت ژمارە 14ی ســاڵی 1991 هەمــوار کراو نەهاتــووە [2] ، کە ئەندامی داواکاری گشــتی ئامــادەی لیژنەی لێکۆڵینــەوە بێت وەکو چاودێــر، تەنیا هاتووە لە ســەرۆک و دوو ئەنــدام پێک دێت کە یەکێکیــان هەڵگری بڕوانامەی زانکۆیــی بێــت لە یاســا (ئەمەش مانای ئەوەیە کە ســیفەتی یاســایی و دادوەری دەدات بە لیژنەی لێکۆڵینەوە).

٢- لە یاســای (هەڵوەشاوەی)[3] بەرزەفتی فەمانبەرانی دەوڵەت ژمارە 69ی ساڵی 1936 تەنیا هاتووە لە سەرۆک و دوو ئەندام پێکدێت واتا بێ ئەوەی باســی دەرچووی یاســا بکات و یاســای داواکاری گشــتی ژمارە (159) ی ســاڵی 1979 هەموار کراو بە یاســای پەرلەمانی کوردســتان ژمارە 18ی ســاڵی 2007 لە مادده 12 هاتووە[4] کە داواکاری گشــتی ئامادە دەبێت لە

---

(1) مادەی هەشتەم لە یاسای داواکاری گشتی ژمارە (159) ی ساڵی 1979 هەموار کراو بە یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە 18ی ساڵی 2007 (المادة 8: ثانیا – على الجهات المختصة – عدا ما استثنى منها بنص خاص – اعلام الادعاء العام بتشكيل اللجان والهيئات والمجالس التي تتولى التحقيق والمحاكمة وبالقضايا التي تنظرها، قبل موعد المرافعة فيها بمدة لا تقل عن ثمانية ايام، وتزويده بنسخ من القرارات التي تصدرها خلال خمسة عشر يوما من تاريخ صدورها).

(2) ماددەی دەیەم / برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (یەکەم: لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا).

(3) هەڵوەشاوەتەوە بەپێی ماددەی بیست و پێنجەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت ژمارە 69 ی ساڵی 1936ی هەموار کراو هەڵدەوەشێتەوە و کار بە هیچ دەقێک ناکرێت ڕێگربێت لە بەردەم حوکمەکانی ئەم یاسایە.

(4) یاسای داواکاری گشتی ژمارە (159) ی ساڵی 1979 هەموار کراو بە یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە 18ی ساڵی 2007 مادة 12 اولا – على الادعاء العام، الحضور امام محاكم العمل ولجنة شؤون القضاة ولجنة شؤون الادعاء العام ومجلس الانضباط العام ولجان الانضباط والكمارک ولجان التدقيق في ضريبة الدخل، واية هيئة او لجنة او مجلس ذي طابع قضائي جزائي.

لیژنەی بەرزەفتکاری ئەمەش لەبەر ئەوە بووە کە لەیاسای ژمارە 69ی ساڵی 1936 نەهاتووە کە یەکێک لە سەرۆک و ئەندامانی لیژنە دەبێت دەرچووی یاسا بێت و لەو حاڵەتەدا سیفەتێکی یاسایی و دادوەری وەرناگرێت.

3 - بەپێی ماددەی بیست و پێنجەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو هاتووە (کار بە هیچ دەقێک ناکرێت رێگربێت لە بەردەم حوکمەکانی ئەم یاسایە) لەگەڵ ئەوەی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی کارپێکراو لەدوای یاسای داواکاری گشتی کارپێکراو دەرچووە کەواتە کار بە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو دەکرێت.

4 - دەستەواژەی ئامادەبوونی داواکاری گشتی[1] لە لیژنەکانی بەرزەفتی کە هاتووە لە یاسای (هەڵوەشاوەی) بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت نەک لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو(کە بە لیژنەی لێکۆڵینەوە هاتووە)..

چارەسەری مشتومڕی ئەندامی داواکاری گشتی لە لیژنەکانی لێکۆڵینەوە

لەبەر ناڕوونی و ناکۆکی یاسایی پێویستە لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستان ئەم بابەتە یەکلایی بکرێتەوە بە ئامادەکردنی یاسای هەموارکردنی ماددەی 10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەران و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991ی هەموارکراو و بەروونی تێیدا دیاری بکرێت کە ئایا لە لیژنەی لێکۆڵینەوە ئەندامی داواکاری گشتی وەکو چاودێر بەشدار بێت یان پێویست ناکات بەشدار بێت.

(1) مادە 12 لە یاسای داواکاری گشتی ژمارە (159) ی ساڵی 1979 هەموار کراو بە یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە 18ی ساڵی 2007.

دڵنیاییە یاسـاییەکان (الضمانات القانونية) بۆ فەرمانبەری سـەرپێچیکار لە قۆناغی لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی

١- رووبەڕووکردنـەوەی فەرمانبەرەکـە بـە ئـەو سـەرپێچییەی کـە ئاراستەی کراوە.

٢- نووسینەوەی کۆنووسەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە.

٣- پێدانی ماف بە فەرمانبەر بۆ تێڕامان لە گشت بەڵگەو دیکۆمێنتەکانی لێکۆڵینەوەکە.

٤- مافی بەرگری لەخۆکردن و داواکردنی پارێزەر.

٥- سەربەخۆیی و بێلایەنی لیژنەی لێکۆڵینەوە.(1)

٦- مافی بێدادی پێشکەشکردن و تانە لەکاتی سەپاندنی سزاکان

دەسەڵاتی لیژنەی لێکۆڵینەوە بۆ پێشنیارکردنی گواستنەوە یان لادانی فەرمانبەر لە لێپرسراویەتی(2)

لیژنەی لێکۆڵینەوە دەسەڵاتی پێشنیارکردنی گواستنەوەی راژەی فەرمانبەر یـان پێشـنیاری لادانی لە لێپرسـراویەتی نییە، بەپێی مـادەی دەیەم/ برگە دووەم لە یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموارکـراو، لیژنـە یـان دەبێـت یەکێک لە سـزاکان پێشـنیار بـکات بەسـەر فەرمانبەری سـەرپێچیکار یان بە ئەنجـام نەدانی لێکۆڵینەوە و داخستنی لێکۆڵینەوەکە(3) و ئەم بابەتە لە دەسەڵاتی خەملاندنی

---

(1) بحث (التحقيق الانضباطي في مجال الوظيفة العامة)، القاضي سردار ياسين حمدامين، وزارة العدل لاقليم كوردستان- مجلس الشورى، سنة 2013، ص 41 - 48.

(2) ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و پرەسیپی ڕەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدڕالی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بلاوکرایەتەوە لەڕێکەوتی 2020/3/12 www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

(3) ماددەی دەیەم/برگە دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991

لایەنی کارگێڕییە (السـلطة التقديرية) بەپێی بەرژەوەندی گشـتی کە ئەگەر بەرژەوەندی گشتی وا پێویست بکات کە بگوازرێتەوە یان لە لێپرسراویەتی لابدرێت ئەوا لەدەسـەڵاتی دەسـەڵاتداریەتی کارگێڕییە و هیچ پەیوەندی بە لیژنەی لێکۆڵینەوە نییە بەڵام بڕیاری خەملاندنی لایەنی کارگێڕی بەشێوەی رەهـا نییـە، لەکاتێکـدا دەبێت ئەگـەر فەرمانبەرەکـە پابەنـد نەبووبێت بە ئەرکەکانی خۆی و دەبێت بەرژەوەندی گشتی تێیدا فەراهەم بکرێت[1].

دەسەڵاتی لیژنەی لێکۆڵینەوە بۆ پێشنیاری وشیارکردنەوەی (تنبیه) ی فەرمانبەر[2]

لیژنەی لێکۆڵینەوە دەسـەڵاتی پێشـنیارکردنی وشـیارکردنەوەی (تنبیه)ی فەرمانبەری نییە بۆ ئەوەی جارێکی دیکە سەرپێچییەکەی دووبارە نەکاتەوە بەپێی مادده 10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو یان دەبێت یەکێک لەو سزایانەی کە لەم یاسایەدا هاتووە بەسەر فەرمانبەر بسەپێندرێت یان بێتاوان دەرچوونی فەرمانەرەکە و داخستنی لێکۆڵینەوە[3].

هەموارکراو (........ یان بە ئەنجام نەدانی لێپرسینەوە لە فەرمانبەر و داخستنی لێکۆڵینەوە یان سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لەم یاسایە، هەموو ئەمانە بەرز دەکرێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە فەرمانبەرەکەی ئیحالە کردووە.ە).

(1) بڕیاری ژمارە 218/بەرزەفتی/تەمییز/2006 کە بلاوکراوەتەوە لە کتێبی بڕیارو فەتواکانی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراق ساڵی 2006 .

(2) رێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و پرەسیپی رەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدڕالی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بلاوکرایەتەوە لەرێکەوتی 2020/3/12 www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

(3) ماددەی دەیەم/بڕگە دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (........ یان بە ئەنجام نەدانی لێپرسینەوە لە فەرمانبەر و داخستنی لێکۆڵینەوە یان سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لەم یاسایە، هەموو ئەمانە بەرز دەکرێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە فەرمانبەرەکەی ئیحالە کردووە.ە).

لێپرسینەوە لە فەرمانبەری خانەنشینکراو

فەرمانبــەری خانەنشــینکراو ســیفەتی فەرمانبــەری نامێنێــت و پەیوەندی دەپچڕێــت لەگــەڵ فەرمانگەکــەی و لەیاســای بەرزەفتــی فەرمانبەرانــی دەوڵەت و کەرتی گشــتی هاتووە کە جێبەجێدەکرێت لەســەر (هەر کەسێک وەزیفەیەکــی پێ بدرێت لە ناو میلاکی وەزارەت یان لایەنی نەبەســتراو بە وەزارەت.)[1] کەواتــە ناکرێت لێپرســینەوە ولێکۆڵینەوەی لەگەڵ بکرێت ئەم بابەتە دەهێڵدرێتەوە بۆ دادگا تایبەتمەندەکان و داواکاری گشتی و دەستەی دەســتپاکی بەپێی ماددەی 19 بڕگە دووەم یاســای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ســاڵی 1969 هەموارکــراو[2] مامەڵــەی لەگەڵ دەکرێــت کە تیایدا هاتووە (راســپێردراو بە خزمەتی گشتی لەکاتی کۆتایی هاتنی وەزیفەکەی یــان کارەکــەی... ڕێگرنابێــت لە لێپرســینەوەی بــە پێــی حوکمەکانی ئەم یاسایە)[3] نەک پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە، گرنگترین شت لەم بابەتە کاتی ئەنجامدانی سەرپێچییەکەیە ئەگەر لە کاتی وەزیفەدا سەرپێچییەکەی کردبێت ئەوا دەتواندرێت لێپرسینەوەی لەگەڵ بکرێت لەلایەن دادگا تایبەتمەندەکان.

---

(1) ماددەی یەکەم / برگەی سێیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو.

(2) بڕوانە برگەی 2 مادە 19 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111 ی ساڵی 1969 هەموار کراو (2 – المكلف بخدمة عامة: كل موظف او مستخدم او عامل أنيطت به مهمة عامة في خدمة الحكومة ودوائرها الرسمية وشبه الرسمية والمصالح التابعة لها او الموضوعة تحت رقابتها ويشمل ذلك رئيس الوزراء ونوابه والوزراء وأعضاء المجالس النيابية والإدارية والبلدية كما يشمل المحكمين والخبراء ووكلاء الدائنين (السنديكيين) والمصفين والحراس القضائيين وأعضاء مجالس إدارة ومديري ومستخدمي المؤسسات والشركات والجمعيات والمنظمات والمنشآت التي تساهم الحكومة او إحدى دوائرها الرسمية او شبه الرسمية في مالها بنصيب ما بأية صفة كانت، وعلى العموم كل من يقوم بخدمة عامة بأجر او بغير أجر. ولا يحول دون تطبيق أحكام هذا القانون بحق المكلف بخدمة عامة انتهاء وظيفته او خدمته او عمله متى وقع الفعل الجرمي أثناء توافر صفة من الصفات المبينة في هذه الفقرة فيه

(3) کۆتایی هاتنی وەزیفە یان کارەکەی بریتییە لە: ١- وازهێنان (الاستقالة) ٢- خانەنشین ٣- دەرکردن لە وەزیفەو نەگەڕانەوەی ٤- لێخستن (العزل) ٥- کۆتایی هاتن بە ڕازەی بەهۆ نەهاتنی بۆ دەوام و بەهەر هۆیەکی دیکە بێت.

فەرمانبەری تەنسیب و خواستراو (الإعارة)

فەرمانبەری تەنسیبکراو یان خواستراو بۆ فەرمانگەیەکی دیکە، یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو لەسەر جێبەجێ دەکرێت[1] بەرامبەر ئەو کردەوە سەرپێچییەی کە ئەنجامی دەدەن جا چ کاتی کە لە فەرمانگە رەسەنەکەی بوو یان لە کاتی تەنسیبکردن یان خواستنەکە لە فەرمانگەی سوودمەند.

فەرمانگەی سوودمەند کە مووچەو دەرماڵەی بۆ خەرج دەکات دەکرێت لیژنەی لێکۆڵینەوەی لەسەر دروست بکرێت و وێنەیەک لە سەپاندنی سزاکە یان بێتاوانی بنێردرێت بۆ فەرمانگە رەسەنەکەی.

لێرە گرنگ ئەوەیە بەهۆی سەرپێچییەکەی چ زیانێکی ماددی و مەعنەوی بە فەرمانگەی سوودمەند گەیاندووە.

راسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە بە تاوانبارکردنی فەرمانبەر بە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو

لە پسپۆری کاری لیژنەی لێکۆڵینەوە نییە فەرمانبەری سەرپێچیکار تۆمەتباربکات بە یەکێک لە ماددەکانی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو، چونکە کاری لیژنە دیاری کراوە (یان سەپاندنی یەکێک لە سزاکان یان داخستنی لێکۆڵینەوەکە بە بێتاوانی فەرمانبەری سەرپێچیکار) بەپێی ماددە 10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو، ئەگەر بۆ لیژنەی لێکۆڵینەوە روونبێتەوە کە ئەو کردەوە سەرپێچییەی فەرمانبەرەکە ئەندجامی داوە دەچێتە خانەی تاوان یان کەتن، ئەوا لیژنە پێشنیار دەکات بە ناردنی بۆ دادگای تایبەتمەند.

---

(1) ماددەی بیست و دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (فەرمانبەری خواستراو یان راژە گواستراوە، رێگرنابێت لە لێپرسینەوەی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

وەستاندنی حوکمی خاوەن پسپۆری (ذات اختصاص) لەگەڵ وەستاندنی جێبەجێکردنی حوکمەکە (ایقاف التنفیذ)

ئەگەر فەرمانبەر راگیرا لەلایەن لایەنێکی خاوەن پسپۆری و بڕیاری دادگا دەرچوو بە سزای کۆتوبەند (سالبة للحریة)[1] لەگەڵ وەستاندنی جێبەجێکردن (ایقاف التنفیذ) بەپێی ماددەکانی 118 و 144 و 145 و 146 و 147 و 148 و 149 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو بۆ ماوەی سێ ساڵ (لەژێر تاقیکردنەوە) بەمەرجێک لە ماوەی ئەم سێ ساڵەدا هەڵسوکەوتی باش بێت ئەوا:

- حوکمدراو بە سزای دژە ئازادی (سالبة للحریة) لەگەڵ وەستاندنی جێبەجێکردنی سزاکە، پاش دەرچوونی حوکمەکە دەگەڕێتەوە سەر وەزیفەکەی خۆی و دەوامی ئاسایی خۆی دەکات.

- ئەگەر بریاری حوکمی دادگا بە وەستاندنی جێبەجێکردن ئەوا دەگەڕێتەوە سەر کاری ئاسایی خۆی.

- ئەگەر لەماوەی (ژێر تاقیکردنەوە) هەڵسوکەوتی باش بوو و دادگا هەڵسا بە هەڵوەشاندنەوەی حوکمەکەی ئەوا دەگەڕێتەوە سەر کاری ئاسایی خۆی.

- لەکاتی دەرنەچوونی بڕیاری دادگا بە هەڵوەشاندنەوەی وەستاندنی جێبەجێکردنەکە، پاش کۆتایی هاتنی ماوەی راگرتنی جێبەجێکردنی حوکمەکە

---

(1) أ. د. فؤاد عبدالمنعم أحمد، مفهوم العقوبة وأنواعها في الأنظمة المقارنة، المطلب الاول، الفرع الاول/ثانيا ثانيا: العقوبات السالبة للحرية منشور فى 2011/10/19 ومتاح فى 2020/4/1 فى الموقع الالكترونى

https://www.alukah.net/sharia/035474// :

(العقوبات السالبة للحرية هي الأشغال الشاقة بنوعيها المؤبد والمؤقت والسجن والحبس: 1 - الأشغال الشاقة: هي سلب حرية المحكوم عليه وإلزامه بأعمال شاقة طيلة حيلته إن كانت العقوبة مؤبدة ، أو المدة التي يحددها الحكم إن كانت مؤقتة

2 – السجن: وهو سلب حرية المحكوم عليه وإلزامه بأعمال أقل مشقة من الأعمال التي يلزم بها المحكوم عليه بالأشغال الشاقة وذلك خلال المدة التي يحددها الحكم

3 – الحبس: وهو سلب حرية المحكوم عليه الذي يلتزم أحيانا بالعمل ويعفى أحيانا أخرى من هذا الالتزام ، وذلك خلال المدة التي يحددها الحكم

ئەوا بڕیاری دادگاکە و حوکمەکە وەکو نەبووە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.[1]

- لــە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشــتی ژمارە 14ی ســاڵی 1991 هەموارکــراو بڕیاری ڕاگرتنــی جێبەجێکردنی حوکمی دادگا (ایقــاف التنفید) نەهاتووە تەنیا هاتــووە ئەگەر بەند بکرێت بە بڕیاری دادگا ئەوا (فصل یان عزل) دەکرێت.

تاوانەکانی ئابڕووبەر (المخلة بالشرف)

(تاوانــی ئابڕووبەر - مخلة بالشــرف) بریتین لە: تاوانەکانی (الســرقة- دزی والاختلاس-بردنــی ماڵــی دەوڵەت والتزویر-ســاختە وخیانــة الأمانة-ناپاکی لەئەمانەت والاحتیال-فێڵکردن والرشوة- بەرتیل وهتک العرض- لەکەدارکردنی ناموس[2] و تیرۆر[3]).

پووچەڵکردنەوەو بەنەبوو ئەژمارکردنی کاری لیژنەی لێکۆڵینەوەو سزا سەپێندراوەکان

١-ئەگــەر شــێوازی لیژنەکە ناکۆک بێــت لەگەڵ ماددەی 10 لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو یان یەکێک لە سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی دەرچووی یاسا نەبێــت ئەوا گشــت ڕێککارەکانی لیژنەکەو تا دەگاتە ســزادانی فەرمانبەر هەمووی پووچەڵ دەبێتەوە چونکە لیژنەیەکە بە نایاسایی ئەژمار دەکرێت هەرشــتێک لەســەر پووچەڵ بیناکرابێت ئەوا پووچەڵە (ما بني على باطل فهــو باطل)[4] و ناکۆکە لەگەڵ ماددەی (10) لە یاســای بەرزەفتی چونکە دیاری کردووە کە دەبێت یەکێکیان دەرچووی یاسا بێت.

(1) **بڕیاری ژمارە 2013/82 لە 2013/9/11ی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراقی.**

(2) **ماددەی 21 بڕگەأ/6 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111 لە ساڵی 1969 هەموارکراو.**

(3) **ماددەی دوازدەیەم لە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر لە هەرێمی کوردستان ژمارە 3ی ساڵی 2006.**

(4) ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و پرەسیپی ڕەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدراڵی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بڵاوکرایەتەوە لەڕێکەوتی 2020/3/12 www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

٢- ئەگەر کۆی سـەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە (٣) فەرمانبەر زیاتر یان کەمتر بێت چونکە لە ماددەی 10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو بە روونی دیاریکراوە کە لیژنە لە سەرۆک و دوو ئەندام پێکدێت.

٣- ئەگـەر فەرمانبـەری سـەرپێچیکار مافـی بەرگـری لەخۆکـردن یـان ئامادەبوون لەبەردەم لیژنە پێنەدرا پاش ئاگادارکردنەوەی بەشێوەی فەرمی لەلایـەن لیژنـەی لێکۆڵینەوە بـەڵام ئەگەر ئاگادارکرایـەوەو خۆی نەهات و ئامادە نەبوو ئەوا بە (غیابی) لیژنەی لێکۆڵینەوە کاری خۆی دەکات.

٤ - ئەگـەر وتـەی فەرمانبەر وەرنەگیـرا بە بێ هیـچ هۆیەکی ڕەوا. و راسـتەوخۆ پێشـنیاری سـزادانی بکرێت بەبێ هاوپێچ کردنی وتەکانی لەگەڵ کۆنووسی لێکۆڵینەوەی لیژنەکە.

مردنی فەرمانبەر لەکاتی لێکۆڵینەوە

کۆچی دوایی فەرمانبەری نێردراو بۆ لێکۆڵینەوەی بەرزەفتی لە یاسـای بەرزەفتـی فەرمانبەرانـی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەمـوار کـراو نەهاتـووە و لەم حاڵەتـەدا دەبێـت بگەڕێیینەوە سـەر بنەما گشتییەکانی هاتوو لە یاسـای سزادانی عێراقی ژمارە 111 سـاڵی 1969 هەموارکراو وکە بەپێی مادده 150ی ئەم یاسایە لە کاتی کۆچـی دوایی کردنی سـەرپێچیکار ئەوا ئـەو تۆمەتانـەی خراوەتەپاڵ هەڵدەوەشێتەوە[1].

کەواتە پاڵپشـت بەم دەقە یاساییەی سـەرەوە کارەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە رادەوەستێت بە کۆچی دوایی فەرمانبەری سەرپێچیکار.

(1) **ماددەی 150 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111 لە ساڵی 1969 هەموارکراو (تسقط الجريمة باحد الاسباب التالية: 1 – وفاة المتهم. 2 – العفو العام. 3 – صفح المجني عليه في الاحوال المنصوص عليها قانونا).**

بەرگری لەخۆ کردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار بەهۆی پارێزەر

مافـی بەرگـری لەخۆکـردن یەکێکـە لە مافـە دەسـتوورییەکانی هاتوو لە دەستووری عێراقی هەمیشەیی ساڵی 2005 [1]

لـە حوکمەکانی یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی ساڵی 1991هەموارکراو هیچ دەقێک نەهاتووە کە رێگر بێت لە داوای فەرمانبەر بۆ ئامادەبوونی پارێزەری بەرگری لەکاتی لێکۆڵینەوەکان بۆ ئەوەی بەباشترین شێوە بەرگری لەخۆی بکات.[2]

(یەکێک لەو دڵنیاینەی کە دەدرێت بە فەرمانبەری سـەرپێچیکار داواکردنی پارێزەرە لەگەڵ ئەوەی هیچ دەقێک نەهاتووە لە یاسـا کارگێڕییەکان، لەبەر ئەوە لەسەر لایەنە کارگێڕییەکانە کە بە کاری لێکۆڵینەوە هەڵدەستن لەگەڵ فەرمانبەر، دەبێت رێگای بدەن بە خودی خۆی و بریکارەکەی کە ئامادەبن لە بەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە و هێنانەئارای کەشـوهەوایەکی پێویسـت بۆ بریکارەکـەی بۆ بەرگـری کردن لە فەرمانبەرەکە بە باشـترین شـێوە کە دەستەبەری تەواوی مافی بەرگری لەخۆکردن بدات.

کەواتــە هیــچ رێگرییەک نییە لــە ئامادەبوونی پارێزەر لەگــەڵ فەرمانبەری ســەرپێچیکار لەکاتی بەڕێوەچوونی لێکۆڵینەوە لەلایەن لیژنەی لێکۆڵینەوە، کــە مســۆگەرکردنی مافی بەرگــری لەخۆکردن پێویســتی بــە رێگەپێدانی فەرمانبەر هەیە بۆ هێنانی پارێزەری بەرگریکار لەمیانەی لێکۆڵینەوە، لەبەر ئــەوەی پێویســتییەکە بۆ پیادەکردنی مافی بەرگــری لەخۆکردن، بەتایبەتی زۆر لــە فەرمانبەرانی ســەرپێچیکار رەنگە نەتوانــن لەزۆربەی حاڵەتەکان بەرگــری لەخۆ بکەن لەبەر هەندێ هۆکار، لەوانــە هۆکاری پەیوەندیدار بە

(1) **مادە19/چوارەم لە دەستووری هەمیشەیی عێراقی ساڵی 2005 : (مافی بەرگری لە خۆکردن پیرۆزە و دەسەتەبەرکراوە بۆ گشت قۆناغەکانی لێکۆڵینەوەو دادگایی کردن).**

(2) **أصول التحقيق الإداري، للمحامي رامي احمد الغالبي، عضو اتحاد الحقوقيين العرب منشور و متاح في 2020/3/13 في الموقع الالكتروني https://alhussain-sch.org.**

لایەنی کەسـێتی یان شیانە زانستییەکەی یان بەهۆکاری ترس و دڵەراوکێ و گرژیی دەروونی لەکاتی ئامادەبوونی لەبەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە.

لەگـەڵ ئەوەی کە فەرمانبەر دەتوانێت لەکاتی ئامادەبوونی بە خودی خۆی بـە هاوەڵی پارێزەرەکـەی، مانای ئەوەنییە کە ڕێگابدرێت بە پارێزەرەکە بە پێشکەشـکردنی -مرافعة- لەبەردەم لیژنەی بەرزەفتی، و نابێت قسـە بکات تەنیا بە روخسەت وەرگرتن لە سەرۆکی لیژنەی لێکۆڵینەوەکە، بە مانایەکی دیکە کاری پارێزەرەکە لـەرووی بێلایەنی لێکۆڵینەوەکە دەبێت و هەروەها پێشکەشـکردنی پێویسـتییەکانی بەرگری کردن لـە فەرمانبەرکە لە رووی بەرگریکـردن یـان داواکاری یان تێبینییەکان لەسـەر گوتەکانی گەواهیدەر -بەنووسـراو یـان بـە زارەکی- و ڕێگا بـە پارێزەرەکە نادرێت هەڵسـێت بـە قسـەپێبڕینی گەواهیدەرەکە بەڵکـو تەنیا پاش گوێگرتنی لـە گوتەکانی گەواهیدەرەکە ئینجا تێبینییەکانی خۆی بخاتەڕوو).[1]

سوێند خواردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار و گەواهیدەرو شارەزایان

١- نابێت فەرمانبەری تۆمەتبار یان سەرپێچیکار سوێند بدرێت.

٢- دەبێت پێش وەرگرتنی رای شارەزایان و گوتەی گەواهیدەرەکان سوێند بدرێن: لە یاسای (الخبراء امام القضاء) ژمارە 163ی ساڵی 1964 هاتووە کە لەکاتی قبووڵکردنی بە شارەزا لەلایەن دادگاوە سوێند دەدرێت.

لەسـەر ئەم بنچینەی سـەرەوە، پێویسـتە ئەو فەرمانبەرە شـارەزایەی کە رای وەردەگیرێت سـوێند بدرێت بە پێدانی راکەی بەشـێوەیەکی راسـت و دروست و بێلایەن.

(1) بحث (التحقيق الانضباطي في مجال الوظيفة العامة)، القاضي سردار ياسين حمدامين، وزارة العدل لاقليم كوردستان- مجلس الشورى، سنة 2013، ص 49 و 50.

بەشی دووەم

ڕێگاکانی لێکۆڵینەوە و لێپرسینەوە و سەپاندنی سزا لەسەر فەرمانبەری سەرپێچیکار

یەکەم: جۆرەکانی لێکۆڵینەوەو لێپرسینەوە

بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو دوو جۆر لە لێپرسینەوەو لێکۆڵینەوە هەیە لەسەر فەرمانبەری سەرپێچیکار کە بەهۆیانەوە دەبێتە هۆی بێتاوانی یان سەپاندنی سزا دەرهەقیان:

١- لێپرسینەوە لە فەرمانبەر بە شێوەی ڕاستەوخۆ[1]

بریتییە لە سەپاندنی سزا بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەبێ پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە و لێکۆڵینەوەی بە شێوەی نووسراو، بەڵکو دەسەڵات دراوە بە وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە بەشێوەی ڕاستەوخۆ و دوای لێپرسینەوەی بەشێوەی (زارەکی) یان نووسین بە سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی (سەرنج ڕاکێشان، ئاگادارکردنەوە، بڕینی مووچە)، بەپێی بەڵگەی حاشاهەڵنەگر و یاسایی کە سەرپێچی فەرمانبەرەکە بسەلمێنێت بەڵام پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار کە تێیدا مافی بەرگری لەخۆکردنی پێبدرێت و ڕێگە بدرێت بە پێشکەشکردنی ڕوونکردنەوە و گشت ئەو دیکۆمێنت و بەڵگانەی کە دەیسەلمێنێت کە بێتاوانە کە تێیدا هۆکارەکانی ئەم سەرپێچیەی کە کردوویەتی ڕوون بکاتەوە و پێشکەشکردنی بەڵگەی سەلمێنەر و داواکردنی گەواهیدەرەکان بۆ سەلماندنی بێتاوانی لەو سەرپێچییانەی کە ئاراستەی کراون، لەکاتی دروست نەبوونی بڕوا و قەناعەت لەلایەن دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکان بە بێتاوانی، ئەوا نووسراوێک بە سەپاندنی سزاکەی دەردەچێت لە بەڕێوەبەرایەتی یان بەشی خۆیەتی یان کارگێڕی (بەپێی سروشتی فەرمانگەکە) کە شایستەی فەرمانبەری سەرپێچیکارە بەپێی جۆرو سروشتی سەرپێچییەکەی **(بڕوانە نموونەی ژمارە ١)**

---

(1) ماددەی دەیەم / بڕگەی چوارەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەمواركراو (چوارەم: بەدەر لە حوكمەكانی بڕگەكانی (یەكەم و دووەم) لەم مادەیە، بۆ وەزیر یان سەرۆكی فەرمانگە هەیە پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیكار، بە سەپاندنی سزایەكی ڕاستەوخۆ بە یەكێك لەم سزایانەی كە هاتووە لە بڕگەكانی (یەكەم و دووەم و سێیەم) لە مادەی 8ی ئەم یاسایە)

(نموونەی ژمارە ١)

بۆ/ فەرمانبەر (ناوی سیانی فەرمانبەر) بە ناونیشانی وەزیفی (   )

لە بەڕێوەبەرایەتی یان بەشی یان هۆبەی (   )

ب/سزای سەرنج ڕاکێشان، ئاگادارکردنەوە، بڕینی مووچە[1]

لەبەر ئەوەی سەرپێچی ئەرکەکان یان قەدەغەکراوەکانت کردووە بەپێی مادەی (و   ) و پاش لێپرسینەوەو نەسەلماندنی بێتاوانیت و بەپێی ماددەی هەشتەم برگە - یەکەم (سزای سەرنجراکێشان) یان- دووەم (سزای ئاگادارکردنەوە) - یان- سێیەم (سزای بڕینی مووچە) لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991ی هەموار کراو.

سزای (ناوی سزاکە)ت ئاراستە دەکەین لەبەرامبەر ئەو سەرپێچییەی کە کردووتە (ناوو جۆری سەرپێچییەکە) و هیوادارین دووبارە نەبێتەوە و لەکاتی دووبارە بوونەوەی ئەم سەرپێچییە سزای توندتر ئاراستە دەکرێت.

ئیمزا

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو

بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

وێنەیەک بۆ:
ژمێریاری
خۆیەتی یان میلاکات/ بۆ دواخستنی سەرمووچەو پلەبەرزکردنەوەی بەپێی مادە هەشتەم و نۆیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو.
دۆسیەی کەسی

(1) یەکێک لە سزاکان و نابێت ٢ جۆر سزا بۆ یەک کردەوە ئاراستەی فەرمانبەری سەرپێچیکار بکرێت

ئەم جۆرە ســـەپاندنی سزایەش زیاتر بۆ سەپێچییە بچووکەکان دەکرێت بۆ نموونــە نەهاتنی بۆ ســـەر کار لە کاتی بڕیـــاردراو، بەکارهێنانی کەلو پەلی فەرمانگە یان ئۆتۆمبیل یان ئامێر بۆ کاری تایبەتی خۆی..... هتد.)

٢- لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار

یەکەمین ڕێوشـــوێنەکانی لێکۆڵینەوە لەســـەر فەرمانبەری سەرپێچیکار بە پێکهێنانـــی لیژنەی لێکۆڵینەوە دەســـتپێدەکات، بەپێی مادەی 10 لە یاســـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو، بەڵام بەهیچ شێوەیەک نابێت لەسەر بنەمای شک و ناروونی بێت و دەبێ بەبەڵگەی ســـەلمێندراو بێت، ئەگەر ســـەرپێچییەکە ســـەلمێندرا لەســـەر فەرمانبـــەر، ئەوا بەپێی راســـپاردەی لیژنەی لێکۆڵینـــەوە یەکێک لە ســـزاکانی هاتوو لە یاسای سەرەوە لەســـەر فەرمانبەر دەسەپێندرێت پاش پەسەندکردنی لەلایەن دەسەڵاتداری پێکهێنەری لیژنەی لێکۆڵینەوە.

بێدادی و تـانە پێشکەشکردن لەلایەن فەرمانبەر

لەهەردوو برگەی سەرەوە و بەپێی ماددەی 100 لە دەستووری هەمیشەیی عێراق ی ســـاڵی 2005[1] (مافی تانەلێدانی داوە لە گشت دەقە یاساییەکان (کـــە لە داڕشـــتنیدا ڕێگر بێـــت لە تانە لێـــدان) یان (قەدغـــەی تانەلێدان بێت لە داڕشـــتنی برگە یاســـاییەکان) بەرامبەر هەر کردەوەیەک یان بڕیارێکی کارگێـــڕی و بەپێـــی مـــادەی پازدەیەم لە یاســـای بەرزەفتـــی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو، فەرمانبەر مافی بێدادی و تانەلێدانی پێدراوە لە هەر بڕیارێکی کارگێڕی.

(1) المادة (100) من الدستور العراقی الدائم: یحظر النص في القوانین علی تحصین أي عمل أو قرار إداري من الطعن.

میکانیزم و هەنگاوەکانی لێکۆڵینەوە

هەنگاوی یەکەم:

پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە

یەکەم: لەچ کاتێک لیژنەی لێکۆڵینەوە پێکدەهێندرێت

لەسەرەتادا و پاڵپشت بەو سەرپێچییەی کە فەرمانبەری سەرپێچیکار کردوویەتی و ئەو بەڵگەو دیکۆمێنتانەی کە دەیسەلمێنێت سەرپێچی ئەرک و قەدەغەلێکراوەکانی کرووە[1] ، پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە دەسەڵاتی وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگەیە[2].

دووەم: شێوازی پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە:

لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە پێکدەهێندرێت لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی بەمەرجێک یەکێکیان هەڵگری بروانامەی بەرایی زانکۆ بێت لە یاسا مەرج نییە ناونیشانی وەزیفی (یاسایی) بێت[3] و فەرمانەکە بەم شێوەیە دەبێت **(بڕوانە نموونەی ژمارە 2)**

(1) ماددەی چوارەم و پێنجەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو.

(2) ماددەی یەکەم و دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (وەزیری تایبەتمەند و سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت و سەرۆکی فەرمانگە: (بریکاری وەزارەت و ئەوانەی لەم پلەیەدان خاوەن پلە تایبەتەکان ئەوانەی کە پێکهاتەیەکی دیاری کراو بەڕێوەدەبەن و بەڕێوەبەری گشتی یان هەر فەرمانبەرێکی تر کە وەزیر رای دەسپێرێت بە دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکانی هاتوو لەم یاسایەدا)

(3) ماددەی دەیەم یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا)..

(نموونەی ژمارە 2)

فەرمانی وەزاری() یان فەرمانی کارگێڕی()

پاڵپشت بەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لە مادە/10 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو و لەبەرئەوەی

فەرمانبەر ( ) بەناونیشانی ( )[1] سەرپێچی برگە ( ) لە مادده/٤/ لە ئەرکەکانی کردووە یان بڕگە () مادده/٥ی کردووە لە قەدەغەکراوەکان لەفەرمانبەر لەیاسای سەرەوە (ناوی سەرپێچییەکە).

بڕیارماندا بە پێکهێنانی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لەسەر فەرمانبەری سەرەوە لەم بەڕێزانەی لای خوارەوە:

ز	ناوی فەرمانبەر	ناونیشانی وەزیفی	لێپرسراویەتی لە لیژنە
١	....	....	سەرۆکی لیژنە
٢	....	....	ئەندام
٣	....	....	ئەندام

* داواکاری گشتی وەکو چاودێر نەک ئەندام(کە ئەم بابەتە جیاوازی راڤەی یاسایی تێیدایە)[2].

ئیمزا

ناوی دەسەڵاتپێدراو (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە یان پارێزگار و فەرمانبەری راسپێردراو بەم دەسەڵاتە)

وێنەیەک بۆ:

ئەو فەرمانگەی کە سەرۆک و ئەندامانی کاردەکات

سەرۆک و ئەندامانی لیژنە/ بۆ کاری پێویست

(1) لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو نەهاتووە کە سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە چ پلەیەکی وەزیفییان هەبێت یان بەرتر یان نزمتری وەزیفی بن بەڵام هاتووە کە فەرمانبەری شارەزا بن و باشترە سەرۆک و ئەندامانی لیژنەکە لەهەمان پلە یان بەرزتربێت لە فەرمانبەری سەرپێچیکار بەڵام هیچ دەقێکی یاسایی نییە کە هاتبێت نابێت سەرۆک و ئەندامانی لیژنە پلەی هاوتا یان بەرزتر.

(2) روون کراوەتەوە لە لاپەرەکانی (46 و 47 و 48) ئەم رێبەرە.

سێیەم: مەرجەکانی هەڵبژاردنی سەرۆک و ئەندامانی لیژنە بەتایبەتی ئەندامی هەڵگری بڕوانامەی یاسا

١- کەسانی شارەزا[1] و لێهاتوو و بە ئەزموون بن لە بواری کارگێڕی و یاسایی و دارایی و ئەندازیاری و .... هتد بەپێی جۆرو سروشتی سەرپێچییەکە.

٢- بێ لایەن بن و کاروبارەکانی لێکۆڵینەوە بە پرۆفیشناڵی و بابەتییانە ئەنجامبدەن.

٣- کەسانی باوەڕپێکراو و ناودارو ڕەوشتبەرز بن.

٤- کەسانێک نەبن کە مەبەستیان تۆڵەسەندنەوە بێت لە فەرمانبەری سەرپێچیکار.

٥ -نابێت دوژمنداری کەسێتی پێشتر یان خزمایەتییان هەبێت لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار.

٦- دەبێت نهێنییەکانی لێکۆڵینەوە نەدرکێنن و کەسیەتی فەرمانبەری سەرپێچیکار لەکەدار نەکەن.

٧- ڕێز لە زنجیرەی بەڕێوەبردن و پێداچوونەوە و بەرپرسی فەرمانبەری سەرپێچیکار بگرن ، کاتێک لێکۆڵینەوە لەگەڵ فەرمانبەرێک دەکەن دەبێت یەکەم جار لیژنە بچێتە لای سەرۆکی فەرمانگەکە و ئاگادارکردنەوەی بە لێکۆڵینەوە لەو فەرمانبەرە و خستنەڕووی فەرمانی وەزاری یان کارگێڕی بە پێکهێنانی لیژنەکەو جۆری سەرپێچی فەرمانبەرکە.

بۆ نموونە: کاتێک لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لە وەزارەت یان دەستەی نەبەستراو بە وەزارەت دەردەچێت بۆ فەرمانبەرێکی فەرمانگەیەکی دیکەی سەر بە وەزارەتەکە ئەوا پێش دەستپێکردنی لێکۆڵینەوەکە دەبێت سەردانی

(1) ماددەی دەیەم / برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (یەکەم: لە سەر وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا.)

بەرپرسی فەرمانگەکە بکات و ئاگاداری بکەنەوە.

٨- دەبێت زۆر بە وریایی و ڕێزەوە مامەڵە لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار و گەواهیدەر و بەلگەنامەکان بکەن بەشێوەیەکی پیشەیی و پرۆفیشناڵی و بابەتی.

٩- دەبێــت زۆر پیشــەیی بن لە بڕیاردان، هەموو پێشــنیارەکان بەگوێرەی یاسا و بەڵگەی سەلمێنەر بێت.

١٠- نابێت بەهیچ شــێوەیەک بەتووڕەیی و هەڵچوون هەڵســوکەوت لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار بکرێت.

چوارەم: چوارچێوەی کاری لیژنە:

١: چوارچێوەی سەرپێبوونی فەرمانبەری سەرپێچیکارەکە:

کاری لیژنــە تەنیا لێکۆڵینەوە دەبێت لە فەرمانبەرانی میلاکی وەزارەتەکەی یان لایەنی نەبەستراو بە وەزارەتەکەی کە فەرمانبەرەکە لەرووی کارگێڕی و دارایی و ڕێکخستنەوە پێیانەوە بەستراوەتەوە.

٢: چوارچێوەی کاری دەرەوەی فەرمانگەکەی

بــۆ مەبەســتەکانی لێکۆڵینــەوە لیژنــە دەتوانێــت داوای زانیــاری بکات لە فەرمانگەیەکــی دەرەوەی پەیکــەری ڕێکخســتنی وەزارەتەکەی یان لایەنی نەبەســتراو بــە وەزارەتەکــەی لە ڕێــگای نووســراوێک پــاش وەرگرتنی ڕەزامەندی سەرۆکی فەرمانگەکە بەشێوەیەکی نووسراو.

٣: چوارچێوەی وەرگرتنی رای فەرمانبەرانی دیکە

لیژنــە دەتوانێــت داوای روونکردنەوە یان را بکات لــە فەرمانبەری میلاکی فەرمانگەکــەی و فەرمانگــەی دیکــە، تەنیــا وەکــو (را) بەنووســراوێک بۆ فەرمانگەکەی پاش وەرگرتنی ڕەزامەندی بەرپرسی فەرمانگەکە.

٤: چوارچێوەی کات:

تــا کۆنووســی لێکۆڵینەوەکــە دانەخرێت، لێکۆڵینــەوە بەردەوام دەبێــت تا ئەگەر بەدرێژایــی تەمەنــی وەزیفــی فەرمانبەرەکــەس بێــت و هەروەهــا لــە کاتــی خانەنشــینکردنی یــان گواســتنەوەی راژەی یــان وازهێنانــی کە رێگــر نابێت بە لێپرسینەوەی بەرزەفتی.

هەنگاوی دووەم:

کۆبوونەوەی لیژنە

لەســەرەتادا دەبێــت لیژنە کۆبوونەوەی دەســتپێک بکات بــە ئامادەبوونی ســەرۆک و ئەندامانــی لیژنــە، بەمەبەســتی دیاریکردنــی میکانیزمەکانــی لێکۆڵینەوە و دیراسەکردنی گشت ئەو دیکۆمێنت و بەڵگانەی کە پەیوەندیدارن بە ســەرپێچییەکە و دانانی پلانێک بە مەبەســتی لێکۆڵینەوە و دیاریکردنی کات و شــوێنی لێکۆڵینــەوە، ئەگــەر فەرمانبەرە تۆمەتبارەکــە فەرمانبەری هەمان فەرمانگە بێت، بەڵام ئەگەر فەرمانبەری فەرمانگەیەکی دیکە بوو ئەوا باشــترە لە شوێنێ فەرمانگەی فەرمانبەرە تۆمەتبارەکە بێت و دابەشکردنی رۆڵ لــە نێوان ئەندامەکان و ئەوەی تێبینی دەکرێــت کارەکانی لیژنە زیاتر دەکەوێتە سەر سەرۆکی لیژنە و ئەندامی دەرچووی یاسا.

هەنگاوی سێیەم:

داواکردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار

لێکۆڵینــەوەی کارگێڕی لەگەڵ فەرمانبەری ســەرپێچیکار دەســتپێدەکات لە ساتی ناردنی فەرمانبەر بۆ لیژنەی لێکۆڵینەوە بەپێی فەرمانی پێکهێنانی لیژنەی لێکۆڵینەوە کە بریتییە لە یەکەمین هەنگاوی رێوشوێنی لێکۆڵینەوە و یەکێکە لە کرۆکی کارەکانی لێکۆڵینەوە کە رێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوە پێ دەستپێدەکرێت بۆ گەیشتن بە راستییەکان لە کردەوەیەکی دیاریکراو بۆ وەرگرتنی رێوشوێنی بەرزەفتی کە بگونجێت لەگەڵ فەراهەمکردنی دڵنیاییەکانی فەرمانبەر.[1]

(1) **مجلة كلية مدينة العلم الجامعة-بغداد- المجلد 8 العدد2 السنه 2016.**

داواکردنـــی فەرمانبـــەری نێردراو بـــۆ لیژنـــەی لێکۆڵینەوە بریتییـــە لەیەکەمین ئەرکەکانی کاری لێکۆڵینەوە بۆ بەرگری لەخۆکردن بەرامبەر ئەو سەرپێچییانەی خراوەتـــە پاڵ فەرمانبـــەر لەبەر ئەوە ناکرێت هیچ ســـزایەکی هاتوو لە ماددەی هەشـــتەم لە یاســـای بەرزەفتـــی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـــتی ژمارە 14ی ســـاڵی 1991 هەموارکراو ئاراستەی فەرمانبەر بکرێت بەبێ گوێگرتن لە گوتەکانی یان لێپرسینەوە لێی و پێدانی مافی بەرگری لەخۆ کردن.

1 - ئاگادارکردنەوەی فەرمانبەری سەرپێچیکار بۆ ئامادەبوون لەبەردەم لیژنە

لە یاســـای بەرزەفتـــی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـــتی ژمارە 14ی ســـاڵی 1991 هەموارکـــراو دیاری نەکـــراوە کە بەچ ڕێگایـــەک فەرمانبەری ســـەرپێچیکار ئاگاداربکرێتەوە بـــۆ ئامادەبوون لەبەردەم لیژنە، بەڵام ئەوەی پەیڕەوکـــراوە، فەرمانبەرەکـــە ئاگاداردەکرێتەوە بە شـــێوەی زارەکی یان لە ڕێگەی نووســـراوێکی دەرچوو لەلایەن لیژنـــەی لێکۆڵینەوە، بۆ ئامادەبوونی لەبـــەردەم لیژنەکە لە وادەو شـــوێنی دیاری کراو، کە لیژنەکە دەستنیشـــانی دەکات ئەگـــەر هاتـــوو فەرمانبەرەکـــە لـــەو فەرمانگەیـــە فەرمانبـــەر بوو کە لیژنەکـــەی لـــێ پێکهێنـــدراوە (**نموونەی ژمـــارە (3)** [(1)]، بـــەڵام ئەگەر هاتوو فەرمانبـــەر لـــە فەرمانگەیەکـــی دیکە بوو کـــە دووربێت لە شـــوێنی لیژنەکە ئـــەوا بەهۆی نووســـراوێکی فەرمـــی (نموونەی ژمارە 3) بەنووســـراوێکی فەرمی ئاراستەی فەرمانگەی فەرمانبەرە تۆمەتبارەکە دەکرێت، کە پێویستە ئامـــادە بێـــت لەبـــەردەم لیژنەکـــە و دەبێـــت ئاگادارکردنەوەکـــە بـــە خودی فەرمانبـــەری ســـەرپێچیکار ڕابگەیەندرێـــت. لەگرنگییەکانـــی ئامادەبوونـــی فەرمانبەری سەرپێچیکار و گوێگرتن لە گوتەکانی بۆ دەستەبەری و دڵنیایی فەرمانبەرەکەیە بۆ لێکۆڵینەوە کە پێویستە لیژنەی لێکۆڵینەوە ڕەچاوی بکات.

(1) **باشتر وایە بە دوو وێنە بێت یەکێکیان لەلای فەرمانبەری تۆمەتبار و ئەوی دیکەیان لەلای لیژنەی لێکۆڵینەوە بێت پاش ئیمزا کردنی**

(نموونەی ژمارە 3)

وەزارەتی ....
ناوی فەرمانگە (   )   ژمارە:
لیژنەی لێکۆڵینەوە بەپێی فەرمانی ژمارە (   )   ڕێککەوت:

بۆ/ فەرمانبەر: (   )
ناونیشانی وەزیفی: ( )
لە فەرمانگەی (   )

ب/ ئاگادارینامە

ئـاگادارت دەکەینەوە بـە ئامادەبوونتان لە بەردەم لیژنــەی لێکۆڵینەوەی پێکهاتوو بەپێی فەرمانـی ژمـارە (   ) لـە ڕۆژی (   ) لـە کاتژمێـر لـە شـوێنی (نـاوی فەرمانگەی لیژنەکە) بۆ گوێگرتن لە وتەکانت و بەرگری لەخۆکردن بەرامبەر ئەو ســەرپێچییەی کە بەپێی یاسـای بەرزەفتــی فەرمانبەرانی دەوڵەت ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموارکراو تۆمەتبارکراویـت کە بریتییە لە (ناوی ســەرپێچییەکە) بە پێچەوانــەوە بە ئامادەنەبوونت ئەوا مافی بەرگری لەخۆکردنت دەفەوتێت و لیژنەکە دەســت بەکاری لێکۆڵینەوەی خۆی دەکات.

لەگەڵ ڕێزدا

ئیمزا
سەرۆکی لیژنە

ئیمزا
ئەگەر فەرمانبەرەکە ئەم نووسراوەی وەرگرت
ناوی فەرمانبەر:
ڕێککەوتی وەرگرتن:

ئەگەر فەرمانبەرەکە ئامادەنەبوو ئەم نووسراوە وەربگرێت
بەهۆی گەواهیدەری دوو فەرمانبەر پشتراستبکرێتەوە کە ئاگادارینامەکەی ڕەت کردۆتەوە

ناوی فەرمانبەر (گەواهیدەر ١):   ناوی فەرمانبەر (گەواهیدەر 2):
ئیمزای فەرمانبەر   ئیمزای فەرمانبەر

تێبینــی: لــە حاڵەتی ڕەتکردنــەوەی وەرگرتنی ئــەو ئاگادارینامەیە لەلایــەن فەرمانبەری تۆمەتبـار و بەگەواهیـدەری دوو فەرمانبەری گەواهیدەری ســەرەوە بــە ئاگاداربوونی فەرمانبەری تۆمەتبار دادەندرێت.

٢- ئەگەر فەرمانبەرەکە پابەندنەبوو بە ئامادەبوون لەبەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە

لە کاتی ئامادەنەبوونی فەرمانبەری سەرپێچیکار لە وادە و شوێنی دیاریکراو لەبــەردەم لیژنەکە پــاش ئاگادارکردنەوەی، ئەوا مافــی بەرگری لەخۆکردنی دەفەوتێنێــت تەنیا ئەگەر فەرمانبەرەک هۆکارێکی رەوای پێشــکەش کرد بۆ ئامادەنەبوون لەبەردەم لیژنەکە، ئەوا لیژنەکە وادەیەکی نوێ دیاری دەکات بۆ گوێگرتن لە گوتەکانی و لیژنەی لێکۆڵینەوە دەست بەکاری لێکۆڵینەوە دەکات بەبــێ ئامادادەبوونی فەرمانبەرەکە و لیژنەکە لەســەر رێڕەوی لێکۆڵینەوەی خۆی بەردەوام دەبێت بەپێی بەڵگەکانی بەردەست، جا چ بەڵگە نووسراوەکان یــان گوێگرتــن لە گوتــەی گەواهیــدەرەکان، لەبــەر ئــەوەی ئامادەنەبوونی فەرمانبــەری تۆمەتبار مافی بەرگری لەخۆکردنی دەفەوتێت و لیژنەکە کاری لێکۆڵینەوەی خۆی بە ئاسایی دەکات بەبێ بەرگری لەخۆکردنی فەرمانبەرەکە و واتە بە پاشملە (غیابی) لێکۆڵینەوەکە بەڕێوەدەچێت.

هەنگاوی چوارەم:

لێکۆڵینەوە و ئەو پرسیارانەی پێویستە بکرێن

لێکۆڵینــەوە بریتییــە لــە رووبەڕووبوونــەوەی فەرمانبەری ســەرپێچیکار بە دیکۆمێنتی سەلمێنەری جۆراوجۆر و گفتوگۆی تێروتەسەل کە لە کۆتاییدا یان رەتیدەکاتەوە یان دانی پێدا دەنێت ئەگەر بیەوێت ددانی پێوە بنێت، و ئامانجی لێپرسینەوە لە فەرمانبەری تاوانبار بۆ ئەوەیە کە فەرمانبەری تاوانبار بەرگری لەخۆی بکات بۆ رەتکردنەوەی ئەو بەڵگانەی کە ئاراستەی کراوە.

فەرمانبەر لەکاتی ئامادەبوونی لە بەردەم لیژنە دەبێت گوێ لە گوتەکانی بگیرێت و ئەگەر ددانی بەتاوانەکەی نا ئەوا پێویست بەوەناکات کە گوتەی گەواهیدەرو کەسی دیکە وەربگیرێت و پێویستە ددان پێدانانەکە بەپێی دیکۆمێنتی سەلمێنەر بێت.

بەڵام ئەگەر هاتوو فەرمانبەرەکە نکۆڵی کرد لەو کردەوانەی کە کردوویەتی،

پێویســتە لیژنەکــە رووبــەڕووی ببێتــەوە بــە دیکۆمێنتی ســەلمێنەری کە بەردەستیدایە چونکە لەوانەیە ئەم دیکۆمێنتانە وا بکات کە پەشیمان ببێتەوە لــە نکۆڵــی کردنەکــەی بەتایبەتــی دوای ئــەوەی لیژنەکە گەواهیــدەرەکان رووبەڕووی فەرمانبەری تاوانبار دەکاتەوە.

یەکەم- ئەو ڕێوشوێنانەی کە دەبێت ڕەچاو بکرێت لەکاتی لێکۆڵینەوە

١- ڕێزگرتن لە فەرمانبەری سەرپێچیکار لەکاتی ئاگادارکردنەوەو لێکۆڵینەوە.

٢-پێویستە لە دەستپێکی لێکۆڵینەوە ئەو تۆمەتانەی کە خراونەتە پاڵ فەرمانبەرەکە بەشێوەی ڕووبەڕوو ئاراستەی فەرمانبەرەکە بکرێت بەشێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا بە بەڵگەی سەلمێنەر و بە دیکۆمێنت نەک بە زارەکی.

٣- پێدانی مافی تەواو بۆ بەرگری لەخۆکردن (چ لە ڕێگای خۆی یان لە ڕێگای پارێزەرە بریکارەکەی) و پێشکەشکردنی ئەو دۆکۆمێنتانەی کە بێتاوانی دەسەلمێنێت و هەروەها داواکردنی گەواهیدەری سەلمێنەر بۆ بێتاوانی.

٤- پێویستە پاش پرسینی ناو و ناونیشانی وەزیفی و تەمەنی فەرمانبەر و ئەو فەرمانگەیەی لێی کار دەکات، پێویستە تۆمەتەکانی ئاراستە بکرێت بەپێی بەڵگەو دیکۆمێنتەکان بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا و ڕوونکردنەوەی کە لەبەرامبەر لێکۆڵینەوەیەکی فەرمی و ئاگادارکردنەوەی بە سزادانی لسەر سەرپێچییەکەی و پێدانی بواری گفتوگۆی تێرو تەسەل و بەرگری لەخۆکردن بەپێی دیکۆمێنت و بەڵگەی سەلمێنەر بۆ سەلماندنی بێتاوانی.. (تۆ سەرپێچی ئەو مادەیەت کردووە لە ئەرکەکانت و قەدەغەلێکراوەکان لە فەرمانبەر بەپێی مادە دووەم و ..... لە یاسای بەرزەفتی).

٥- نابێت لێکۆڵینەوە لەسەر بنەمای ڕق و کینەو دوژمنایەتی و گومان بێت.

٦- نابێت پەلە یان سەرکێشی بکرێت لە ناردنی فەرمانبەر بۆ لێکۆڵینەوە چونکە بابەتێکی زۆر هەستیارە هەندێک جار شکۆی فەرمانبەکە لەکەدار دەکات لەکاتی بێتاوانی.

٧- نابێت سەرۆک و ئەندامانی لیژنە کێشەی کەسی یان هەر کێشەیەکی

دیکەی پێشتری هەبوو بێت لەگەڵ فەرمانبەری داواکراو بۆ لێکۆڵینەوە.

٨- نابێت فەرمانبەری تۆمەتبار یان سەرپێچیکار سوێند بدرێت.

٩- گوێگرتن لە گەواهیدەرەکان (سەلمێنەر و رەتکەرەوە) و رووبەرووکردنەوەیان لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار ئەگەر پێویست بکات و گەواهیدەرەکە رەزامەند بێت.

١٠- بوار دان بە فەرمانبەری سەرپێچیکار بە تێڕامان لە گشت دیکۆمێنتەکان پەیوەندیدار بە سەرپێچییەکە.

١١ - دەبێت فەرمانبەری تۆمەتبار ئامادە بێت و دەبێت ئاگادار بکرێتەوە بە ئامادەبوون ئەگەر ئامادەنەبوو پاش ئاگادارکردنەوەی بە نووسراوی فەرمی ئەوا لیژنە دەتوانێت لێکۆڵینەوە دەست پێبکات بەبێ ئامادەبوونی فەرمانبەری سەرپێچیکار واتا بە پاشملە (غیابی).

١٢ - پرسیارەکان تەنیا دەبێت لەو بوارە بێت کە پێی تۆمەتبارکراوە.

١٣- لێکۆڵینەوەکە دەبێت بە شێوەی نووسراو بێت و نابێت سزای فەرمانبەر بدرێت تەنیا پاش لێپرسینەوە و لێکۆڵینەوە لێی بە نووسراو و گوێگرتن لە گوتەکانی و بەجێهێنانی بەرگری لەخۆکردن و چەسپاندنیان لە کۆنووسی لیژنەکە.

دووەم- پرسیارەکانی کە لێی دەکرێت

لەکاتی ئامادەبوونی فەرمانبەری سەرپێچیکار لەبەردەم لیژنە و دەستپێکردنی لێکۆڵینەوە دەبێت لیژنە بۆی روونبکاتەوە کە مەبەستیان دەرخستنی راستییەکانەو دەتوانێت بە ئازادی وەڵامی پرسیارەکان بداتەوەو مافی بەرگری لەخۆکردن بەهەرجۆرێک بێت هەیە و دەتوانێت پارێزەر بۆ

خـۆت دابین بکەیت بۆ بەرگری لەخۆکردن و مافی داواکردی گەواهیدەر و خستنەڕووی دیکۆمێنتەکانت هەیە.

بەشێوەیەکی گشتی دەبێت ئەم پرسیارانەی ئاراستە بکرێت:

١- ناوو وناونیشــانی وەزیفی و تەمەن و ژمارەی ناســنامەی فەرمانبەر و ژمارە مۆبایلی فەرمانبەری تۆمەتبار.

٢- ئایا تۆ ئەو سەرپێچییەت ئەنجامداوە و چۆن دەیسەلمێنیت کە ئەنجامت نەداوە؟

٣- ئەگەر گەواهیدەر هەبوو، ئایا بڕوات بە گوتەی گەواهیدەر هەیە؟

٤- هیچ گوتەیەکی دیکەت نەماوە؟.

(نموونەی ژمارە 4)

کۆنووسی گوتەوەرگرتن لە فەرمانبەری سەرپێچیکار

رۆژی / / لە کاتژمێر لە فەرمانگەی ( ) لیژنەی لێکۆڵینەوە کۆبۆوە بۆ وەرگرتنی گوتەی فەرمانبەری سەرپێچیکار ( ) فەرمانبەر بە ناونیشانی وەزیفی ( ) لە فەرمانگەی ( ) بەرامبەر ئەو سەرپێچیی و تۆمەتانەی ئاراستەی کراوە و بەم شێوەیە وەڵامی دایەوە:

پ/ ناوی تەواوت، تەمەنت، ناونیشان و پلە وەزیفیەکەت ، شوێنی نیشتەجێبوونت؟

وەڵام: ناوم (..........................)، تەمەنم: .... ساڵ، ناونیشان و پلەی وەزیفیم (.......................) لە شاری (..............) گەڕەکی (.......................) نیشتەجێم.

پ/ ئەم سەرپێچییانە خراوەتە پاڵت (ناو و خەسڵەتی سەرپێچییەکە) پاڵپشت بەم بەڵگانە، چ گوتەیەکت هەیە بەرامبەر ئەم خستنەپاڵە؟

وەڵام: ....

....

پ/ لەکاتی هەبوونی گەواهیدەر، گوتەت چییە لەسەر گوتەکانی گەواهیدەر؟

وەڵام: ....

پ/ هیچ گوتەیەکی دیکەت ماوە؟

وەڵام/..

ئەم گوتانەی سەرەوە خوێندرایەوە لەبەردەمی فەرمانبەری سەرپێچیکار (...............) و هەروەها ئیمزای کرد لە بەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە.

ناوی سیانی فەرمانبەری گوتەوەرگیراو (.......................).

ئیمزا: (...............................)

کۆنووسەکە لە رێکەوتی (.......................) داخرا و لە خوارەوە ئیمزاکرا

ئەندامی	ئەندامی	سەرۆکی
لیژنەی لێکۆڵینەوە	لیژنەی لێکۆڵینەوە	لیژنەی لێکۆڵینەوە

(نموونەی ژمارە 5)

کۆنووسی گوتەوەرگرتن لە گەواهیدەر

رۆژی / / لە کاتژمێر لە فەرمانگەی ( ) لیژنەی لێکۆڵینەوە کۆبۆوە بۆ وەرگرتنی گوتەی گەواهیدەر (........................) پیشە:.................. و ناونیشانی:.................. بەرامبەر ئەو سەرپێچییەی کە خراوە پاڵ فەرمانبەر (.............................) و بەم شێوەیە وەڵامی دایەوە:

پ/ ناوی تەواوت، تەمەنت، پیشەت ، شوێنی نیشتەجێبوونت؟

وەڵام: ناوم (.......................)، تەمەنم: .... ساڵ، پیشەم (......................) لە شاری (..............) گەڕەکی (......................) نیشتەجێم.

لە سەرەتادا پێویستە گەواهیدەرەکە سوێند بدرێت کە راستی بڵێت

پ/ چ زانیاریی و گوتەیەکت هەیە لەسەر ئەم سەرپێچییانەی (ناو و خەسڵەتی سەرپێچییەکە) خراوەتە پاڵ فەرمانبەری سەرەوە بەپێشکەشکردنی بەڵگەی پێویست؟

وەڵام: ....
....
.

پ/ هیچ گوتەیەکی دیکەت ماوە؟

وەڵام/...

ئەم گوتانەی سەرەوە خوێندرایەوە لەبەردەمی گەواهیدەر (................) و هەروەها ئیمزای کرد لە بەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە.

ناوی سیانی گەواهیدەری گوتەوەرگیراو (......................................).

ئیمزا: (.................................)

کۆنووسەکە لە رێکەوتی (..........................) داخرا و لە خوارەوە ئیمزاکرا

ئەندامی	ئەندامی	سەرۆکی
لیژنەی لێکۆڵینەوە	لیژنەی لێکۆڵینەوە	لیژنەی لێکۆڵینەوە

(نموونەی ژمارە 6)

کۆنووسی راو بۆچوونی شارەزایان

رۆژی / / لە کاتژمێر لە فەرمانگەی ( ) لیژنەی لێکۆڵینەوە کۆبۆوە بۆ وەرگرتنی رای شارەزا (.....................) پیشە:................ و ناونیشانی:.................... و بواری شارەزاییەکەی: .... لە رووی (یاسایی یان دارایی یان کارگێڕی یان هونەری) بەرامبەر ئەو سەرپێچییەی کە خراوە پاڵ فەرمانبەر (............................) و بەم شێوەیە وەڵامی دایەوە:

پ/ ناوی تەواوت، تەمەنت، پیشەت ، بواری شارەزاییت، شوێنی نیشتەجێبوونت؟

وەڵام: ناوم (..........................)، تەمەنم: .... ساڵ، پیشەم (......................) ، لە بواری .... شارەزام، لە شاری (..............) گەڕەکی (......................) نیشتەجێم.

لە سەرەتادا پێویستە شارەزایەکە سوێند بدرێت کە راستی بڵێت

پ/ بفەرموو بە خستنەڕووی راو بۆچوونەکانت لە رووی ( ) لەسەر ئەم سەرپێچییانەی (ناو و خەسڵەتی سەرپێچییەکە) خراوەتە پاڵ فەرمانبەری سەرەوە بەپێشکەشکردنی بەڵگەی پێویست؟

وەڵام: ....

....

.

ناوی سیانی شارەزا (...................................).

ئیمزا: (................................)

کۆنووسەکە لە رێکەوتی (........................) داخرا و لە خوارەوە ئیمزاکرا

ئەندامی لیژنەی لێکۆڵینەوە	ئەندامی لیژنەی لێکۆڵینەوە	سەرۆکی لیژنەی لێکۆڵینەوە

سێیەم- مافی بەرگری لەخۆکردنی فەرمانبەر

مافـی بەرگری لەخۆکردن یەکێکە لە مافە دەسـتوورییەکان کە لە مادە19/ چوارەم لە دەسـتووری هەمیشەیی عێراقی ساڵی 2005 هاتووە کە (مافی بەرگـری لە خۆکـردن پیـرۆزە و دەسـتەبەرکراوە لە گشـت قۆناغەکانی لێکۆڵینەوەو دادگایی کردن).

هەروەها هیچ دەقێکی یاسـایی نەهاتووە لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991هەموارکراو بەڵام لەو حاڵەتەدا دەگەڕێینەوە سەر دەقی هاتوو لە دەستوور کە نابێت هیچ یاسایەک ناکۆک بێت لەگەڵ دەستوور.

١- بەرگری لەخۆ کردن لەلایەن خودی فەرمانبەری سەرپێچیکار:

لەسـەر لیژنـەی لێکۆڵینەوەیە کە بـوار بە فەرمانبەری سـەرپێچیکار بدات بـۆ بەرگـری لەخۆکردن بەرامبـەر ئەو تۆمەتانەی کە ئاراسـتەی کراوە و دەبێـت کاتی تەواوی پێبدرێت بۆ ئامادەسـازی بۆ بەرگـری لەخۆکردن و پێشکەشـکردنی گشت ئەو دیکۆمێنت و بەڵگانەی کە بێتاوانی دەسەلمێنن و پەلە نەکرێت لە لێپرسینەوە و لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار.

٢- بەرگری لەخۆ کردن بەهۆی پارێزەری بەرگریکردن:

لە حوکمەکانی یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991هەموارکراو هیچ دەقێک نەهاتووە کە ڕێگر بێت لـە داواکردنـی فەرمانبەر بـۆ پارێزەری بەرگـری لەکاتـی ئامادەبوون لە لێکۆڵینەوەکان بۆ ئەوەی بەباشترین شێوە بەرگری لەخۆی بکات.(1)

(1) **أصول التحقيق الإداري، للمحامي رامي احمد الغالبي، عضو اتحاد الحقوقيين العرب منشور و متاح في 2020/3/13 في الموقع الالكتروني https://alhussain-sch.org.**

چوارەم: گوێگرتن لە گەواهیدەرەکان (سەلمێنەر و ڕەتکەرەوە) و خستنەڕووی دیکۆمێنتەکان

بەشێوەیەکی گشتی دوو جۆرە گەواهیدەر هەیە:

یەکەمیان: گەواهیدەری ڕەتکەرەوە: ئەو گەواهیدەرانەی کە ئەو تۆمەتەی کە ئاراستەی فەرمانبەر کراوە ڕەت دەکەنەوە.

دووەم: گەواهیدەری (سەلمێنەر): ئەو گەواهیدەرانەی کە ئەو تۆمەتەی ئاراستەی فەرمانبەر کراوە دەیسەلمێنن.

کاتێک لیژنەی لێکۆڵینەوە ڕاسپاردە دەکات بە لێپرسینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار و پشنیاری سەپاندنی هەر سزایەکی هاتوو لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991هەموارکراو، دەبێت بنەمایەکی پوخت و سەلمێنەری هەبێت پشت ئەستوور بێت بە بەڵگەنامەی سەلمێنەری پێویست بۆ لێکۆڵینەوە، هەروەها لە میانەی گوێگرتن لە گوتەی گەواهیدەرەکان کە سەرپێچییەکەیان بینیوە لەکاتی ڕوودانی و ناتواندرێت دڵنیایی وەربگیرێت لە گوتەکانی گەواهیدەرەکان تەنیا بە گوێگرتن نەبێت و پێویستە لەسەر لیژنە گەواهیدەرەکان سوێند بدات پێش وەرگرتنی گوتەکانیان و گەیشتن بە ڕاستییەکان لە میانەی گفتوگۆکردن لەگەڵ گەواهیدەرەکان، و فەرمانبەری سەرپێچیکار بۆی هەیە تانە لە گوتەکانی گەواهیدەرەکان بدات بەتایبەتی سەلمێنەرەکان، چونکە لەوانەیە ئەو گەواهیدەرانە دوژمنداری کەسیی (العداوة الشخصية) هەبێت لەگەڵ فەرمانبەری سەرپێچیکار یان بەرژەوەندییەکیان هەبێت و مافی فەرمانبەری سەرپێچیکارە کە بواری هەبێت بۆ گوێگرتن لە گەواهیدەرەکان و وەڵامیان بداتەوە.

هەروەها لیژنەکە دەبێت سەیری ئەو بەڵگەنامانە بکات کە لەلایەن فەرمانگەکەیەوە پێشکەش دەکرێت کە سەرپێچییەکان دەسەلمێنێت و دەتواندرێت ئەو بەڵگەنامانە داوابکرێت ئەگەر هاتوو ئەو بەڵگەنامانە لە لای لایەنی ئیداری دیکە بوو.

سـەبارەت بـەو گەواهیدەرانـەی کـە راسـپاردەکانی لیژنەکـەی لەسـەر دادەتاشـریێت بە پێشـنیارکردنی سـەپاندنی یەکێک لەسـزاکان، نابێت هیچ ناروونییـەک و دوودڵییەکـی تێـدا بـەدی بکرێـت لـەو سـەرپێچییەی کە فەرمانبەرەکە کردوویەتی.

ئەگەر سـەرپێچییەکەی فەرمانبەرەکە سـەرپێچی بوو لـە ئەرکەکانی هەر دەبێـت لیژنەکـە بگەڕێتەوە سـەر ئـەو بەڵگەنامانەی کە پاڵپشـتی کاری لیژنەکە دەکات.

پێنجەم: وەرگرتنی راو شارەزایی کەسانی شارەزا لە دەرەوەی لیژنە

لە یاسـای بەرزەفتـی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموارکراو نەهاتووە بە وەرگرتنی رای شـارەزایان، بەڵام لە یاسـای شێوازەکانی دادگایی کردنی سزاکانی عێراقی ژمارە (23) ساڵی 1971[1] و یاسـای سـەلماندن (الاثبـات) ژمارە (107) ی سـاڵی 1979 هاتووە.

پرۆسـەی لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەری سـەرپێچیکار هەندێک جار پێویسـت دەکات بـە پەنابردنە بەر را و پسـپۆری شـارەزایان (وەکـو لە بوارەکانی پزیشکی، ئەندازیاری، هونەری، ژمێریاری، کارگێڕی ...هتد) ئەوانەی خاوەن پسپۆری و شارەزایین لە بابەتی لێکۆڵینەوەکە کاتێک سەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە شارەزایی و پسپۆرییان نییە لەم بابەتانەی سەرەوە.

لەسـەرەتادا لیژنەکـە دەبێـت رەزامەنـدی دەسـەڵاتی پێکهێنانـی لیژنەی لێکۆڵینـەوە (وەزیر، سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بە وەزارەت، سـەرۆکی

---

(1) **مادەی (69) برگە/أ لە یاسای شێوازەکانی دادگایی کردنی سزاکانی عێراقی ژمارە (23) سالی 1971: (أ – يجوز للحاكم او المحقق من تلقاء نفسه او بناء على طلب الخصوم ان يندب خبيرا او اكثر لابداء الرأي في ما له صلة بالجريمة التي يجرى التحقيق فيها).**

فەرمانگە یان فەرمانبەری راسـپێردراو) وەربگرێت، لە رێگای داواکارییەک لەلایـەن سـەرۆکی لیژنەکە بە نوێنەرایەتی ئەندامانـی لیژنەکەش، کە تیایدا پێویسـتی لێکۆڵینەوەکە بە رای کەسـانی شارەزا و پسپۆر وەربگیرێت لەم بابەتەی کە لێکۆڵینەوەی لێدەکرێت.

دەکرێت ناوی شارەزایەکە دیاری بکرێت، یان بەجێبهێڵدرێت بۆ فەرمانگەکە یان بەشـی تایبەتمەند کە شارەزای ئەم بوارە دیارییکات کە لیژنەکە داوای کردووە.

لەدوای دیاریکردنی شـارەزا و خاوەن پسـپۆری تایبەتمەنـد ئەوا لیژنەکە ئاگاداری دەکاتەوە (چ بە زارەکی بێت یان بە نووسراوی فەرمی) بە کات و شوێنی دیاریکراو بۆ مەبەستی وەرگرتنی رایان.

دەبێت شـارەزاکە بڕوانێتە گشـت بەراییـەکان و دیکۆمێنتـەکان بۆ پێدانی رایەکەی و دەتوانێت داوای چەند کەسـێکی دیکـە بکات بۆ یارمەتیدانی بۆ خستنەرووی راو بۆچوونەکەی.

*** ئایا مەرجە ئەو فەرمانبەرە شـارەزایەی کە دیاری دەکرێت ناونیشـانی وەزیفی (شارەزا) بێت**

مـەرج نییە ئـەو شـارەزایەی دیاریدەکرێـت هەڵگری ناونیشـانی وەزیفی (شـارەزا) بێت، گرنگ ئەوەیە شارەزایی و پسپۆری هەبێت لە بواری کارو پسـپۆرییەکەی و ماوەیەکـی بـاش خزمەتـی بوارەکەی خـۆی هەبێت بۆ نموونە دەکرێت (ژمێریارێک یان ئەندازیارێک یان پزیشـکێک یان سەرۆک ئەندازیارێک یان .... هتد) رایان وەربگیرێت وەک شارەزا.

*** ئایـا مەرجـە ئەو فەرمانبەرە شـارەزایەی کە دیاری دەکرێت سـوێندی یاسایی بدرێت لەبەردەم لیژنەی لێکۆڵینەوە**

لـە یاسـای (الخبراء امـام القضاء) ژمارە 163ی سـاڵی 1964 هاتووە کە

لەکاتی قبوولکردنی بە شارەزا لەلایەن دادگاوە سوێند دەدرێت.

لەسەر ئەم بنچینەی سەرەوە، پێویستە ئەو فەرمانبەرە شارەزایەی کە رای وەردەگیرێت سوێند بدرێت بە پێدانی راکەی بەشێوەیەکی راست و دروست و بێلایەن.

*** ئایا مەرجە ئەو فەرمانبەرە شارەزایە کە رای خۆی دەدات پاداشت بکرێت؟**

لە دادگاکان ئەگەر داوای شارەزا بکرێت ئەوا بڕە پارەیەکی بۆ خەرج دەکرێت لەلایەن دادگاوە بەرامبەر بە ماندووبوونی[1]، بەلام لە لیژنەی لێکۆڵینەوە خەرج ناکرێت چونکە لە بنەڕەتدا کەسی شارەزاکە فەرمانبەرە و فەرمانگەکەی هەر کارێکی پێبسپێرێت دەبێت جێبەجێی بکات بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو. بەلام ئەگەر کارەکەی بەرێکوپێکی بەجێگەیاند ئەوا فەرمانگەکەی دەتوانێت بەپێی دەسەلاتی خەملاندنی خۆی (السلطة التقديرية) بۆ نموونە سوپاس و پێزانینی پێبدات .

*** ئایا لیژنەی لێکۆڵینەوە پابەندە بە راوبۆچوونی ئەو فەرمانبەرە شارەزایە کە رای خۆی دەدات؟**

راپۆرتەکانی فەرمانبەری شارەزا بەیەکێک لە بەڵگە سەلمێنەرەکان (الأدلة الثبوتية) دادەندرێت لە سەرپێچییە بەرزەفتییەکان بەتایبەتی ئەگەر سەلماندنی سەرپێچییەکە بەهۆیەوە یەکلایی ببێتەوە.

ئەم راپۆرتانەی کەلەلایەن فەرمانبەری شارەزا پێشکەش بە لیژنە دەکرێن لە بابەتێکی دیاریکراو، دەکرێت لەلایەن لیژنەی لێکۆڵینەوە بکرێتە هۆکارێک لە هۆکارەکانی پێشکەشکردنی راسپاردەکان و لەگەڵ بەراییەکان بە

(1) مادەی (69) برگە/ج لە یاسای شێوازەکانی دادگایی کردنی سزاکانی عێراقی ژمارە (23) ساڵی 1971: (جـ – للحاكم ان يقدر اجورا للخبير تتحملها الخزينة على ان لا يغالي في مقدارها).

کۆنووسەکە هاوپێچ بکرێت، هەروەها دەکرێت لیژنەکە ئەم راپۆرتانە پشتگوێ بخات بەڵام بەهۆکار لە کۆنووسی لیژنەکە دیاریبکات.

کەواتە وەرگرتن و وەرنەگرتنی ئەم راپۆرتانە دەگەڕێتەوە بۆ دەسەڵاتی خەملاندن و قەناعەتی خودی لیژنەکە .

هەنگاوی پێنجەم:

نووسینەوەی کۆنووسی لیژنە

١ - کۆبوونەوەی کۆتایی لیژنە بۆ ئامادەکردنی راسپاردەکان و کۆتایی هاتنی کاری لیژنە

٢- نووسینەوەی کۆنووسەکە:

بەشێوەیەکی گشتی کۆنووسەکە دەبێت لەم بەشانەی خوارەوە پێکبێت:

أ- پێشەکی ....

ب- رێوشوێنە وەرگیراوەکان ....

ج- دەرەنجامەکان ....

د- راسپاردەکان ....

٣- هاوپێچ کردنی گشت گوتەو بەڵگەنامە پێویستەکان.

پێرستی دۆسیەی لیژنەی لێکۆڵینەوە

پێویستە دۆسیەی لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەری سەرپێچیکار ئەم پێداویستییانە بەشێوەی پێرست و ژمارەکراو لەخۆبگرێت:

١- فەرمانی وەزاری یان کارگێڕی تایبەت بە پێکهێنانی لیژنەی لێکۆلینەوە

٢- کرۆکی کەیسەکە وەکو سەرپێچی یان تاوانی دزی و ئیختیلاس یان ..هتد.

٣- ڕێوشوێنەوەرگیراوەکان و بەراییەکان و گشت نووسراوە فەرمییەکان.

٤- گوتەکانی فەرمانبەر یان فەرمانبەرانی ســەرپێچیکار و گەواهیدەرەکان و شارەزایان.

٥- گشت ئەو بەڵگەنامانەی پەیوەستن بە بابەتەکە.

بەپێی مادەی دەیەم بڕگە دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشــتی ژمــارە 14ی 1991ی هەموار کــراو، لیژنەی لێکۆڵینەوە پابەندکــراوە کــە لە کاتی لێکۆڵینــەوە لە فەرمانبەری ســەرپێچیکار، دەبێت کۆنووسێک بنووسرێت کە تێیدا گشت ڕێوشوێنە وەرگیراوەکان و گوتەکانی کە گوێیان لێگرتووە بنووسرێت لەگەڵ ڕاسپاردەکان و هۆکارەکانی.

لیژنــەی لێکۆڵینــەوە کۆنووســێک دەنووســێت بەجێگیرکردنــی نــاوی گەواهیدەرەکان کە گوێیان لە گوتەکانی گەواهیدەرەکان و بەڵگەنامەکان و گوتەکانی فەرمانبەری ســەرپێچیکار، کە پێویســتە کۆنووسەکە پوختەیەک لە گوتەکانی فەرمانبەری سەرپێچیکار و گەواهیدەرەکان لەخۆبگرێت جا چ بەڵگەنامەی ســەلمێندراوەکان یان ناســەلمێندراوەکان بۆ ئەو سەرپێچییەی کە فەرمانبەرەکە کردوویەتی.

پاش گفتوگۆ لەنێوان ســەرۆک و ئەندامانی لیژنە، لیژنەکە ڕاســپاردەکانی دەنووسێتەوە بەڵام دەبێت بەهۆکاربێت (واتا بەهانەی واقیعی - دیاریکردنی بەڵگەکان- و دیاریکردنی دەقە یاســاییەکانی کە ڕاســتپاردەکانیان لەســەر بنیاتناوە) و دروست کردنی پێرستێک بە گشت بەڵگەنامەکان و دیکۆمێنتەکان لە سەرەتای پەڕاوی لێکۆڵینەوەکە..

راسپاردەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سێ حاڵەت زیاتر دەرناچێت[1]:

١- لێپرسینەوە نەکردن لەگەڵ فەرمانبەر و داخستنی لێکۆڵینەوە، ئەوەش بەهۆی بەڵگەی پێشکەشکراو کە بیسەلمێنێت فەرمانبەرەکە ئەو کردەوانەو سەرپێچییانەی نەکردووە کە ئاراستەی فەرمانبەرەکە کراوە و سەلماندنی بێتاوانی[2].

٢-پاش دڵنیابوون و سـەلماندی بەڵگەکانی بە تۆمەتبارکردنی فەرمانبەری سەرپێچیکار، ئەوا لە راسپاردەکان پێویستە یەکێک لە سزاکانی[3] هاتوو لە مادەی 8 لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو ئاراستەی فەرمانبەری سەرپێچکار بکرێت.

٣- هەواڵەکردنـی فەرمانبەرەکە بـۆ دادگا تایبەتمەندەکان[4] ئەگەر لیژنەکە بینـی کـە کـردەوەی فەرمانبەرەکە تاوانێک دروسـت دەکات کە دروسـت بووبێت بەهۆی وەزیفەکەی یان بە شێوە فەرمییەکەی و کۆنووسەکە بەرز دەکرێتەوە بۆ پەسـەندکردنی و دوای پەسەندکردنی دەنێردرێت بۆ دادگای تایبەتمەند بە تایبەتی ئەو تاوانانەی کە دەکەوێتە خانەی (تاوانی ئابڕووبەر - مخلة بالشـرف) کە بریتین لە: تاوانەکانی ئابڕووبەر (السرقة والاختلاس والتزوير وخيانة الأمانة والاحتيال والرشوة وهتك العرض[5] و تیرۆر[6]).

(1) **احمد طلال عبدالحميد، التحقيق الادارى احد ضمانات الموظف السابقة على فرض العقوبة التأديبية- دراسة مقارنة فى القانون العراقى)**

(2) **ماددەی دەیەم بڕگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: .... لەگەڵ راسپاردەکانی سەبەبکار، یان بە ئەنجام نەدانی لێپرسینەوە لە فەرمانبەر و داخستنی لێکۆڵینەوە).**

(3) **ماددەی دەیەم بڕگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: .... یان سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لەم یاسایە، هەموو ئەمانە بەرز دەکرێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە فەرمانبەرەکەی ئیحالە کردووە.)**

(4) **ماددەی دەیەم بڕگەی سێیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (سێیەم: ئەگەر لیژنەکە بینی کە ئەو کارەی کە فەرمانبەر بە هۆیەوە ئیحالە کراوە، تاوانێک پێک دەهێنێت کە سەری هەڵدابێت لە وەزیفەکەی یان ئەنجامی دابێت بە سیفەتە فەرمییەکەی، دەبێت لیژنەکە راسپاردە بکات بە ئیحالە کردنی بۆ دادگا تایبەتمەندەکان.).**

(5) **ماددەی 21 بڕگەأ/6 لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ١١١ لە ساڵی 1969 هەموارکراو.**

(6) **ماددەی دوازدەیەم لە یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر لە هەرێمی کوردستان ژمارە ٣ی ساڵی 2006.**

لێزانی (المهارات) لە نووسینەوەی کۆنووس

١- دیاریکردنی رووداوەکان (الوقائع) و سەرپێچییەکان و شوێن و رێکەوتی ئەنجامدانیان بەشێوەیەکی ورد و روون بۆ زانینی (فەرمانگەی فەرمانبەرە سەرپێچیکارەکە) هۆکاری پێشنیارکردنی سزادانەکەی یان بێتاوانییەکەی یان هەر رێوشوێنێکی دیکە کە لیژنە گرتوویەتەبەر.[1]

٢- لەکاتی پێشنیارکردنی سەپاندنی سزا دەبێت رەچاوی جۆری سزاکە بکرێت لەبەرامبەر جۆری سەرپێچییەکە (بۆ نموونە: نابێت ئەوەی گوێڕایەڵی سەرووی خۆی نەبووە سزای -دەرکردن - فصل- بدرێت) دەبێت لەگەڵ جۆری سەرپێچییەکەی بگونجێت.

٣- دیاریکردنی بنەما یاساییەکان و ئاماژە دان بە دەقە یاساییەکان.

٤- هەروەها دەبێت هۆکارەکان بەشێوەیەکی راست و رەوان دیاریبکرێت و راسپاردەکانیش چوارچێوەی یاسایی هەبێت لە رووی داڕشتنەوە، هەروەها بەڵگەی دوور لە گومان و سەلمێنەری بەدەستهاتوو و باوەڕپێکراو بێت و پاڵپشت بێت بەپێی یاسا و ناکۆک نەبێت لەگەڵ یاساکان.

٥- راسپاردەکان دەبێت بەشێوەی بنبڕ بن و نابێت مەرجی بۆ داهاتوو تێیدا بێت.

٥- ژمارەکردنی لاپەڕەکانی کۆنووسی لێکۆڵینەوە بەو شێوەیەی کە لیژنەی لێکۆڵینەوە بەپەسەندی بزانێت.

٦- لە کۆنووسەکە نابێت راسپاردە بکرێت بە وشیارکردنەوەی (تنبیهی فەرمانبەر بە نووسراوی فەرمی چونکە لە سزاکانی هاتوو لە یاسای بەرزەفتی و فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی نەهاتووە.

(1) **تقریر فنون التحقیق الاداری، الموظف الحقوقی قاسم علی حسن الحسناوی، 2013 وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەڵایەنی فیدڕاڵی بلاوکراوەتەوە و بەردەستە لە:**
https://investigation12.blogspot.com/201305//blog-post.html?m=1

٧- نابێت لە کۆنووسەکە راسپاردەی ئەوە بکرێت کە فەرمانبەری سەرپێچیکار بگوازرێتەوە فەرمانگە یان بەشێکی دیکە چونکە ئەوە لەدەسەڵاتی لیژنە نییە بەڵکو لە دەسەڵاتی خەملاندنی فەرمانگەکەیە، هەروەها بە روونی کاری لیژنە هاتووە کە یان راسپاردە دەکات بە بێتاوانی فەرمانبەری سەرپێچیکار یان بە پێشنیاری سەپاندنی یەکێک لە سزاکان[1].

٨- نابێت راسپاردە بکات لەکاتی کە سەرپێچی فەرمانبەرەکە بچێتە خانەی تاوان ئەوا لیژنە ناتوانێت فەرمانبەرەکە مادەو بڕگەی بۆ دیاری بکات بەپێی یاسای سزادانی عێراقی بەڵگو دەبێت پێشنیار بکات بە ناردنی بۆ دادگای تایبەتمەند.

٩- راسپاردەکان دەبێت بە رەزامەندی و رێککەوتنی سەرۆک و ئەندامانی لیژنە بێت یان بە شێوەی زۆرینە (50 + 1).

هەڵە دیار و باوەکانی نووسینەوەی کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە

١- لە زۆر حاڵەتدا، تێبینی دەکرێت کە لیژنەی لێکۆڵینەوە رووداو و بارودۆخەکان دەگێڕێتەوە وەکو چیرۆک بە دوورودرێژی، کە زۆرجار هەیە دەبێتە هۆی تێکەڵاوی لە نێوان رێوشوێنە وەرگیراوەکان و دەرەنجامەکان و راسپاردەکان، بەجۆرێک کە سەرۆک یان لێپرسراوی راستەوخۆ یان ئەو فەرمانبەرەی کە کۆنووسەکە دەخوێنێتەوە جیاوازی نەکات لە نێوانیان یان ناڕوونە و دەبێتە هۆی تێنەگەیشتن لە کۆنووسەکە، بەڵکو دەبێت بەشێوەیەکی پوخت و کورت و بابەتیانە بنووسرێتەوە و دۆسیەی لێکۆڵینەوەکەی لەگەڵ هاوپێچ بکرێت.

---

(1) ماددەی دەیەم بڕگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: .... لەگەڵ راسپاردەکانی سەبەبکار، یان بە ئەنجام نەدانی لێپرسینەوە لە فەرمانبەر و داخستی لێکۆڵینەوە).

٢- لــە زۆر حاڵەتــدا لیژنــەی لێکۆڵینەوە راســپاردە دەکات بە ســەپاندنی سزای (وشیارکردنەوە- التنبیه) کە ئەمە لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشــتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو نەهاتووە لەبەر ئەوەی بەپێی ماددەی دەیەم بڕگەی دووەم لەم یاسایە لیژنەکە **تەنیا دەتوانێت راسپاردە بکات ئەوانیش:**

أ-راســپاردەی ســزادانی فەرمانبەر بەیەکێک لەو ســزایانەی کە لە مادەی هەشتەم لە یاسای سەرەوە هاتووە.

ب- راســپاردە دەکات بە داخســتنی کۆنووســەکەو بێتاوانی فەرمانبەرەکە ئەویش بە خستنەڕووی هۆکارەکانی داخستنی.

٣- لە هەندێک حاڵەتدا لیژنەی لێکۆڵینەوە لە پاڵ پێشــنیاری سەپاندنی سزا، راســپاردە دەکات بە گواســتنەوەی فەرمانبەر بــۆ فەرمانگەیەکی دیکە یان گواســتنەوەی بۆ وەزیفەیەکــی دیکە (بۆ نموونە مامۆســتا بۆ فەرمانبەری کارگێــڕی) یــان هــەر بابەتێکی دیکە کــە نەهاتبێــت لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی سەرەوە[1] و [2] .

بابەتی وشــیارکردنەوەو گواســتنەوەی فەرمانبەر، پەیوەستە بە دەسەڵاتی خەمڵاندنــی ســەرۆکی فەرمانگەکــەی ئەویــش دەبێــت لــە چوارچێــوەی بەرژەوەندی گشتی دەرنەچێت.

---

(1) رێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و پرەسیپی رەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدراڵی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بڵاوکرایەتەوە لەرێکەوتی 2020/3/12 www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

(2) **ماددەی دەیەم بڕگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (دووەم: .... لەگەڵ راسپاردەکانی سەبەبکار، یان بە ئەنجام نەدانی لێپرسینەوە لە فەرمانبەر و داخستنی لێکۆڵینەوە).**

(نموونەی ژمارە 7)

کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە

بەڕێز (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە)(1)

بابەت: کۆنووسی کۆبوونەوە

یەکەم: پێشەکی

لیژنەی لێکۆڵینەوەی پێکهاتوو بە پێی فەرمانی (وەزاری یان کارگێڕی) ژمارە ...... لە ڕێککەوتی ....، (ژمارەی کۆبوونەوە) کۆبوونەوەی ئەنجامدا لە ڕێککەوت و شوێنی (ناوی شوێنەکە) (ڕێککەوتی کۆبوونەوەکان) بە ئامادەبوونی بەڕێز (...........................) سەرۆکی لیژنە و بەڕێزان (........................... و ....) ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینەوە بەمەبەستی لێکۆڵینەوە لە فەرمانبەر (...........................) کە سەرپێچی نایاسایی کردووە لە (دیاری کردنی جۆری سەرپێچییەکە) لە ڕێککەوتی (...........................) کۆنووسەکە کرایەوە.

دووەم: ڕێوشوێنە وەرگیراوەکان:

١- تێڕامان لە دۆسیەی کەسی فەرمانبەر (...........) لەگەڵ گشت بەراییەکان

٢- لیژنە داوای فەرمانبەر (.........................)کرد و ئامادە بوو لەبەر دەم لیژنەی بۆ نووسینەوەو وەرگرتنی گوتەکانی.

٣- لیژنەی داوای فەرمانبەری پەیوەندیدار و شارەزا و گەواهیدەرەکانی کردو ئامادەبوون لەبەردەم لیژنە بۆ وەرگرتنی گوتەیان کە بریتی بوون لە:

١- ....

٢-...........................

هتد ....

٣- گەڕان بەدوای ڕاستییەکان بۆ زانینی کردەوە سەرپێچییەکە بە تێروتەسەل.

سێیەم: دەرئەنجامەکان:

لەمیانەی بەڕێوەچوونی لێکۆڵینەوە بۆ لیژنە ئەمانەی خوارەوە روون بووەوە:

١- لە میانەی تێڕامان لە گشت بەراییەکان و دیکۆمێنتەکان روون بووەوە کە: (.... هتد)

٢- لە میانەی وەرگرتنی گوتەکانی فەرمانبەری سەرپێچیکار (...........................) روون بووەوە کە:

---

(1) بەپێی سروشتی فەرمانگەکە و دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکە.

(.... هتد)
٢- لـە میانەی وەرگرتنی گوتەكانی گەواهیدەر ەرەكان و كەســی پەیوەندیدار و راپۆرتی شارەزایان (ئەگەر هەبوو) روون بووەوە كە:
(.... هتد)

لە میانەی هاتوو لە ســەرەوە، بۆ لیژنە دەركەوت كە فەرمانبەری ســەرپێچیكار (............................) كەمتەرخەم بووە بەهۆی ســەرپێچیكردنی لە ماددەی چوارەم و پێنجــەم برگــە/ (........) لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانــی دەوڵەت و كەرتی گشتی ژمارە (14ی ساڵی 1991 هەموار كراو)

چوارەم: راسپاردەكان
ئەگەر فەرمانبەری سەرپێچیكار تۆمەتبار دەرچوو ئەوا بەم شێوەیە دەبێت:
لەمیانــەی لێكۆڵینــەوە لــەم بابەتــە و ئەوانــەی لەســەرەوە هاتــووە، فەرمانبەر (............................) پابەند نەبووە بە (جۆری ســەرپێچییەكە یان پابەندنەبوونەكە) ئەمەش سەرپێچیە لە ماددەی چوارەم و پێنجەم برگە/ (........) لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و كەرتی گشتی ژمارە (14ی ساڵی 1991 هەموار كراو)، لەبەر ئەوە لیژنەی لێكۆڵینەوە راسپاردە دەكات بە:
- ســەپاندنی ســزای (جۆری ســزاكە) لەســەر فەرمانبەر (........) بەناونیشــانی (ناونیشــانی وەزیفی) لە فەرمانگەی (............) بەپێی ماددەی هەشــتەم لە یاسای بەرزەفتــی فەرمانبەرانــی دەوڵەت و كەرتی گشــتی ژمارە 14ی ســاڵی 1991 هەمواركراو. لەكاتی دووبارەكردنەوەی لە داهاتوودا ئەوا سزای توندتر دەدرێت.

ئەگەر فەرمانبەری سەرپێچیكار بێتاوان دەرچوو ئەوا بەم شێوەیە دەبێت:
لەمیانــەی لێكۆڵینــەوە لــەم بابەتــە و ئەوانــەی لەســەرەوە هاتــووە، فەرمانبەر (............................) ئەم ســەرپێچییەی كە ئاراستەی كراوە لە پێناویدا نێردراوە بۆ لێكۆڵینەوە و بەپێی بەڵگەكانی هاوپێچ بێتاوانە و ئەم سەرپێچییەی ئەنجامنەداوە:
لەبەر ئەوە لیژنەی لێكۆڵینەوە راسپاردە دەكات بە:
- دەرچوونــی فەرمانبەر (............................) بەبێ تاوانی بەرامبەر ئەو تۆمەت و ســەرپێچییانەی ئاراستەی كراون و داخستنی كۆنووســی لێكۆڵینەوەكە. (دەبێت هۆكارەكانی ئەم داخستن و بێتاوانییە بە شێوەیەكی روون بخرێتەڕوو)

ئەگەر فەرمانبەری سەرپێچیكار ســەرپێچییەكەی تاوانێك بێت ئەوا راسپاردەكە بەم شێوەیە دەبێت:
لەمیانەی لێكۆڵینەوە لەم بابەتە و ئەوانەی لەســەرەوە هاتووە، ئەو ســەرپێچیەی

کە فەرمانبەر (........................) لە پێناویدا نێردراوە بۆ لێکۆڵینەوە دەچێتە خانەی تـاوان بەپێـی ماددەی دەیەم برگە سـێیەم لە یاسـای بەرزەفتـی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموارکـراو کە هاتووەن (سـێیەم: ئەگـەر لیژنەکـە بینی کە ئـەو کارەی کە فەرمانبەر بـە هۆیەوە ئیحالە کـراوە، تاوانێک پێک دەهێنێت کە سـەری هەڵدابێت لـە وەزیفەکەی یان ئەنجامی دابێت بە سـیفەتە فەرمییەکەی، دەبێت لیژنەکە راسـپاردە بکات بە ئیحالە کردنی بۆ دادگا تایبەتمەندەکان).

لەبـەر ئەمە راسـپاردە دەکەین کـە بنێردرێت بـۆ دادگای تایبەتمەند (بۆ نموونە دادگای دەستپاکی، دادگای لێکۆڵینەوە.... هەر دادگایەکی تایبەتمەند)

چوارەم:

ئـەم راسـپاردانەی سـەرەوە بـە رێککەوتن یـان بـە (زۆرینـە) دەرچوێندرا و کۆنووسەکە داخراو ئیمزا کرا لە رێککەوتی (--/--/----)

هاوپێـچ: گشـت بەراییـەکان (بریتـی بێت لەگشـت بەڵگەو دیکۆمێنـت و گوتەی فەرمانبـەری سـەرپێچیکار، گوتـەی گەواهیـدەرەکان، گوتەی شـارەزایان، هەر گوتەیەک کە لیژنە کردوویەتی)

** بفەرموون بە پەسەندکردنی راسپاردەکان....

ئەندام	ئەندام	سەرۆکی لیژنە
رێککەوتـی (--/--/----)	رێککەوتـی (--/--/----)	رێککەوتـی (--/--/----)

پەسەندی دەکەم

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

هەنگاوی شەشەم:

بەرزکردنەوەی کۆنووسەکە بۆ دەسەڵاتی پێکهێنەری لیژنەی لێکۆڵینەوە

پێش پەسەندکردنی لەلایەن دەسەلاتی پێکهێنەری لیژنەی لێکۆڵینەوە (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە) باشـتر وایە بدرێت بە بەشـە پەیوەندیدارەکان بەمەبەستی وردبینی کردنی و خسـتنەرووی راو بۆچوونیان لە گشـت بوارەکانی (یاسـایی، کارگێڕی، دارایی، هونەری ... هتد) بۆ خستنەڕووی کە ئایا لەگەڵ یاساکان دەگونجێت و هاوجووتە (مطابق).

چۆنیەتی وردبینی کردنی کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە پێش ناردنی بۆ پەسەندکردن

کۆنووسی لیژنەی لێکۆڵینەوە، پێش ئەوەی بنردرێت بۆ پەسەندکردن لەلایەن دەسـەڵاتی پەسەند کردن، پێویسـتە بنێردرێت بۆ وردبینی کردنی لەلایەن فەرمانبەرانی شارەزا بەمەبەسـتی بەراوردکردنی لەگەڵ بنەما یاساییەکان کە ناکۆک نەبێت.

یەکەم: لە رووی داڕشتن و شێوەی کۆنووسەکە[1]

لەکاتـی ناردنی کۆنووسـەکە بـۆ (بەڕێوەبەرایەتی یان بـەش یان هۆبەی پەیوەندیـدار) بـۆ وردبینی کردنی، لە سـەرەتادا دەبێت وردبینی شـێوە و داڕشتی کۆنووسەکە بکرێت وەکو:

١- کۆنووسـەکە دەبێت ئاماژە بە ژمارەو رێکەوتـی فەرمانی پێکهێنانی لیژنـەی لێکۆڵینـەوە بـدات و ئـەو کۆبوونەوانـەی کە ئەنجامـدراون و ئامـاژەدان بە نـاوی سـەرۆک و ئەندامانی لیژنەی لێکۆڵینـەوە و ناوی فەرمانبەری سەرپێچیکار و ئەو سەرپێچییەی کە لە پێناویدا نێردراوە بۆ

(1) **ماددەی دەیەم برگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی سالی 1991 هەموارکراو .**

لێکۆڵینەوە وەکو پێشـــەکییەک، دواتر ئەمانە لەخۆبگرێت (بابەتی لیژنەکە، ڕێوشوێنە وەرگیراوەکان، دەرەنجامەکان و ڕاسپاردەکانی لیژنە).

٢- واژووی ســـەرۆک و ئەندامانـــی لیژنەکـــە لەســـەر وێنەی ڕەســـەنی کۆنووســـەکە بێت و دانانی دەستەواژەی (پەسەندی دەکەم - وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە) لە ژێر ناو و واژووی ســـەرۆک و ئەندامانی لیژنە بۆ واژووکردنی بەمەبەســـتی پەسەندکردنی.

٣- دڵنیابوون کە گشـــت بەرایی و دیکۆمێنت و نووســـراوەکانی تایبەت بەم لێکۆڵینەوەیـــە هاوپێچ کراوە بەتایبەتی گوتەی فەرمانبەری ســـەرپێچیکار و گوتەی گەواهیدەرەکان و شارەزایان لەکاتی بوونی گەواهیدەر یان شارەزا).

٤- دڵنیابوون لەوەی کە ئەو ســـزایەی کە پێشـــنیارکراوە بۆ ســـەپاندنی بەســـەر فەرمانبەری سەرپێچیکار پاڵپشـــت بێت بە مادەیەکی یاسایی لە یاســـای بەرزەفتـــی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـــتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو.

ئەگەر ئەم بابەتانەی سەرەوەی تێدا بوو ئەوا هاوجووت (مطابق) دەبێت لە ڕووی شێوەیی (الناحية الشكلية).

دووەم: لـــە ڕووی یەکگرتنـــەوەی ناوەڕۆکـــی کۆنووســـەکە لەگـــەڵ ئـــەو زانیارییانەی کە لیژنەی لێکۆڵینەوەکەی لەسەر پێکهێندراوە

١- دڵنیابوون لە ئەنجامدانی لێکۆڵینەوەکە تەنیا بۆ ئەم مەبەستەی کە لە فەرمانی پێکهێنانی لیژنەکە هاتووەو لەسەر گشت دیکۆمێنت و بەڵگەکانی کە بەهۆیەوە لیژنەکەی بۆ پێکهێندراوە.

٢ - دڵنیابـــوون لەوەی کە فەرمانبەر لێکۆڵینەوەی لەگەڵ ئەنجام نەدراوە لە دەرەوەی ئەم بابەتەی کە لیژنەی لێکۆڵینەوە لە پێناویدا دروست بووە

و ئەگـەر دەرکەوت لـە میانی لێکۆڵینەوە سـەرپێچییەکی دیکەی کرووە یـان بەهۆیەوە ئاشـکرا بـووە ئـەوا لیژنەیەکی لێکۆڵینـەوەی دیکەی بۆ پێکدەهێندرێت.

سـێیەم: تێڕامان و وردبینیکردنی ڕێوشوێنە وەرگیراوەکان و ڕاسپاردەکان و بەراییەکان

١-لەسەرەتادا دەبێت لە ڕێوشوێنەوەرگیراوەکان دڵنیابێتەوە کە بەشێوەو ڕێگەیەکی ڕاسـت و دروسـت ئەنجامدراوە، یان هەر کەموکوڕییەک کە پێویست بوو لیژنەکە بیانگرێتەبەر.

٢ - دڵنیابـوون لـە ئامادەبوونـی فەرمانبەری سـەرپێچیکار لە بەردەم لیژنەو بواردانی بە مافی بەرگری لەخۆ کردن .

٣- دڵنیابوون لە نووسینەوەی گشت گوتەکانی فەرمانبەری سەرپێچیکار و گەواهیدەرەکان وشارەزایان.

چوارەم: وربینی کردنی ڕاسپاردەکان و پێشنیاری سزاکان

١- دڵنیا بوون لەوەی کە پێشـنیاری سزاکان دەگونجێت لەگەڵ یاسـای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموارکراو و پێشنیاری سزاکەش دەبێت بەهـۆکار بێت (مسـبب) پاڵپشـت بێت بە دیکۆمێنـت و بەڵگەی سەلمێنەر.

٢- دڵنیابـوون لەکاتـی بێتاوانـی کە بەپێی بەڵگە و دیکۆمێنتی پێویسـت بووە.

٣- دەبێت فەرمانبەری وردبینیکاری کۆنووسەکە زانیاری تەواوی هەبێت بەمەبەستی وردبینییەکە.

پێنجەم: خستەڕووی راو بۆچوون

ئەو فەرمانبەرەی یان فەرمانبەرانەی کە هەڵدەستن بە وردبینی کۆنووسی لێکۆڵینەوە پێش ئەوی لەلایەن دەسەڵاتداری سەپاندنی سزاکان پەسەند بکرێت دەبێت بەم شێوەیەی خوارەوە روون بکرێتەوە:

١- ئەگەر کۆنووسەکە هیچ کێشەیەکی نەبوو و هاوجووت و ناکۆک نەبوو لەگەڵ یاساکان و بەپێی دەقە یاساییەکان و بێ کەموکوڕی کراوە ئەوا پێشنیاری پەسەندکردنی دەکات.

٢- ئەگەر دەرکەوت کۆنووسی لیژنەکە کێشەی هەیە و ناهاوجووت و ناکۆکە لەگەڵ یاسا بەرکارەکان ئەوا پێشنیاری رەتکردنەوە یان هەموارکردنەوە یان دووبارە لێکۆڵینەوە دەکات بۆ دەسەڵاتداری پەسەندکردن.

لەسەر ئەم بنچینەیە ((وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە)بڕیاری پەسەندکردن یان پەسەند نەکردنی بدات.

(لەبەرئەوەی کە راسپاردەکانی لیژنەی تەنیا راسپاردەن و بڕیاری بنبڕ نین و هیچ پاشخانێکی یاسایی نییە لەرووی یاساییەوە، وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە پابەند نییە بە پەسەندکردنی راسپاردەکان، دەتوانێت هەمووی یان بەشێکی راسپارەدەکان پەسەند بکات یان هەر پشتگۆی بخات بە پەسەند نەکردنی و گەڕاندەوەی بۆ دووبارەکردنەوەی لێکۆڵینەوە)[1].

(1) اجراءات فرض العقوبة الانضباطية وفقا لقانون انضباط موظفي الدولية والقطاع العام، م.م. جنان عبدالرزاق فتاح، منشور في مجلة كلية مدينة العلم الجامعة، المجلد 8 العدد 2 السنة 2016.

یەکەم: ئەگەر کۆنووسەکە پەسەندکرا

ئەگەر (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە)پاش وردبینی کردنی کۆنووسی لێکۆڵینەوەکە پەسەندی کرد ئەوا دەنێردرێــت بۆ بەڕێوەبەرایەتی یان بەشــی کارگێڕی یــان خۆیەتی بەپێی سروشتی فەرمانگەکە بۆ جێبەجێکردنی کۆنووسەکە:

١- ئەگــەر یەکێک لە ســزکانی پێشــنیارکرابوون و پەســەندکرابوون، ئەوا کارگێڕی یان خۆیەتی هەڵدەســتێت بە دەرکردنی نووسراوی سزاکە کە بە شێوەی (نموونەی ژمارە 8).

:

(نموونەی ژمارە 8)

فەرمانی وەزاری یان فەرمان یان فەرمانی کارگێڕی

ئاماژە بە کۆنووسی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پێکهاتوو بە پێی فەرمانی ژمارە (..... لە ../../....) و لەبەر ئەوەی سەرپێچی ئەرکەکان یان قەدەغەکراوەکانت کردووە بەپێی مادەی (و) و پاش لێکۆڵینەوەی تێروتەسەل بەپێی یاسای نەسەلماندنی بێتاوانیت و بەپێی ماددەی هەشتەم برگە - (ناوی بڕگە و سزاکە) لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991ی هەموار کراو.

بڕیارماندا بە:

ئاراستەکردنی سزای (ناوی سزاکە)[1] بۆ فەمانبەر ( ) بە ناونیشانی (ناونیشانی وەزیفی) فەرمانبەر لە (بەڕێوەبەرایەتی یان بەش) لەبەرامبەر ئەو سەرپێچییەی کە کردوویەتی (ناوو جۆری سەرپێچییەکە) کە یاسای سەرەوە و هیوادارین دووبارە نەبێتەوە و لەکاتی دووبارە بوونەوەی ئەم سەرپێچییە سزای توندترت ئاراستە دەکرێت.

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو

بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

وێنەیەک بۆ:
- ئەگەر لەلایەن داواکاری گشتی یان چاودێری دارایی یان دەستەی دەستپاکی نێردرا بێت ئەوا وێنەیەک لە کۆنووسی لێکۆڵینەوەکە بۆیان دەنێریت و ئاماژە بە نووسراویان دەکەیت.
گشت بەڕیوەبەرایەتی و بەشەکانی (فەرمانگەکە)
- ژمێریاری
- خۆیەتی یان میلاکات/ بۆ دواخستنی سەرمووچەو پلەبەرزکردنەوەی بەپێی مادە هەشتەم و نۆیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو.
- دۆسیەی کەسی

(1) یەکێک لە سزاکان و نابێت ٢ جۆر سزا بۆ یەک کردەوە ئاراستەی فەرمانبەری سەرپێچیکار بکرێت

٢- ئەگەر فەرمانبەرەکە بێتاوان دەرچوو بە شـێوەی نموونەی 9 فەرمانی پێدەردەچێت

(نموونەی ژمارە 9)

فەرمانی وەزاری یان فەرمان یان فەرمانی کارگێڕی

ئاماژە بە کۆنووسـی لێژنەی لێکۆڵینەوەی پێکهاتـوو بە پێی فەرمانی ژمارە (..... لە ../../....) لەسـەر سـەرپێچی کردنی ئەرکەکان یان قەدەغەکـراوەکان لەلایەن فەرمانبەری ئاماژە پێکراو لە خوارەوە بەپێی مادەی (و) و پاش لێکۆڵینەوەی تێروتەسەل بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991ی هەموار کراو.

بڕیارماندا بە:

سـەلماندنی بێتاوانـی بەڕێز (ناوی فەرمانبەر) لـە (بەڕێوەبەرایەتی یان بەش) لەبەرامبەر ئەو سـەرپێچییەی کە ئاراسـتەی کرابوو بەپێی مادەو بڕگەو یاسای سەرەوە و هیوادارین سەرکەوتنی بۆ دەخوازین لەکارەکانی.

ئیمزا

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو

بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

وێنەیەک بۆ:
ئەگەر لەلایەن داواکاری گشتی یان چاودێری دارایی یان دەستەی دەستپاکی نێردرا بێت ئەوا وێنەیەک لە کۆنووی لێکۆڵینەوەکە بۆیان دەنێریت و ئاماژە بە نووسراویان دەکەیت.
ژمێریاری
خۆیەتی یان میلاکات/
دۆسیەی کەسی

3 - ئەگەر بنێردرێت بۆ دادگای تایبەتمەند

ئەگەر ئەو سەرپێچییەی کە فەرمانبەرکە ئەنجامیداوە و پاش لێکۆڵینەوەی تێروتەسەڵ دەرکەوت کە دەچێتە خانەی تاوانەوە و لیژنەی لێکۆڵینەوە راسپاردەی کرد بە ناردنی فەرمانبەرەکە بۆ دادگاکان (**نموونەی ژمارە 10**).

(نموونەی ژمارە 10)

بۆ/ دادگای (   )
ب/کۆنووسی لێکۆڵینەوە

بەهاوپێچی نووسراومان دەقی کۆنووسی پەسەندکراوی لیژنەی لێکۆڵینەوە کە بەپێی فەرمانمان ژمارە (لە   ) پێکهێندراوە لەسەر فەرمانبەر ( ) لەگەڵ گشت بەراییەکان و دۆسیەی لێکۆڵینەوەکە بۆتان دەنێرین.
دوای لێکۆڵینەوەو بەپێی راسپاردەی پەسەندکراوی لیژنەی سەرەوە فەرمانبەر (   ) دەرکەوت کە ئەو سەرپێچییەی کردوویەتی دەکەوێتە خانەی تاوانەوە (ناوی سەرپێچییەکە).
بفورموون بە کاری پێویست...

ئیمزا

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو

بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

4 -لەکاتی هاتنەکایەی بەڵگەی سەلمێنەری نوێ لەسەر هەمان سەرپێچی، ئەوا دەکرێت لە دوای پەسەندکردنیش، لێکۆڵینەوەکە بەردەوام بێت.

دووەم: ئەگەر کۆنووسەکە پەسەند نەکرا:

(وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە) دەسەڵاتی پەسەندنەکردنی کۆنووسی کۆبوونەوەی هەیە و دەتوانێت پەسەندی نەکات بەهۆی ناکۆک بوونی لەگەڵ یاساکان و یان هەبوونی کەموکوڕی یاسایی و کارگێڕی و دارایی و ..هتد لەم حاڵەتەدا دەگەڕێندرێتەوە بۆ دووبارە لێکۆڵینەوە لە هەمان بابەت و پێداچوونەوەی کۆنووسەکە و راستکردنەوەی.

لەم حاڵەتەدا ئەگەر سەرۆک و ئەندامانی لیژنە بە پرۆفیشینالانە کارەکانیان ئەنجام نەدابوو ئەوا دەکرێت لیژنەکە بەتەواوی بگۆڕێت و فەرمانبەری شارەزاتر و بە ئەزموونتر و پرۆفیشالانەتر لە شوێنیان دابندرێت.

دووبارەکردنەوەی لێکۆڵینەوە[1]

ئەگەر بڕیاری سەپاندنی سزاکە دروست بێت بەپێی یاسا ئەوا ناکرێت لێی پاشگەز ببیەوە تەنیا لەم حاڵەتانەی خوارەوە:

1 - پێش پەسەندکردنی کۆنووسەکە

وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە دەسەڵاتی پەسەندنەکردنی راسپاردەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوەی هەیە و دەکرێت دووبارە لێکۆڵینەوە بکرێتەوە بەهەمان لیژنە یان بە لیژنەیەکی لێکۆڵینەوەی نوێ.

2 - پاش پەسەندکردنی کۆنووسەکە

أ- دەرکەوتنی بەڵگەی نوێ کە پێویست بکات بە دووبارە لێکۆڵینەوە یان دەرکەوتنی بەڵگەیەکی گرنگ کە ببێتە هۆی گۆڕینی ڕێرەوی لێکۆڵینەوە.

ب- دەرکەوتنی ساختە یان نەزانی یان لایەنگیری یان خزمایەتی یان دوژمنداری کەسی لەلایەن لیژنەی لێکۆڵینەوە بەرامبەر فەرمانبەری سەرپێچیکار.

---

(1) **تقرير فنون التحقيق الاداری، الموظف الحقوقي قاسم علی حسن الحسناوی، 2013 وەزارەتی کارو کاروباری کۆمەلایەنی فیدراڵی بلاوکراوەتەوە و بەردەستە لە:**

https://investigation12.blogspot.com/201305//blog-post.html?m=1

بەشی سێیەم

سزای (دەرکردن-فصل) و (لێخستن - عزل)

هەردوو سزای (فصل- دەرکردن) و (عزل – لێخستن) لە سزا قورسەکانن کە فەرمانبەری سەرپێچیکاری پێ سزا دەدرێت بەرامبەر بەکارێک کە مانەوەی لە وەزیفە زیان بە فەرمانگەکەی و بەرژەوەندی گشتی بگەیەنێت.

لەبەر گرنگی ئەم سزایانەو دەرهاویشتەکانی لەسەر فەرمانبەری سەرپێچیکار بەباشمان زانی کەوا بەشێک تەرخان بکەین و لەخوارەوە بە تێروتەسەلی هەردوو سزاکە بە شێوەیەکی سادە روون دەکەینەوە:

یەکەم: سزای (فصل- دەرکردن):

ئەم سزایە لە برگەی حەفتەم لە مادەی هەشتەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو هاتووە.

بریتییە لە دەرکردنی یاخود لادانی فەرمانبەری سەرپێچیکار بەرامبەر ئەو سەرپێچییەی کە کردوویەتی لەسەر پێشنیاری لیژنەی لێکۆڵینەوەو پەسەندکردنی لەلایەن دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکان بۆ ماوەی:

أ- کەمتر نەبێت لە یەک ساڵ و زیاتر نەبێت لە 3 ساڵ ئەگەر فەرمانبەر سزا درا بە (دوو سزا) یان بە دوو جار لە (یەکێک) لەم سزایانەی خوارەوە و دووبارەی کردەوە بۆ سێیەم جار لە ماوەی 5 ساڵدا لە مێژووی سەپاندنی سزای یەکەم کە پێویستی کردووە بە یەکێکیان سزا بدرێت:

1 - سەرزەنشت کردن - تەوبیخ

2 - کەم کردنەوەی مووچە- انقاص الراتب

3 - هێنانە خوارەوەی پلە- تنزیل الدرجة

ب- ماوەی مانەوەی لە بەندیخانە ئەگەر حوکم درا بە بەند کردن یان بەند کردن بە هۆی سزایەکی ئابڕوونەبەر[1] لە رۆژی دەرچوونی حوکمەکەی و ماوەی

(1) ئەگەر سەرپێچی و تاوانی ئابڕووبەری ئەنجامدابێت ئەوا دەبێت (عزل – لێخستن) بکرێت و تا لە ژیان ماوە نابێت بگەڕێتەوە وەزیفەی میری.

راگرتنەکــەی ئەژمار دەکرێــت لەچوارچێوەی مــاوەی دەرکردنەکەی (الفصل) (واتــا دەرکردنەکــەی لــە رۆژی دەســپێکی راگیرانەکەی یــان بەندکردنەکەی ئەژماردەکرێت) و ئەو نیوە مووچانەی کە بۆی خەرج کراوە لە ماوەی دەســت کێشانەوەکەی (سحب الید) لێی ناسەندرێتەوە.

گەڕانەوەی فەمانبەری دەرکراو (مفصول) بۆ سەر وەزیفەکەی

ئەم بابەتە دەگەڕێتەوە ســەر دەسەڵاتی خەملاندنی سەرۆکی فەرمانگەکەی ئەگەر پێویســتیان بە راژەی هەبێت و ســوودی بۆ پێشخستنی فەرمانگەکە هەبێــت و یەکبگرێتــەوە لەگــەڵ بەرژەوەنــدی گشــتی، ئــەوا دەتواندرێت بگەڕێندرێتەوە ســەر وەزیفە[1] دوای کۆتایــی هاتنی ماوەی دەرکردنەکەی یــان ئازادبوونــی لە بەندیخانە بەمەرجی هەبوونی پلەی بەتاڵ و لەدەســت نەدانــی یەکێــک لە مەرجەکانــی دامەزراندنی هاتوو لە مــاددەی حەفتەم لە یاســای راژەی شارســتانی ژمارە 24ی ســاڵی 1960ی هەمــوار کراو[2] بەتایبەتــی بڕگەی 3 و 4 لەم ماددەیــە چونکە تاوانی ئابڕووبەری ئەنجام نەداوە بەڵام ئەو ماوەیەی بە خزمەت بۆ ئەژمار ناکرێت بۆ هیچ مەبەستێک (نە بۆ خانەنشینی نە بۆ سەرمووچەو پلە بەرزکردنەوە).[3]

فەرمانبــەری دەرکراو (مفصول) خزمەتی پێــش دەرکردنەکەی پارێزراو دەبێت و دەگەڕێتــەوە هەمان پلەی وەزیفی پێش دەرکردنەکەی ئەگەر هیچ رێگرییەکی یاسایی نەبێت.[4]

---

(1) نووسراوی فەرمانگەی یاسایی وەزارەتی دارایی عێراقی فیدڕاڵ ژمارە ٢٠٨٨٠ لە ٢٠١٥/٣/١٨.

(2) مادەی حەفتەم: فەرمانبەر بۆ یەکەمین جار لە وەزیفەی حکومیدا دانامەزرێت تەنیا ئەگەر:

.... 3 – لە پشکنینی پزیشکی دەربچێت و ساغ و سەلامەت بێت لە نەخۆشییە درمەکان و لەو نەخۆشیانەی نیشانەکانی لەش و بیر و هۆشی رێگربێت لە بەجێ گەیاندنی وەزیفەیەکی دیاریکراو بە پێی بڕیارێک کە لە لایەن دەسەڵاتدارانی پزیشکی پسپۆڕەوە بە پێی سیستەمێکی تایبەت دەردەچێت.

4 – خوو و رەوشتی باش بێت و بەهیچ تاوانێکی سیاسی یان کەتنێکی ئابڕووبەر و ساختەکردن وەک دزی و بردنی ماڵی دەوڵەت و (اختلاس) و ساختەکاری و فێڵ کردن و تۆمەتبار نەبێت.. ....

(3) بەپێی ماددە ٥ لە یاسای خانەنشینی یەکگرتوو ژمارە 27ی ساڵی 2006ی هەموارکراو.

(4) د.براء منذر كمال عبداللطيف/ أمير حسن جاسم، اثر العقوبة الجنائية في الخدمة الوظيفية (دراسة مقارنة)، مجلة

دووەم: **سزای (عزل- لێخستن):**

ئەم ســزایە لە برگەی هەشــتەم لە مادەی هەشــتەم لە یاســای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەمواركراو هاتــووە. ئەم ســزایە زیاتر لەكاتــی ئەنجامدانی تاوانی ئابڕووبەر بەســەر فەرمانبەر دەسەپێندرێت.

بریتییە لە دوورخســتنەوەو لادانی فەرمانبەر لە وەزیفەكەی بە شێوەیەكی كۆتایی و ناكرێت دووبارە وەزیفەی پێ بدرێتەوە لە فەرمانگەكانی دەوڵەت و كەرتی گشتی و دوورخستەوەكەش بەم دوو شێوەی خوارەوە دەبێت:

١- بە بڕیارێكی سەبەبكار لە لایەن وەزیرەوە لە یەكێك لەم حاڵەتانەی خوارەوە:

أ- ئەگــەر ســەلماندرا بــە ئەنجامدانی كارێكی ترسـناك كـە مانەوەی لە خزمەت كردنی دەوڵەت دەبێتە هۆی زیان گەیاندن بە بەرژەوەندی گشتی.

ب- ئەكــە حوكم درا بە كەتنێك كە روویــدا بێت لە ئەنجامی وەزیفەكەی یان ئەنجامی دابێت بەسیفەتە فەرمییەكەی.

ج- ئەگــەر ســزا درا بە (دەركردن- الفصل) و ئینجــا گەڕایەوە وەزیفە و هەڵسا بەئەنجام دانی كارێك كە ببێتە دەركردنی(فصل) جارێكی دیكە.

٢- ئەگەر حوكم درا لەلایەن دادگاكان بە بەندكردن لەسەر كردەوەیەک كە لە تاوانەكانی ئابڕووبەر بێت.

نەگەڕانەوەی فەرمانبەری دوورخراوە (معزول) بۆ سەر وەزیفەكەی

یەكێك لە هۆیەكانی نەگەڕانەوەی فەرمانبەری دوورخراوە (معزول) كە بە تاوانی ئابڕووبەر ســزادرا بێت، لە دەســتدانی یەكێك لە مەرجە گرنگەكانی دامەزراندنی وەزیفییــە كــە هاتووە لە ماددەی حەفتەم برگە 4 لە یاســای راژەی شارســتانی ژمــارە 24ی ســاڵی 1960ی هەمواركــراو (4 - خوو و رەوشــتی باش بێت و بەهیــچ تاوانێكی سیاســی یــان كەتنێكی ئابڕووبەر و ســاختەكردن وەک دزی و بردنی ماڵی دەوڵەت و (اختلاس) و ساختەكاری و فێڵ كردن و حوكم نەدرا بێت).

جامعة تكريت للعلوم الانسانية، العدد 5، المجلد 15، ص466، حزيران 2008.

بەشی چوارەم

دەست کێشانەوەی فەرمانبەر

دەست کێشانەوە (سحب الید)

بریتییە لە ڕێوشوێنێکی کارگێڕی کە دەگیرێتەبەر، لەلایەن وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە یان لەسەر راسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە، بە قەدەغەکردنی کاری وەزیفی لەو فەرمانبەرەی کە بەهۆی کردەوەیەک لە ژێر لێکۆڵینەوەدایە، لەبەر بەرژەوەندی گشتی لە میانەی ماوەی لێکۆڵینەوە، لەسەر ئەو کردەوە سەرپێچییەی کە کردوویەتی.(1)

بریتییە لە دوورخستنەوەی فەرمانبەر بەناچاری لە کاری وەزیفەکەی بۆ ماوەیەکی کاتی بۆ پێداویستییەکانی بەرژەوەندی گشتی یان لێکۆڵینەوە یان بەهۆی راگرتنی لەلایەن لایەنە دادوەری و ئەوانەی هەڵدەستن بە کاری لێکۆڵینەوە.

هەروەها ڕێوشوێنێکی پارێزکردنە (احترازی) کە فەرمانگەکەی پەنای بۆ دەبات بۆ دوورخستنەوەی فەرمانبەرەکە بەشێوەیەکی کاتی لە خزمەتی گشتی لەکاتی هەبوونی ڕێوشوێنێکی بەرزەفتی یان تاوانکاری کە ئاراستەی کراوە و قەدەغەدەکرێت لەدەستبەکاربوونی لەماوەی دەست کێشانەوەکە.

دەست کێشانەوە سزا نییە

جیاواز لەوانەی کە وا لێکدەدەنەوە کە دەست کێشانەوە وەکو سزایەک سەیر دەکرێت، دەست کێشانەوە بە سزای بەرزەفتی داناندرێت چونکە لە سزاکانی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو نەهاتووە بەڵکو ڕێکارێکی کارگێڕییە بەپێی ئەو میکانیزمانەی کە لە مادەکانی 16 و 17 و 18 و 19 یاسای سەرەوە دیاری کراوە.

---

(1) مجلة العلوم القانونية والسياسية - المجلس السادس العدد الاول 2017 (اثر سحب اليد على الراتب والترفيع في القانون العراقي- دراسة مقارنة م.د.مهدي حمدي مهدي الزهيري و ثناسةى ديوان التدوين القانوني الملغي في قراره المرقم ج1/333/1 في 1971/1/11.

جۆرەکانی دەست کێشانەوە:

یەکەم: دەست کێشانەوەی (وجوبی)یاخود پابەندی :

ئەگەر فەمانبەرێک راگیرا لە لایەن لایەنێکی خاوەن پسپۆری، لە سەر فەرمانگەکەیەتی دەستی فەرمانبەرەکە بکێشێنێتەوە لە وەزیفە بە درێژایی ماوەی راگرتنەکەی.[1]

لەم حالەتەدا فەرمانگەکە پابەند دەکرێت بە دەست کێشانەوەی بە درێژایی ماوەی راگرتنەکەی.

واتا دیاری نەکراوە بۆ ماوەی چەند دەست کێشانەوەکەی دەخایەنێت بەشێوەیەکی کراوە دەهێڵدرێتەوە تا بڕیاری کۆتایی دەدرێت لەلایەن لایەنی تایبەتمەند و دادگاکان.

مەبەست لە لایەنی خاوەن پسپۆری

مەبەست لە لایەنی خاوەن پسپۆری بریتییە لە لایەنە دادوەرییەکان وەکو دادگا تایبەتمەندەکان و ئەو لایەنانەی بە کاری لێکۆڵینەوە (بۆ نموونە دەستەی دەستپاکی و دیوانی چاودێری دارایی) هەڵدەستن.

١-**لایەنە دادوەرییەکان:** بەشێوەیەکی گشتی دادگاکان.

٢- **لایەنە لێکۆڵەرەوەییەکان:** (دەستەی دەستپاکی هەرێم[2] و چاودێری دارایی هەرێم[3].

(1) ماددەی شازدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو .

(2) ماددەی پێنجەم برگە تۆیەم/١ لە یاسای دەستەی دەسنپاکی هەرێمی کوردستان ژمارە 3ی ساڵی 2011 هەموارکراو.

(3) ماددەی شازدەیەم / برگەی دووەم لە یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان **ژمارە 2ی ساڵی 2008.**

(نموونەی ژمارە 11)

فەرمانی وەزاری( ) یان فەرمان ( )

پاڵپشت بە مادە/شازدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو و بڕیاری (لایەنی خاوەن پسپۆری- دادگا) ژمارە (لە) و لەبەرئەوەی فەرمانبەر ( ) بەناونیشانی (ناونیشانی وەزیفی) لە (بەڕێوەبەرایەتی یان بەشی) تۆمەتبارکراوە و راگیراوە بەپێی بڕیاری سەرەوە.
بڕیارماندا بە:
دەست کێشانەوەی فەرمانبەری سەرەوە لە وەزیفەکەی لەدەستپێک و بە درێژایی ماوەی راگرتنەکەی و یەکلایی بوونەوەی کێشەکە.

ئیمزا
ناوی دەسەڵاتپێدراو (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە یان پارێزگار ئەوەی هاتووە لە مادە١ برگە)

وێنەیەک بۆ:
(ناوی لایەنی خاوەن پسپۆری - دادگا) بڕیارتان لەسەرەوە تکایە لەکاتی یەکلایی بوونەوەی کێشەکەی بە زووترین کات وەڵاممان بدەنەوە/ لەگەڵ رێزدا
ژمێریاری/ بۆ کاری پێویست بە خەرج کردنی نیوەی مووچەکانی لەماوەی دەست کێشانەوەکەی
....
....

دووەم: دەست کێشانەوەی (جوازی) یاخود ناپابەندی:

١- بۆ وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە هەیە، دەست کێشانەوەی فەرمانبەر بکات بۆ ماوەی تێپەڕ نەبێت لە 60 رۆژ، ئەگەر بینی مانەوەی لە وەزیفە زیان بە بەرژەوەندی گشتی دەگەیەنێت یان کاریگەری دەخاتە سەر بەرێوەچوونی لێکۆڵینەوە لەو ماوەیەی کە لە پێناویدا ئیحالەی لێکۆڵینەوە کراوە، و دووبارە دەگەڕێندرێتەوە هەمان وەزیفەکەی پاش تەواو بوونی ماوەی ئاماژە پێکراو تەنیا ئەگەر قەدەغەکراوێک هەبوو، ئەوا تەنسیب دەکرێت بۆ وەزیفەیەکی دیکە.[1]

٢- بۆ لیژنە هەیە راسپاردە بکات بە دەست کێشانەوەی فەرمانبەر لە هەر قۆناغێک لە قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە[2].

لە هەردوو حاڵەتی سەرەوە مەرج نییە وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە یان لیژنەی لێکۆڵینەوە پابەند بێت بە دەست کێشانەوەی فەرمانبەرەکە تەنیا ئەگەر سەلمێندرا کە مانەوەی لە وەزیفە زیان بەبەرژەوەندی گشتی و وەزیفەکەی دەگەیەنێت تا کۆتایی هاتنی لێکۆڵینەوەکەی و بۆ هەر حاڵەتێک یان لیژنەیەک لە لێکۆڵینەوە بەهیچ جۆرێک نابێت لە (60) رۆژ تێپەڕێت و دەکرێت لە 60 رۆژ کەمتر بێت بەڵام دەبێت لەو ماوەیە لێکۆڵینەوەکە بەکۆتا بێت یان بە سزادانی یان بە بێتاوانی.

---

(1) **ماددەی حەڤدەم برگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو.**

(2) **ماددەی حەڤدەم برگەی دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو.**

(نموونەی ژمارە 12)

فەرمانی وەزاری() یان فەرمانی کارگێڕی()

پاڵپشت بەو دەسەڵاتەی پێمان دراوە لە مادە حەڤدەم بڕگەی یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو و ئاماژە بە راسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە بە دەست کێشانەوەی فەرمانبەر ( ) بەناونیشانی (ناونیشانی وەزیفی) لە (بەڕێوەبەرایەتی یان بەشی) و بەمەبەستی نەبوونی کاریگەری لەسەر لێکۆڵینەوەکان.

بڕیارماندا بە دەست کێشانەوەی فەرمانبەری سەرەوە لە وەزیفەکەی بۆ ماوەی (   ) رۆژ لە رێکەوتی دەرچوونی ئەم فەرمانە..

ئیمزا

ناوی دەسەڵاتپێدراو (وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە یان پارێزگار ئەوەی هاتووە لە مادە١ برگە)

وێنەیەک بۆ:

ژمێریاری/ بۆ کاری پێویست بە خەرج کردنی نیوەی مووچەکانی لەماوەی دەست کێشانەوەکەی

سەرۆک و ئەندامانی لیژنە/

....

....

کاریگەرییەکانی ماوەی دەست کێشانەوەی لەسەر فەرمانبەر[1]

دەســت کێشــانەوەی فەرمانبەر دەبێــت زۆر بە وریایــی و وردی بڕیاری لەسەر بدرێت، چونکە لەوانەیە لە کۆتایی هاتنی لێکۆلینەوەکە فەرمانبەرەکە بێتاوان دەربچێت، بەشێوەیەکی گشتی کاریگەرییەکانی بریتین لە:

١- لەرووی مووچەی فەرمانبەرەکەوە:

* بەدرێژایی ماوەی دەست کێشانەوەکە فەرمانبەرە دەستکێشاوەکە نیوەی مووچەکانــی وەردەگرێت و ئەگەر بێتــاوان دەرچوو ئەوا نیوە مووچەکەی دیکەی کە لە ماوەی دەستکێشانەوەکەی لێی بڕا بوو پێی دەدرێتەوە.

* ئەگەر لیژنەی لێکۆڵینەوە راســپاردەی کرد بە ســزادانی بە هەر سزایەک و پەســەند کرا و ســزا بدرێــت بە ســزاکانی (کەمکردنــەوەی مووچە یان هێنانەخوارەوەی پلەی وەزیفی) ئەوا ســزاکە لە رۆژی دەست کێشانەوەکە ئەژمار دەکرێت و نیوە مووچەکانی دیکەی پێدەدرێتەوە.

* ئەگــەر فەرمانبەری دەستکێشــاوە (فصل) یان (عزل) کــرا، ئەوا هیچ لە نیوە مووچەکانی پێنادرێتەوە لە ماوەی دەست کێشانەوەکەی، بەبێ گوێدانە ئــەوەی کە (فصل یان عزل)ەکەی بەهۆی یاســای بەرزەفتــی بووە یان بە هۆی یاسایەکی دیکە.

* ئەگــەر پێــش دەرچوونی بڕیاری بنبڕی لێکۆڵینەوە یــان دادگایی کردنی فەرمانبــەری دەستکێشــاوە کۆچی دوایی کرد ئەوا نیــوە مووچەی ماوەی دستکێشانەوەکەی خەرج دەکرێت بۆ ئەوانەی کە مافی وەرگرتنی مووچەی خانەنشینیان هەیە لە میراتگرەکان بەپێی یاسای خانەنشینی بەرکار.

---

(1) ماددەی نۆزدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی سالی 1991 هەموارکراو.

٢- له رووی وەزیفییەوە:

* بەهیـچ شـێوەیەک نابێت لـە ماوەی دەستکێشـانەوەکەی هیـچ کارێکی وەزیفی بکات بە کاری وەزیفییە بنەڕەتیەکەی خۆشیەوە، تا یەکلابوونەوەی لێکۆڵینەوە یان تەواو بوونی ماوەی دەست کێشانەوەکە.

* لـە دوای کۆتایی هاتنی ماوەی دەستکێشـانەوەکە ئەوا دەگەڕێندرێتەوە هەمان وەزیفیەی خۆی.

* بەڵام ئەگەر رێگرییەک هەبوو یان بەرژەوەندی گشتی وای خواست، ئەوا دەگوازرێتەوە بۆ وەزیفەیەکی دیکە.

٣- له رووی سەرمووچەو پلە بەرزکردنەوە:

لە یاسـای بەرزەفتـی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی سـاڵی 1991 هەموار کراو نەهاتووە کە ماوەی دەستکێشانەوە کاریگەری دەبێت لەسەر سەرمووچەو پلە بەرزکردنەوە لەبەر ئەوەی دەست کێشانەوە سزا نییە و لەیاسای سەرەوە تەنیا سزاکان سەرمووچەو پلە بەرزکردنەوە دوادەخات بەپێی ئەو ماوانەی دیاریکراوە.

کەواتە ماوەی دەسـت کێشانەوە هیچ کاریگەری نییە لەسەر سەرمووچەو پلە بەرزکردنەوە.

چارەنووسی دەست کێشانەوە و نیوە مووچە براوەکانی لەکاتی ئازادکردنی فەرمانبەر بە کەفالەت

ئەگـەر فەرمانبـەر راگیرا لەلایەن لایەنێکی خاوەن پسـپۆری و بە کەفالەت ئازادکرا ئەوا کۆتایی بە دەست کێشانەوەکەی دێت و دەگەڕێتەوە سەرکاری خـۆی بەڵام نیوە مووچەکانی بۆ ناگەڕێندرێتەوە تـا بڕیاری کۆتایی دادگا دەردەچێت.[1]

(1) **بڕیاری ژمارە 2014/6 لە 2014/1/21ی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراقی.**

چارەنووسی دەست کێشانەوە و نیوە مووچە بڕاوەکانی فەرمانبەر لەکاتی وەستانی جێبەجێکردنی حوکمی دادگا (ایقاف التنفیذ)

ئەگـەر فەرمانبـەر راگیرا لەلایـەن لایەنێکی خـاوەن پسـپۆری و بڕیاری دادگا دەرچـوو بە سـزای کۆتوبەند (سـالبة للحرية)[1] لەگەڵ وەسـتاندنی جێبەجێکردن (ايقاف التنفيذ) بەپێی ماددەکانی 118 و 144 و 145 و 146 و 147 و 148 و 149 لە یاسـای سـزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو، بۆ ماوەی سـێ سـاڵ بەمەرجێک لە ماوەی ئەو سێ ساڵەدا هەڵسوکەوتی باش بێت ئەوا:

- حوکمـدراو بە سـزای دژە ئـازادی (سـالبة للحرية) لەگەڵ وەسـتاندنی جێبەجێکردنـی سـزاکە پـاش دەرچوونـی حوکمەکـە دەگەڕێتـەوە سـەر وەزیفەکەی خۆی و مووچەکانی بە تەواوی وەردەگرێت لەماوەی 3 ساڵی ژێرتاقیکردنەوەکەی.

- دوای مـاوەی ژێرتاقیکردنەوەکـە کـە لـە بریـاری دادگا دەرچـووە، کە بریتییـە لەمـاوەی وەسـتاندنی جێبەجێکـردن، نیوەمووچەکانـی بۆ خەرج دەکرێتـەوە چونکە ئەگەر لەوماوەیەدا هەڵسـوکەوتی باش بووە و بڕیاری دادگا دەرچووە بە هەڵوەشـاندنەوەی وەستاندنی جێبەجێکردنی حوکمەکە، بەڵام لەکاتی دەرنەچوونی بڕیاری دادگا بە هەڵوەشـاندنەوەی وەسـتاندنی

---

(1) أ. د. فؤاد عبدالمنعم أحمد، مفهوم العقوبة وأنواعها في الأنظمة المقارنة، المطلب الاول، الفرع الاول/ثانيا ثانيا: العقوبات السالبة للحرية منشور فى 2011/10/19 ومتاح فى 2020/4/1 فى الموقع الالكترونى
: https://www.alukah.net/sharia/035474//

(العقوبات السالبة للحرية هي الأشغال الشاقة بنوعيها المؤبد والمؤقت والسجن والحبس: -1 الأشغال الشاقة: هي سلب حرية المحكوم عليه وإلزامه بأعمال شاقة طيلة حيلته إن كانت العقوبة مؤبدة ، أو المدة التي يحددها الحكم إن كانت مؤقتة

-2 السجن: وهو سلب حرية المحكوم عليه وإلزامه بأعمال أقل مشقة من الأعمال التي يلزم بها المحكوم عليه بالأشغال الشاقة وذلك خلال المدة التي يحددها الحكم

-3 الحبس: وهو سلب حرية المحكوم عليه الذي يلتزم أحيانا بالعمل ويعفى أحيانا أخرى من هذا الالتزام ، وذلك خلال المدة التي يحددها الحكم

جێبەجێکردنەکە لە ماوەی ژێر تاقیکردنەوە، ئەوا بڕیاری دادگاکە و حوکمەکە وەکو نەبووە مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت.

- ئەگەر پێش ماوەی ٣ ساڵەکە خانەنشین بوو ئەوا لە دوای بەسەرچوونی ماوەی 3 ساڵی ژێرتاقیکردنەوە نیوە مووچەکانی بۆ خەرج دەکرێتەوە.[1]

بێدادی یان تانە لە بڕیاری دەست کێشانەوە

لەبەر ئەوەی دەست کێشانەوە سزا نییە و لە یاسای سەرەوە نەهاتووە کە بێدادی و تانەلێدان ڕێگەپێدراوە بۆ دەست کێشانەوە تەنیا سزا دەرچووەکان بێدادی و تانە دەیانگرێتەوە.

بەڵام لە هەموو حاڵەتێک بڕیاری دەست کێشانەوە بڕیارێکی کارگێڕییە و ملکەچە بۆ بێدادی و تانەلێدان لەلایەن دادگای کارگێڕی بەپێی ماددەی سێزدەیەم بڕگەی یەکەم لە یاسای ئەنجوومەنی شورای هەرێم ژمارە 14ی ساڵی 2008 کە هاتووە: (**یەکەم: سەیرکردنی دروستی ئەو فەرمان و بڕیارە کارگێڕییانەی کە لە فەرمانبەران و دەستەکان لە فەرمانگەکانی هەرێم دەدەچن لە دوای بەرکاربوونی ئەم یاسایە، کە لایەنێک دەستنیشان نەکراوە بۆ تانووت (تانە) لێدانێکی خاوەن ئەگەری بەرژەوەندی، تەنیا ئەوەندە بەسە کە ترسی ئەوە لە گۆڕێدا هەبێت کە زیان بەر لایەنی بەرژەوەندیدار بکەوێ**).

(1) **بڕیاری ژمارە 2013/82 لە 2013/9/11ی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەتی عێراقی.**

بەشی پێنجەم

بێدادی پێشکەش کردن و تانە لێدان

یەکەم: بێدادی (التظلم) و تانەلێدان (الطعن)ی ئارەزوومەندانە:.

بێـدادی بریتییە لە داواکارییەک، کە پێشــکەش دەکرێـت لەلایەن فەرمانبەر بۆ لایەنی کارگێڕی کە سـزاکەی بەســەریدا ســەپاندووە، کــە داوا دەکات بە دووبارە چاوخشـاندنەوە بە بڕیاری سـزاکە، بەمەبەستی کێشانەوە یان هەموارکردن یان هەڵوەشاندنەوەی‌بڕیاری سزادانەکە، پێش ئەوەی پەنا بباتە بــەر دادگای کارگێڕی یان لیژنەی بەرزەفتــی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شوورا، ئەم جۆرە بێدادییەش ئارەزوومەندانەیە و بەزۆری نییە

بڕیاری ســەپاندنی ســزا لەلایەن لایەنــی کارگێڕی دەرهەق بــە فەرمانبەر بڕیارێکــی کۆتایــی نییــە و فەرمانبەری ســزادراو دەتوانێت هەڵســێت بە پێشــکەش کردنی بێدادی بۆ دووبارە چاوخشــاندنەوە بە بڕیاری ســزاکە ئەگەر بێت و لەگەڵ یاسا و ڕێرەوی لێکۆڵینەوە و میکانیزمەکانی لێکۆڵینەوە ناکۆک بێت و ناحەقی و نادادی بەرامبەر کرا بێت

پێشکەش کردنی بێدادی بۆ دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکە

لە دوای ســەپاندنی ســزای بەرزەفتی لەلایەن وەزیر یان ســەرۆکی لایەنی نەبەســتراو بەوەزارەت یان ســەرۆکی فەرمانگە بەشێوەی ڕاستەوخۆ یان لەسەر ڕاسپاردەی لیژنەی لێکۆڵینەوە.

لــەدوای پێڕاگەیاندنــی بڕیــاری ســزاکە بە فەرمانبــەری ســزادراو، ئەگەر فەرمانبەرەکە پێی وابوو کە ئەم ســزادانە یاســایی نییە یان بڕوای پێی نییە، ئەوا فەرمانبەری سزادراو دەتوانێت بێدادی پێشکەش بکات **(بڕوانە نموونەی نموونەی ژمارە 13)** لە ماوەی 30 ڕۆژ لە ڕۆژی پێڕاگەیاندنی بەسزاکە.[1]

(1) مادده پازدەیەم برگە دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی سالی 1991 هەموارکراو

پێویسته وەزیر یان سەرۆکی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگەکە لەماوەی ئەو 30 رۆژ، لەدەستپێکی رۆژی پێشکەشکردنی بێدادییەکە وەڵامی بێدادییەکەی بداتەوە، یان بە رەتکردنەوەی یان بە قبووڵکردنی و هەڵوەشاندنەوەی سزاکە یان هەموارکردنی سزاکە، بەڵام ئەگە لەدوای 30 رۆژەکە وەڵامی بێدادییەکەی نەدرایەوە ئەوا بە رەتکراوە ئەژمار دەکرێت و فەرمانبەر دەتوانێت تانە لە بڕیاری سزاکە بدات لەلای لیژنەی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شوورا.

ئەگەر بێدادییەکەی پاش پێداچوونەوەی لەلایەن لایەنی سەپێنەری سزاکان قەبوڵ کرا ئەوا لەسەر ب.کارگێڕی یان خۆیەتییە کە فەرمانی سزادانەکە یان هەمواری سزاکە هەڵبوەشێنێتەوە و هیچ کاریگەرییەکی نامێنێت لەسەر فەرمانبەرەکە.

دووەم: بێدادی (التظلم) و تانەلێدان (الطعن)ی پابەندکراو :. [1]

تانە بریتییە لەو داواکارییەی کە پێشکەش دەکرێت لەلایەن خودی فەرمانبەری سزادراو یان لە ڕێگای خۆی یان بریکارەکەی (پارێزەرەکەی) بۆ لیژنەی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شوورا بۆ دووبارە چاوخشاندنەوە بە بڕیاری سزاکە بۆ کێشانەوەی یان هەموارکردنی یان هەڵوەشاندنەوەی بەمەرجێک بێدادی پێشکەش کردبێت و ڕەتکرابێتەوە لەلایەن لایەنی کارگێڕی.

ئەم جۆرە پابەندییە دەبێت پێشتر بێدادی یان تانەی لە بڕیاری سەپاندنی سزاکەی پێشکەش کردبێت بۆ لایەنی سەپێنەری سزاکە.

لەدوای ڕەتکردنەوەی بێدادی پێشکەشکراو لەماوەی دیاریکراو، بۆ وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە هەیە، بە هەڵنەوەشاندنەوەی یان هەموارنەکردنەوەی سزاکە.

---

(1) مادده پازدەیەم برگە یەکەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی سالی 1991 هەموارکراو

ئــەوا فەرمانبــەری ســزادراو دەتوانێت تانە لە بڕیاری ســزاکە بدات لەلای لیژنەی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شــوورا لە ماوەی 30 ڕۆژ لە پێڕاگەیاندنــی ڕەتکردنەوەی بێدادییەکەی لەلایەن وەزیر یان ســەرۆکی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە.

لــەدوای ســەیرکردنی لەلایــەن لیژنەی بەرزەفتــی فەرمانبــەران ئەگەر بۆ لیژنەی بەرزەفتی روون بووەوە کە:

١- بەپێی یاســا و میکانیزمەکانی لێکۆڵینەوە بڕیاری سزاکە دەرچووە ئەوا لیژنەکە دەسەڵاتی هەیە بە ڕەتکردنەوەی تانەلێدانەکە.

٢- ناحەقی و نادادی دەرهەق بەفەرمانبەر کراوە یان ناکۆکە لەگەڵ یاســا و میکانیزمــەکان و ڕێوشــوێنەکانی لێکۆڵینەوە، ئەوا دەتوانێت ســزاکە یان هەڵبوەشــێنێتەوە یــان کــەم و زیادی بــکات بەپێی سروشــت و بچووک و گەورەیی سەرپێچی فەرمانبەرەکە.

بڕیارەکانی دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی هەرێمی کوردستان پلەی بنبڕ و کۆتایی وەردەگرێت.[1]

شێوەو نموونەی پێشکەشکردینی بێدادییەکە

لە راســتیدا هیچ مەرجێک نییە بۆ شێوەو نموونەی پێشکەشکردنی بێدادی، دەکرێت بەهەر ڕێگایەک بێت بە نووســراو بێت یان بە داواکاری ئاســایی، گرنگ ئەوەیە دەســەڵاتی سەپاندنی ســزاکە ئاگاداربکاتەوە لە بێدادییەکەی بەرامبەر بڕیاری ســەپاندنی ســزاکە، کە راســتەوخۆ پێشکەشی دەکات بە دەست و لە وەرگرتە (الواردة) تۆماری دەکات.

(1) المادة 21من قانون مجلس الشورى لاقليم كوردستان رقم (14) لسنة 2008 : : أولا : تنظر هيئة انضباط موظفي الاقليم في الاعتراضات المقدمة من قبل ذوي العلاقة بخصوص العقوبات الواردة في قانون انضباط موظفي الدولة أو أي قانون آخر يحل محله. ثانيا: يكون قرار الهيئة الصادر بنتيجة الطعن باتا. ثالثا: تنظر الاعتراضات الواردة في الفقرة (أولا) من هذه المادة وفق أحكام قانون أصول المحاكمات الجزائية.

(نموونەی ژمارە 13)

نموونەی بێدادی پێشکەش کردن بۆ لایەنی سەپاندنی سزاکە

بەڕێز/ وەزیر یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بەوەزارەت یان سەرۆکی فەرمانگە

سڵاوێکی گەرم....

ناوی فەرمانبەر: ناونیشانی وەزیفی: فەرمانگەی ....

ئەم بێدادییەم دەخەمە ڕوو:

بەپێی فەرمانی وەزاری یان کارگێڕی ژمارە (لە) دەربارەی سـزادانم بە سزای ( ) کە پێمڕاگەیەندرا لە ڕێکەوتی ( )

بێدادی خۆم پێشکەش دەکەم لەبەر ئەم هۆیانەی خوارەوە:

ئەم فەرمانەر پێچەوانەی یاسـا بەرکارەکانە (لە ڕووی شـێوە و بابەتییەوە یان بەهۆی خراپ لێکدانەوەی یاساکان یان خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات، یان گوتەم وەرنەگیراوە، یان لیژنەی لێکۆڵینەوە یاسایی نەبووە، یان ...... هتد).

لەبەر ئەم هۆیانەی سەرەوە:

داوا لە بەڕێزتان دەکەم کە چاوێک بەم فەرمانەتان بخشێننەوە بە هەڵوەشاندنەوەی یان هەموارکردنی.

لەگەڵ ڕێزمدا...

فەرمانبەری سزادراو

ناو:

ئیمزا:

ڕێکەوت:

تانە پێشکەشکردن لە بڕیاری دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شورای هەرێم

بەپێی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو، دەکرێت تانە لە بڕیاری دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی هەرێم لە ئەنجوومەنی شورای هەرێم بدرێت لە لای ئەنجوومەنی گشتی لە ئەنجوومەنی شوورا لە ماوەی 30 رۆژ لە رێکەوتی پێراگەیاندنی فەرمانبەر بە بڕیاری دەستەی بەرزەفتی فەرمانبەرانی هەرێم لە ئەنجوومەنی شورا.

بەڵام بەپێی مادده 21 لە یاسای ئەنجوومەنی شوورای هەرێم ژمارە 14ی ساڵی 2008 ، بڕیارەکانی تایبەت بە سزاکانی هاتوو لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەران (نەک یاسای راژەی شارستانی) پلەی کۆتایی و بنبڕ وەردەگرێت، بەبێ ئەوەی فەرمانبەری سزادراو مافی پێداچوونەوەی هەبێت لەلایەن دەستەی گشتی، ئەمەش یەکێکە لە لەنگیی و ناتەواوی یاسای ئەنجوومەنی شوورای هەرێم کە پێویستە راست بکرێتەوە چونکە مافی تەواوی فەرمانبەرەکەی لە تانەلێدان پێشێلدەکات..

هەموارکردنەوەی یاسای ئەنجوومەنی شورای هەرێم

وەکو لەسەرەوە باسمان کرد کە بەهۆی یاسای ئەنجوومەنی شورای هەرێم، مافی فەرمانبەر لە تانە و پەڵپ گرتن کەمکراوەتەوە، کە ئەمەش بە یەکێک لە لەنگییەکانی یاساکە دادەندرێت و پێویستە هەموار بکرێتەوە بەشێوەی کە کار بە بڕگەی چوارەم/ب لە ماددەی پازدەیەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو بکرێت (بڕگەی چوارەم/ - دەکرێت تانە لە بڕیاری ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی بدرێت لەلای دەستەی گشتی ئەنجوومەنی شوورای دەوڵەت لە ماوەی 30 رۆژ لە رۆژی پێ ڕاگەیاندنی و بڕیاری دەستەی گشتی دەرچوو لە دەرئەنجامی تانەکە پلەی -بنبڕ- واتە کۆتاییە و پابەندە-ملزمة-).

چونکە دەستەی گشتی بەپێی هەمان مادە بڕگە شەشەم، پسپۆڕییەکانی دادگای تەمییز لە یاسای شێوازەکانی دادگایی کردنی سزاکان پیادە دەکات، لە کاتی سەیر کردنی تانەی پێشکەش کراو لە بڕیارەکانی بەرزەفتی گشتی، بەوەی بگونجێت لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایە بۆ زیاتر بوار دان بە فەرمانبەر لە مافی تانەگرتن لە هەر بڕیارێکی سەپاندنی سزاکان.

مەرجەکانی بێدادی[1]

ئەگەر بێدادی پێشکەش کردن بەهۆی سزای بەرزەفتی، ئارەزوومەندانە یان ناچاری بێت دەبێت ئەم مەرجانەی خوارەوەی هەبێت:

یەکەم: دەبێت پێشکەش کردنی بێدادییەکە بۆ رووبەڕووبوونەوەی بڕیاری کارگێڕی بنبڕی سەپاندنی سزای بەرزەفتی بێت.

دووەم: پێشکەشکردنی بێدادییەکە دەبێت لەلایەن خودی فەرمانبەری سزادراو بێت کە بڕیاری سزاکەی لەسەر سەپێندراوە.

سێیەم: دەبێت بێدادییەکە پێشکەشس لایەنی تایبەتمەند یان دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکە بکرێت.

چوارەم: دەبێت پێشکەشکردنی بێدادییەکە لە ماوەی دیاریکراودا بێت کە لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەران و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو دیاری کرابێت.

پێنجەم: دەبێت شێوەی نووسینی بێدادییەکە روون بێت لەگەڵ ئەوەی شێوەیەکی دیاریکراو نەهاتووە لە یاساکان بۆ نووسینی بێدادی بەڵام دەبێت بە شێوەیەکی روون نووسرا بێت، بۆ ئەوەی مەبەستەکە بپێکێ کە رەتکردنەوەی سزاکە یان هەموارکردنی بێت.

(١) التظلم من قرار فرض العقوبة التأديبية، الاستاذ المساعد الدكتور عمار عباس الحسيني، رئيس قسم القانون في الكلية الاسلامية الجامعة في النجف الاشرف. -https://www.dorar-aliraq.net/threads/497520التظلم-من-قرار-فرض-العقوبة-التأديبية

فەوتانی مافی فەرمانبەر لە پێشکەشکردنی بێدادی و تانە

مافی فەرمانبەری سزادراو دەفەوتێت و ناتوانێت بێدادی و تانە پێشکەش بکات لە بڕیاری سزاکەی کە بەسەری سەپێندراوە، لەدوای تێپەڕینی ئەو ماوانەی لەسەرەوە دیاری کراوە، واتا: لەدوای بەسەر چوونی 30 ڕۆژ زیاتر بەسەر پێڕاگەیاندنی بە بڕیاری سزاکەی، یان بەسەرچوونی 30 ڕۆژ زیاتر بەسەر پێڕاگەیاندنی بە رەتکردنەوەی بێدادییەکەی.(1)

پێشکەش کردنی بێدادی مەرجە بۆ تانە لێدان لە بڕیاری سزاکە (2)

پێش پێشکەش کردنی تانە لە لای ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی لە سەر ئەو بڕیارەی دەرچووە بە سەپاندنی سزاکە، مەرجە (بێدادی:تظلم) لە بڕیارەکە پێشکەش بکرێت بەو لایەنەی کە بڕیارەکەی دەرچوواندووە، لە ماوەی 30 ڕۆژ لە ڕێکەوتی پێڕاگەیاندنی فەرمانبەرکە بە بڕیاری سەپاندنی سزاکە.

واتا ئەگەر لەماوەی دیاری کراو بێدادی پێشکەش نەکات بە دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکە لە فەرمانگەکەی خۆی، ئەوا لەکاتی پێشکەشکردنی تانە لەلای ئەنجوومەنی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شورا داواکەی رەت دەکرێتەوە لەرووی شێوەوە (رفضە شكلا)

هەڵوەشاندنەوەی سزاکان ئەگەر بێدادی و تانەلێدانەکە قەبووڵ بکرێت

لە کاتی دەرچوونی بڕیاری وەڵامی بێدادییەکە یان تانەکە بە هەڵوەشاندنەوەی سزاکە یان هەموارکردنی سزاکە، ئەوا دەبێت فەرمانگەی فەرمانبەرە سزادراوەکە فەرمانی دیکە دەربچوێنێت بە هەڵوەشاندنەوەی فەرمانی سزاکە.

---

(1) قرار رقم 2013/81 فی 2013/9/11 رأی مجلس شوری الدولة العراقية.

(2) مادده پازدەیەم برگە دووەم لە یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو

بەشی شەشەم

- یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموارکراو (کوردی + عربی)

- یاسای لەئەستۆکردن لە هەرێمی کوردستان . عێراق ژمارە (5)ی ساڵی 2020 لەئەستۆکردن لە هەرێمی کوردستان . عێراق (کوردی + عربی)

- ماددەگەلی یاسای سزادانی عێراقی ژمارە111ی ساڵی1969 تایبەت بە فەرمانبەر یان راسپێردراو بە راژەی گشتی (عربی)

یەکـەم: یاسـای بەرزەفتـی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشـتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو[1]

بەشی یەکەم: پێناسەکان و جێبەجێ کردنی ئەم یاسایە

مادەی یەکەم:

مەبەسـت لەم دەستەواژانەی لەم یاسـایەدا هاتوون ئەو مانایانە دەگەیەنێ کە بەرامبەریان هاتووە:

یەکـەم: وەزیـر: وەزیـری تایبەتمەنـد و سـەرۆکی لایەنی نەبەسـتراو بە وەزارەت، بە وەزیر دادەنرێت بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە.

دووەم: سـەرۆکی فەرمانگـە: بریکاری وەزارەت و ئەوانـەی لەم پلەیەدان خـاوەن پلە تایبەتەکان ئەوانەی کـە پێکهاتەیەکی دیاری کراو بەڕێوەدەبەن و بەڕێوەبەری گشتی یان هەر فەرمانبەرێکی تر کە وەزیر رای دەسپێرێت بە دەسەڵاتی سەپاندنی سزاکانی هاتوو لەم یاسایەدا.[2]

سـێیەم: فەرمانبـەر: هەر کەسـێک وەزیفەیەکی پێ بدرێت لـە ناو میلاکی وەزارەت یان لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت.

---

(1) ئەم یاسایە به پێی یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008 هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی ئیشتراکی ژمارە 14ی ساڵی 1991، هەموار کراوە و بە پێی مادە 1ی یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008 دەستەواژەی (کەرتی ئیشتراکی) گۆڕدراوە بۆ (کەرتی گشتی).

هۆیەکانی دەرچوونی ئەم هەموارە بریتییە (لەبەر ئەو کاریگەرییە نیگەتیڤانەی دەکەوێتە سەر سزاکانی پلەی کۆتایی (بنبڕ) سەپێندراو بەسەر فەرمانبەر و بە مەبەستی بوار دان بۆ فەرمانبەری سزا دراو بۆ تانە لێدان بە شێوەی تەمییزی لە بڕیاری دەرچوو لە ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی لەبەردەم دەستەی گشتی ئەنجوومەنی شورای دەوڵەت و بۆ دووبارە چاوخشاندنەوە بە چینی ئەو فەرمانبەرانەی کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە، هەروەها قەدەغە کردنی توندکردنی هەر کارێک یان هەر بڕیارێکی کارگێڕی لە تانەلێدان) لە لایەن دەستوورەوە، ئەم یاسایە دەرچوێندرا.

(2) بەم شێوەیە بە پێی مادە 2 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەموارکرایەوە.

چوارەم: ئەنجوومەن: ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی پێکهاتوو بە پێی یاسای ئەنجوومەنی شوورای دەوڵەت ژمارە 65ی ساڵی 1979 هەموار کراو.

پێنجـەم: لیژنە: لیژنەی لێکۆڵینەوە کە وەزیر یان سـەرۆکی فەرمانگە پێکی دەهێنێت بۆ مەبەستەکانی ئەم یاسایە.

پەیڕەو کردنی ئەم یاسایە

مادەی دووەم:[(1)]

یەکەم: حوکمەکانی ئەم یاسایە پەیڕەو دەکرێن لە سەر گشت فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی.

دووەم: کارمەندانـی هێـزە چەکـدارەکان و هێزەکانی ئاسایشـی ناوخۆ و دەزگای هەواڵگری نیشـتیمانی و دادوەران و ئەندامانی داواکاری گشـتی، ملکەچـی حوکمەکانی ئەم یاسـایە نابن، تەنیا ئەگەر لە یاسـاکانیان دەقێک هەبوو کە ئاماژەی بە جێبەجێ کردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە دابێت.

بەشی دووەم: وەزیفەی گشتی

مادەی سێیەم:

وەزیفـەی گشـتی راسـپاردەیەکی نیشـتیمانی و خزمـەت کردنێکی کۆمەڵایەتییە، مەبەسـتی ئەوەی پێی هەڵدەستێت بەرژەوەندی گشتی و خزمـەت کردنـی هاووڵاتیانە لە بەر رۆشـنایی بنەما یاسـاییە کار پێکراوەکان.

---

(1) بەم شێوەیە بە پێی مادە 3 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەموارکرایەوە.

ئەركەكانی فەرمانبەر

مادەی چوارەم:

فەرمانبەر پابەند دەبێت بەم ئەركانەی خوارەوە:

یەكـــەم: جێبەجێ كردنـــی كاروبارەكانی وەزیفەكەی بە ئەمانەت و هەســـت كردن بە لێپرسراوێتی.

دووەم: پابەنـــد بوون بـــە وادەكانی كار كـــردن و دوانەكەوێت لە كارەكەی تەنیـــا بە روخســـەت بێت و تەرخانكردنی هەمـــوو كاتەكانی دەوامی فەرمی بۆ كاركردن.

ســـێیەم: رێزگرتـــن لـــە ســـەرۆكەكانی و پابەند بوون بە رەوشـــت و گیانی وەرزشـــی لـــە كاتی ئاخاوتـــن لەگەڵیـــان و گوێڕایەڵـــی فەرمانەكانیان بێت دەربارەی بە بەجێ گەیاندنی ئەركەكانیان لە ســـنووری رێگاپێدراو لە یاسا و پەیڕەو و رێنماییەكان، ئەگەر هاتوو ئەم فەرمانانە ســـەرپێچی بوون ئەوا لە سەر فەرمانبەرەكەیە كە بۆ سەرۆكی خۆی روون بكاتەوە بە نووسین رووی ئـــەم ســـەرپێچییە و پابەند نابێـــت بە جێبەجێكردنی ئـــەم فەرمانانە، تەنیا ئەگەر سەرۆكەكەی بە نووسین جەختی لە سەر كردەوە، لەو كاتەدا سەرۆكەكە بەرپرسیارە لە سەرپێچییەكە..

چـــوارەم: مامەڵە كـــردن لەگـــەڵ فەرمانبەرانی خوارووی خۆی بە باشـــی بەوەی كەوا شكۆمەندییان بپارێزرێت.

پێنجـــەم: رێزگرتـــن لـــە هاوولاتیان و ئاســـانكاری كردنی بەجـــێ گەیاندنی مامەڵەكانیان.

شەشـــەم: پارێـــزگاری كردن لە موڵك و ماڵی دەوڵـــەت كە لە لایەتی یان لە ژێر دەستی (تحت تصرفە) و بەكارهێنانی بە شێوەیەكی راست و دروست..

حەفتــەم: نەدرکاندنی ئــەو زانیــاری و بەڵگەنامانەی کە ســەیریان دەکات بــە حوکمی وەزیفەکەی یــان لە کاتی کارەکەی، ئەگەر هاتوو بەسروشــت نهێنــی بــوو یان (مەترســی درکاندنــی) ببێتە زیــان گەیاندن بــە دەوڵەت، یــان بە کەســەکان یان لە لایەن ســەرۆکەکانی فەرمانی پــێ کرا بوو کەوا نەیدرکێنــێ، ئەم ئەرکە بەردەوام دەبێت پابەندی بێت تا دوای تەواو بوونی خزمەتەکەشــی، نابێت بە هیچ شــێوەیەک لە دوای خانەنشــین کردنی یان کوتایی هێنانی خزمەتەکەی دیکۆمێنتی فەرمی نهێنی لای خۆی هەڵبگرێت.

هەشــتەم: پارێزگاری کردن لە شــکۆی وەزیفەی گشتی و دوور کەوتنەوە لە هەموو شــتێک کەوا زیان بە رێزگرتنی پێویســت بگەیەنێت، جا چ ئەگەر هاتــوو لە کاتــی بەجێ گەیاندنی کارەکانی بێت یان لــە دەرەوەی کاتەکانی دەوامی فەرمیی بێت.

نۆیــەم: رێگەگرتــن لە بەدی هێنانی هەر دەســتکەوتێک یان هەر قازانجێکی شەخسی بۆ خۆی یان بۆ هەر کەسێکی تر بە سوود وەرگرتن لە وەزیفەکەی.

دەیەم: گەڕاندنەوەی گشت ئەو کەلوپەل و ئامێرانەی کەوا لە ژێر رکێفیدایە بــۆ جێگای تایبەتی خۆی لە کاتی کۆتایــی هاتنی کاری رۆژانە تەنیا ئەگەر سروشتی کارەکەی وا پێویست بکات.

یــازدەم: رەچــاو کردنی ئەو یاســا و رێســا و رێنماییانەی کــە تایبەتن بە پاراســتنی تەندروستی گشتی و ســەلامەتی لە کار کردن و خۆپاراستن لە ئاگرکەوتنەوە..

دوازدەم: هەڵسان بە ئەرکەکانی وەزیفەکەی کە بڕیاردراوە لە یاسا و رێسا و رێنماییەکان.

قەدەغە کراوەکان لە فەرمانبەر

مادەی پێنجەم:

ئەمانەی خوارەوە لە فەرمانبەر قەدەغە دەکرێت:

یەکەم: کۆکردنەوە لە نیوان دوو وەزیفە بە سیفەتی بنەڕەتی یان کۆکردنەوە لە نێوان وەزیفەیەک و هەر کارێکی تر تەنیا بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە نەبێت.

دووەم: پیادە کردنی کارە بازرگانییەکان و دامەزراندنی کۆمپانیاکان و ئەندام بوون لە ئەنجوومەنی کارگێڕی کۆمپانیاکان جگە لە:

أ- کڕینی پشکەکانی کۆمپانیا هاوبەشەکان.

ب- ئەو کارانەی کە پەیوەندی بە سامانی فەرمانبەرەوە هەیە کە بە هۆی میرات بۆی ماوەتەوە یان بەڕێوە بردنی پارە و پوولی هاوسەری یان نزیکەکانی تا پلە سێ کە بە میرات بۆیان ماوەتەوە، لە سەر فەرمانبەرەکەیە کە فەرمانگەکەی خۆی ئاگادار بکاتەوە لە ماوەی 30 رۆژ و لە سەر وەزیرە ئەگەر بینی کاریگەری دەبێت لە سەر جێبەجێ کردنی ئەرکەکانی فەرمانبەر یان زیان بە بەرژەوەندی گشتی دەگەیەنێت، سەرپشکی بکات لە نێوان (مانەوە لە وەزیفەکەی و پاکتاو کردنی ئەم سامانە یان وازهێنان لە بەڕێوە بردن لە ماوەی سالێک لە رێکەوتی ئاگادارکردنەوەی) یان (داواکاری وازهێنان -استقالة- یان ئیحالە کردنی بۆ خانەنشینی).

سێیەم: بەشداری کردن لە کەمکردنەوکان (مناقصات).

چوارەم: بەشداری کردن لە زیاد کردنەکان (مزایدات) کە فەرمانگەکانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ئەنجامی دەدەن، بۆ فرۆشتنی موڵک وماڵی گواستراوەو نەگواستراوە ئەگەر هاتوو رێگە پێدرا بوو (مخول) بە پێی

یاسا بۆ پەسند کردنی فرۆشتنەکە بە مەبەستی (ئیحالەی بنبڕی) یان ئەندام بێت لە لیژنەکانی خەملاندن یان فرۆشتن یان بڕیاری فرۆشتن یان بەکرێدانی ئەم موڵک و ماڵانە لەلایەن خودی فەرمانبەرەکەوە درا بێت، یان ئەگەر فەرمانبەر بێت لەو بەڕێوەبەرایەتییە گشتییە یان هاوتاکەی کە خاوەنداریەتی موڵک و ماڵە فرۆشراو یان بەکرێدراوەکەیە..

پێنجەم: بەکار هێنانی کەلوپەل و ئامێر و هۆیەکانی گواستنەوە و... هتد کە خاوەنداریەتی بۆ فەرمانگەکانی میری و کەرتی گشتی دەگەڕێتەوە بۆ مەبەستە تایبەتییەکان.

شەشەم: بەکار هێنانی هەر مەکینەیەک یان ئامێرێک یان هەر ئامێرێک لە ئامێرەکانی بەرهەم هێنان، کە لە لایەن سەرۆکی راستەوخۆی رانەسپێردراوە بە بەکار هێنانی.

حەفتەم: سوود وەرنەگرتنی راست و دروست لە کاتژمێرەکانی کار کردن و ئامرازەکانی بەرهەم هێنان بە مەبەستی بەجێ گەیاندنی ئەو کارانەی پێی دراوە یان پشت گوێ خستن یان خۆدزینەوە لە کار کە ببێتە هۆی زیان گەیاندن بە بەرهەم هێنان یان خزمەتگوزارییەکان یان موڵک و ماڵەکان..

هەشتەم: دەستوەردان لە پرۆژەیەک یان لەکار خستنی ئامێرەکان یان کەرەستەکان یان پێداویستییەکان.

نۆیەم: بە ئەنقەست کەم کردنەوە بەرهەم هێنان و زیان پێگەیاندنی ..

دەیەم: دواکەوتن لە بەجێ گەیاندنی کارەکەی کە ببێتە هۆی لەکار کەوتنی کاری خەڵکانی تر...

یازدەم: قەرز کردن یان وەرگرتنی پاداشت یان دیاری یان قازانجێک لە هاووڵاتیان یان بەڵێندەران یان بەڵێندرانی کە گرێبەستییان لەگەڵ فەرمانگەکەی کردووە یان لە هەموو شتێکی کارەکەی کە پەیوەندی هەبێت

بە فەرمانبەرەوە بە هۆی وەزیفەکەی.

دوازدەم: ئامادە بوون لە بارەگای وەزیفەکەی لە باری سەرخۆشی یان پێوە دیار بوونی حاڵەتی سەرخۆشی لە شوێنێکی گشتی.

سێزدە: پارێزگاری کردن (بۆ خودی خۆی) لە هەر دانەیەکی رەسەنی هەر کاغەزێک یان بەڵگەنامەیەکی فەرمی یان دەرهێنانی وێنە رەسەنەکان لە دۆسیەکانی تایبەت بە هەڵگرتنیان بە مەبەستی بەکار هێنانی بۆ مەبەستەکانی نافەرمی.

چواردەم: پەردە لادان (پێدانی) هەر لێدوانێک یان بەیانێک لە سەر کارەکانی فەرمانگەکەی بە هۆیەکانی راگەیاندن و بڵاو کردنەوەی، کە بەرکەوتی راستەوخۆی هەبێت بە کارەکانی وەزیفەکەی، تەنیا ئەگەر هاتوو رێگای پێ درابوو لە لایەن سەرۆکی تایبەتمەند.

کار کردنی فەرمانبەر دوای دەوامی فەرمی

مادەی شەشەم:

یەکەم: بۆ ئەو فەرمانبەرە هەیە کە یەکێک لە وەزیفەکانی گرتووە، کە دەکەوێتە سنووری پلەی حەفتەم بە خوارەوە لە پلەکانی یاسای خزمەتی شارستانی ژمارە 24 ی ساڵی 1960 ، کار بکات لە دەرەوەی کاتەکانی کار کردنی فەرمی بۆ حیسابی خودی خۆی یان لە لای کەسێکی تر بە مەرجێک فەرمانگەکەی ئاگادار بکاتەوە بە شوێن و سروشتی کارەکەی ساڵانە و کارەکەی لە دەرەوەی کاتەکانی کار کردنی فەرمی کاریگەری نەبێت لە سەر ئەرکەکانی وەزیفەکەی.

دووەم: بۆ وەزیری تایبەتمەند یان ئەو کەسەی رای دەسپێرێت هەیە، روخسەت بداتە ئەو فەرمانبەرەی کە حوکمەکانی بڕگەی یەکەمی سەرەوە

نایانگرێتــەوە، بــۆ کار کردن لە دەرەوەی کاتەکانــی کار کردنی فەرمی بۆ ماوەی ساڵێک و دەتواندرێ نوێ بکرێتەوە.

سـێیەم: ئــەم فەرمانبەرانەی خــوارەوە بەدەر دەکرێن لــە حوکمەکانی ئەم مادەیە:

أ- ئەوانەی دامەزراون بە فەرمانی کۆماری.

ب- کارمەندانی وەزارەتی دەرەوە.

ج- ئەوانەی کار دەکەن لە خزمەتی دەرەوە.

سەرپێچی کردنی فەرمانبەر

مادەی حەفتەم:

ئەگــەر فەمانبەرێک ســەرپێچی ئەرکەکانی وەزیفەکەی کرد یان هەڵســا بە کارێک لە کارە قەدەغە کراوەکان، ســزا دەدرێت بە یەکێک لەم ســزایانەی کــە لەم یاســایەدا هاتــووە، ئەمەش کاریگــەری نابێت لە ســەر ئەوەی کە بەرامبەری وەردەگیرێت لە رێوشوێنەکانی تر بە پێی یاساکان.

بەشی سێیەم: سزاکان و کاریگەریەکانی و ڕێوشوێنی سەپاندنی

سزاکان

مادەی هەشتەم:

ئەو سزایانەی کە دەکرێت بسەپێندرێت بەسەر فەرمانبەر بریتییە لە:

یەکەم: سەرنج ڕاکێشان (لفت النظر):

بە ئاگادار کردنەوەی فەرمانبەر دەبێت بە شــێوەی نووسراو بەرامبەر بەم سەرپێچییەی کە کردوویەتی و ئاراستە کردنی بۆ باش کردنی هەڵسوکەوتی وەزیفــی و کاریگەرییەکانی ئەم ســزایەش بریتییە لــە دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە یان زیادە بۆ ماوەی 3 مانگ.

دووەم: ئاگادار کردنەوە (انذار):

بە ئاگادار کردنەوەی فەرمانبەر دەبێت بە شێوەی نووسراو بەو سەرپێچییەی کــە کردوویەتــی و ئــاگادار کردنــەوەی لــە بەجــێ نەهێنانــی ئەرکەکانی وەزیفەکەی و کاریگەرییەکانی ئەم سزایەش بریتییە لە دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە یان زیادە بۆ ماوەی 6 مانگ.

سێیەم: بڕینی مووچە (قطع راتب):

بە بڕینی پشــکی ڕۆژانە دەبێت لە مووچەی فەرمانبەرەکە بۆ ماوەیەک کە لــە 10 ڕۆژ تێپــەڕ نەکات بە فەرمانێکی نووســراو کە تێیدا ئەو ســزایەی

کە فەرمانبەرەکە ئەنجامی داوە، دیاری کرا بێت کە پێویستی بە سەپاندنی سزاکە کردبێت و کاریگەرییەکانی ئەم سزایەش بریتییە لە دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە یان زیادە بۆ ماوەی:

أ- پێنج مانگ لە حاڵەتی بڕینی مووچەکەی لە 5 رۆژ تێپەڕ نەکات.

ب-یەک مانگ بۆ هەر رۆژێک لە رۆژانی بڕینی مووچەکەی لە حاڵەتی تێپەڕاندنی ماوەی سزاکەی لە (5) رۆژ.

چوارەم: سەرزەنشتکردن (التوبیخ):

بە ئاگادار کردنەوەی فەرمانبەر دەبێت بە شێوەی نووسراو بەو سەرپێچییەی کە کردوویەتی و ئەو هۆیەکانی کە بووەتە هۆی رەزامەند نەبوون لە هەڵسوکەوتی و داوای لێ دەکرێت کە دوورکەوێتەوە لەم سەرپێچییە و باش کردنی هەڵسوکەوتی وەزیفی و کاریگەرییەکانی ئەم سزایەش بریتییە لە دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە یان زیادە بۆ ماوەی یەک ساڵ.

پێنجەم: کەمکردنەوەی مووچە (انقاص الراتب):

بە بڕینی بڕێک لە مووچەی فەرمانبەرەکە دەبێت بە رێژەیەک کە لە (10 %) ی مووچەی مانگانەی تێپەڕ نەبێت بۆ ماوەیەک کە کەمتر نەبێت لە شەش مانگ و زیاتر نەبێت لە دوو ساڵ و ئەمەش ئەنجام دەدرێت بە فەرمانێکی نووسراو بۆ هەست کردنی فەرمانبەرەکە بەو کارەی کە کردوویەتی و کاریگەرییەکانی ئەم سزایەش بریتییە لە دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە یان زیادە بۆ ماوەی دوو ساڵ.

شەشەم: هێنانە خوارەوەی پلە (تنزيل درجة):

بە فەرمانێکی نووسـراو دەبێت کە فەرمانبەر هەسـت بکات بەو کارەی کە کردوویەتی و کاریگەرییەکانی ئەم سزایە:

أ- دەربارەی ئەو فەرمانبەرانەی ملکەچی یاسـاکان یان سیسـتەمەکان یان بنەمـاکان یان ڕێنماییەکانی خزمەتن کە پلە داراییەکان و پلە بەرز کردنەوە وەردەگرن، هێنانە خوارەوەی مووچەی فەرمانبەر راسـتەوخۆ بۆ کەمترین رادەی پلەی خوار پلەکەی خۆی لەگەڵ پێدانی سـەرمووچەی سـاڵانەی کە وەریدەگرت لەو پلەیەی کە لێی هاتۆتە خوارەوە (بە پێوەری سەرمووچەی بڕیـار دراو لـەو پلەیەی کە بۆی دابەزیوە) و دەگەڕێتەوە سـەر مووچەی جارانی کە وەری دەگرت پێش هێنانە خوارەوەی پلەکەی پاش بەسەربردنی 3 سـاڵ بەسـەر ڕێکەوتی سـەپاندنی سـزاکە لەگەڵ خولاندنەوەی ماوەی بەسەربردوو لە دوا مووچەی پێش سەپاندنی سزاکە.

ب - دەربارەی ئەو فەرمانبەرانەی ملکەچی یاسـاکان یان سیستەمەکان یان بنەماکان یان ڕێنماییەکانی خزمەتن کە بە (سیسـتەمی زیادە هەر دوو سـاڵ جارێـک) وەردەگرن، کـەم کردنەوەی دوو زیادە لە مووچـەی فەرمانبەر و دەگەڕێتـەوە بۆ ئـەو مووچەیەی کە وەری دەگرت پێـش هێنانە خوارەوەی پلەکـەی پاش بەسـەربردنی 3 سـاڵ لـە رۆژی سـەپاندنی سـزاکە لەگەڵ خولاندنەوەی ماوەی بەسەربردراو لە دوا مووچەکەی پێش سەپاندنی سزاکە.

ج- دەربـارەی ئـەو فەرمانبەرانەی ملکەچی یاسـاکان یان سیسـتەمەکان یان بنەماکان یان ڕێنماییەکانی خزمەتن کە بە سیسـتەمی زیادەی سـاڵانە مووچـە وەردەگـرن، کـەم کردنـەوەی 3 زیادەی سـاڵانەی لـە مووچەی فەرمانبـەر لەگـەڵ خولاندنەوەی ماوەی بەسـەربردراو لە دوا مووچەکەی پێش سەپاندنی سزاکە.

حەفتەم: دەرکردن لە کار (الفصل):

بــە لادانــی فەرمانبــەر دەبێت لە وەزیفە بــۆ ماوەیەک کە دیــاری دەکرێت لە بڕیاری دەرکردنەکە، کە تێیدا هۆیەکانی پێویســت بە ســەپاندنی سزاکە روون دەکرێتەوە:

أ- ماوەیــەک کەمتــر نەبێت لە یەک ســاڵ و زیاتر نەبێت لە 3 ســاڵ ئەگەر فەرمانبەر سزا درا بە (دوو سزا) یان بە دوو جار لە (یەکێک) لەم سزایانەی خوارەوە و دووبارەی کردەوە بۆ سێیەم جار لە ماوەی 5 ساڵدا لە مێژووی سەپاندنی سزای یەکەم کە پێویستی کردووە بە یەکێکیان سزا بدرێت:

1 - سەرزەنشت کردن - تەوبیخ

2 - کەم کردنەوەی مووچە- انقاص الراتب

3 - هێنانە خوارەوەی پلە- تنزیل الدرجة

ب- مــاوەی مانــەوەی لــە بەندیخانە ئەگــەر حوکم درا بە بەنــد کردن یان بەند کردن بە هۆی ســزای ئابڕوونەبــەر لە رۆژی دەرچوونی حوکمەکەی ومــاوەی راگرتنەکەی دادەندرێت لە نێو مــاوەی دەرکردنەکەی و ئەو نیوە مووچەکەی کە بۆی خەرج دەکرا لە ماوەی دەســت کێشــانەوەکەی (سحب الید) لێی ناسەندرێتەوە.

هەشتەم: لێخستن (العزل):

بــە لادانی فەرمانبەر دەبێت لە وەزیفەکەی دەبێت بە شــێوەیەکی کۆتایی و ناکرێت دووبارە وەزیفەی پێ بدرێتەوە لە فەرمانگەکانی دەوڵەت و کەرتی گشتی، ئەوەش بە بڕیارێکی سەبەبکار دەبێت لە لایەن وەزیرەوە لە یەکێک لەم حاڵەتانەی خوارەوە:

أ- ئەگەر سەلماندرا بە ئەنجامدانی کارێکی ترسناک کە مانەوەی لە خزمەت کردنی دەوڵەت دەبێتە هۆی زیان گەیاندن بە بەرژەوەندی گشتی.

ب- ئەکە حوکم درا بە کەتنێک کە دروست بێت لە وەزیفەکەی یان ئەنجامی دابێت بەسیفەتە فەرمییەکەی.

ج- ئەگـــەر ســـزا درا بە (دەرکـــردن- الفصل) و ئینجا گەڕایـــەوە وەزیفە و هەڵسا بەئەنجام دانی کارێک کە ببێتە دەرکردنی جارێکی تر.

ماوەی دواکەوتن لە پلە بەرز کردنەوە

مادەی نۆیەم:

یەکەم: جێبەجێ کردنی ماوەکانی دواکەوتن لە پلە بەرز کردنەوە یان زیادە کە دەکەوێتە ســـەری بە هۆی ســـزاکانی هاتوو لە مادە 8 ی ئەم یاسایە، لە رێکەوتنی شایستەی پلە بەرز کردنەوە یان زیادەی فەرمانبەر.

دووەم: ئەگـــەر فەمانبـــەر ســـزا درا بە زیاتر لە ســـزایەک لە مـــاوەی یەک پلـــەی وەزیفی ئەوا توندترین ســـزا دەرهەقی جێبەجـــێ دەکرێت دەربارەی دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوە بە پێی ئەوەی لە بڕگەی پێشـــوو بڕیاری لێ دراوە.

لیژنەی لێکۆڵینەوە و میکانیزمی لێکۆڵینەوە

مادەی دەیەم:

یەکـــەم: لە ســـەر وەزیر یـــان ســـەرۆکی فەرمانگەیە بە پێکهێنانـــی لیژنەی لێکۆڵینـــەوە لە ســـەرۆک و دوو ئەندامی خاوەن شـــارەزایی و بە مەرجێک یەکێکیان بڕوانامەی بەرایی زانکۆی بەدەست هێنا بێت لە یاسا.

دووەم: لیژنــه هەڵدەســتێت بــه لێکۆڵینــەوە بە شــێوەی نووســراو لەگەڵ فەرمانبــەری ســەرپێچیکار کە ئیحالەی لیژنە کــراوە و بۆ بەجێ گەیاندنی ئەرکەکانــی، لیژنەکــە بــۆی هەیە بــە گوێگرتــن و نووســینەوەی وتەکانی فەرمانبەرەکە و شایەتەکان و تێڕامان لە گشت دیکۆمێنت و زانیارییەکان کە بە پێویستی دەبینێت و کۆنووسێک دەنوسێتەوە، کە تێیدا ئەو ڕێوشوێنانەی گرتوویەتییــە بەر و ئەو وتانەی گوێ بیســتی بووە لەگەڵ ڕاســپاردەکانی ســەبەبکار، یــان بە ئەنجــام نەدانی لێپرســینەوە لە فەرمانبەر و داخســتی لێکۆڵینەوە یان ســەپاندنی یەکێک لە ســزاکانی هاتوو لەم یاســایە، هەموو ئەمانە بەرز دەکرێتەوە بۆ ئەو لایەنەی کە فەرمانبەرەکەی ئیحالە کردووە.

ســێیەم: ئەگەر لیژنەکە بینی کە ئەو کارەی کە فەرمانبەر بە هۆیەوە ئیحالە کــراوە، تاوانێــک پێک دەهێنێــت کە ســەری هەڵدابێت لــە وەزیفەکەی یان ئەنجامی دابێت بە ســیفەتە فەرمییەکەی، دەبێت لیژنەکە ڕاسپاردە بکات بە ئیحالە کردنی بۆ دادگا تایبەتمەندەکان.

چــوارەم: بــەدەر لــە حوکمەکانی بڕگەکانــی (یەکەم و دووەم) لــەم مادەیە، بــۆ وەزیر یان ســەرۆکی فەرمانگە هەیە پاش لێپرســینەوە لــە فەرمانبەری سەرپێچیکار، بە سەپاندنی سزایەکی ڕاستەوخۆ بە یەکێک لەم سزایانەی کە هاتووە لە بڕگەکانی (یەکەم و دووەم و سێیەم) لە مادەی 8ی ئەم یاسایە.[1]

دەسەڵاتەکانی سەپاندنی سزا

مادەی یازدەیەم:

لەگەڵ ڕەچاو کردنی حوکمەکانی مادە 10 لەم یاسایە:

یەکەم: بۆ وەزیر هەیە بە ســەپاندنی هەر ســزایەکی هاتوو لە مادە 8 لەم

(1) واتە وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگە دەتوانێت سزای (سەرنج ڕاکێشان، ئاگادار کردنەوە، بڕینی مووچە) بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەسەر فەرمانبەر بسەپێنێت بەبێ لیژنەی لێکۆڵینەوە پاش لێپرسینەوە لە فەرمانبەرەکە بەو سەرپێچییەی کە کردوویەتی.

یاسایە لە سەر فەرمانبەری سەرپێچیکاری حوکمەکانی ئەم یاسایە.

دووەم: بۆ سەرۆکی فەرمانگە یان فەرمانبەری راسپێردراو هەیە بە سەپاندنی یەکێک لەم سزایانەی خوارەوە لە سەر فەرمانبەری سەرپێچیکاری حوکمەکانی ئەم یاسایە:

أ- سەرنج راکێشان، ب- ئاگادار کردنەوە، ج- بڕینی مووچە بۆ ماوەی لە 5 رۆژ تێپەڕ نەبێت، د- سەرزەنشت کردن

سێیەم: ئەگەر لیژنە راسپاردەی کرد بە سەپاندنی سزای توندتر لەوەی هاتووە لە بڕگە (دووەم) لەم مادەیە، لە سەر سەرۆکی فەرمانگە یان فەرمانبەری راسپێردراو کە رەوانەی وەزیری بکات بۆ تێڕامانی .

چوارەم و پێنجەم: [1]

سەپاندنی سزا لە سەر پلە تایبەتەکان

مادەی دوازدەیەم: [2]

یەکەم: لەگەڵ رەچاو کردنی حوکمەکانی مادەی (10) لەم یاسایە، بۆ وەزیر هەیە بە سەپاندنی سزای (سەرنج راکێشان یان ئاگادار کردنەوە یان بڕینی مووچە) بەسەر فەرمانبەری کە لە وەزیفەی بەڕێوەبەری گشتی بە سەرەوە، لە کاتی ئەنجامدانی کارێک کە سەرپێچی حوکمەکانی ئەم یاسایە بێت.

دووەم: ئەگەر بۆ وەزیر لە ماوەی لێکۆڵینەوە کە ئەو فەرمانبەرەی حوکمەکانی بڕگە (یەکەم)ی ئەم مادەیە دەیگرێتەوە، کردەوەیەکی ئەنجام داوە کە پێویستی بە سزایەکی توندترە لەوەی کەوا پێی سپێردراوە، لە سەر

---

(1) هەردوو بڕگەی چوارەم و پێنجەم لە مادە 11 بە پێی مادە 4 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە.

(2) ئەم مادەیە بە پێی مادە 5 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەموار کرایەوەوو ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتەوە.

وەزیــرە کــە بڕیارەکە بخاتە ڕوو بۆ ئەنجوومەنی وەزیران، کە پێشــنیاری سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لەم یاسایەی تیادا بێت.

ســێیەم: بۆ ئەو فەرمانبەرە هەیە کە حوکمەکانی ئەم مادەیە دەیگرێتەوە تانــە لە ســزاکانی بدات (کە دەســەپێندرێت لە ســەری بــە پێی هەردوو برگەی یەکەم و دووەم لەم مادەیە)، بە پێی حوکمەکانی مادەی 15 لەم یاسایە.

هەڵوەشاندنەوەی سزاکان

مادەی سێزدەیەم:[1]

یەکەم: بۆ وەزیر هەیە بە هەڵوەشاندنەوەی هەر سزایەکی سەپێندرا بەسەر فەرمانبــەر کــە هاتووە لە بڕگەکانی (یەکەم، دووەم، ســێیەم، چوارەم)[2] لە مادەی 8ی ئەم یاسایە، لە کاتی هەبوونی ئەم مەرجانەی خوارەوە:

أ- تێپەڕینی یەک ساڵ بەسەر سەپاندنی سزاکە.

ب- هەڵسانی بە کارەکانی بە شێوەیەکی نایابتر لە هاوەڵەکانی.

ج- ســزا نەدانــی بە هیچ ســزایەک ئاماژە پێ کراو لــە ماوەی کە لە بڕگەی-أ- هاتووە.

دووەم: بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی سزاکە دەبێتە هۆی لادانی کاریگەرییەکانی سزاکە ئەگەر هاتوو بەسەر نەچوو بوو.

---

(1) ئەم مادەیە بە پێی مادە 6 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە و ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتەوە.
(2) واتە سزاکانی (سەنج راکێشان، ئاگادار کردنەوە، بڕینی مووچە، سەرزەنشتکردن)

سەپاندنی سزا لە لایەن سەرۆک کۆمار و سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران

مادەی چواردەیەم:[1]

یەکەم: بۆ سەرۆک کۆمار یان ئەوەی رای دەسپێرێت بە سەپاندنی هەر سزایەکی هاتوو لەم یاسایە لە سەر فەرمانبەرانی سەر بە فەرمانگەکەی.

دووەم: بۆ سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران یان وەزیر یان سەرۆکی فەرمانگەی نەبەستراو بە وەزارەت هەیە بە سەپاندنی یەکێک لە سزاکانی هاتوو لە خوارەوە لە سەر فەرمانبەرانی وەزارەتەکەی یان فەرمانگەکەی کە حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیانگرێتەوە.

أ) کەم کردنەوەی مووچە

ب) هێنانە خوارەوەی پلە

ج) دەرکردن

د) دوورخستنەوە

تانە لێدان

سێیەم: بۆ فەرمانبەر هەیە بە پێی بڕگەکانی یەکەم و دووەمی ئەم مادەیە تانە لە بڕیاری چەسپاندنی سزاکە بدەن بە پێی حوکمەکانی مادە 15ی ئەم یاسایە.

---

(1) ئەم مادەیە بە پێی مادە 7 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە و ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتەوە.

بەشی چوارەم: تانە لێدان لە بڕیارەکانی سەپاندنی سزاکان

مادەی پازدەیەم:[1]

ئەنجوومەن ئەم پسپۆرییانەی دەبێت:[2] & [3]

یەکـــەم: ســـەیر کردنی ئەو پەڵپانەی (الاعتراض) ئامـــاژە پێ کراو لە مادەی 8ی ئەم یاسایە، پاش بێدادی لێی (التظلم منها) بە پێی هاتوو لە بڕگە دووەم لەم مادەیە و بۆی هەیە کە بڕیار بدات لە ســـەر پەسندکردنی بڕیارەکە یان کەم کردنەوەی سزاکە یان هەڵوەشاندنەوەی.

دووەم: پێش پێشـــکەش کردنی تانە لە لای ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشـــتی لە سەر ئەو بڕیارەی دەرچووە بە سەپاندنی سزاکە، مەرجە (بێدادی:تظلم) لە بڕیارەکە پێشـــکەش بکرێت بەو لایەنـــەی کە بڕیارەکەی دەرچوواندووە، لـــە مـــاوەی 30 رۆژ لە رێکەوتـــی پێڕاگەیاندنـــی فەرمانبەرکە بـــە بڕیاری سەپاندنی سزاکە و لە سەر لایەنی ئاماژە پێ کراوە کە سەیری (البت) ئەم بێدادیەی بکات لە ماوەی 30 رۆژ لە رێکەوتی پێشکەش کردنی و لە کاتی ســـەیرنەکردنی و ماوەکەی تەواو بوو، ئەوا بە رەت کردنەوەی بێدادیەکەی دادەنرێت.

ســـێیەم: پێشـــکەش کردنی تانە لە ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشـــتی مەرجە لـــە مـــاوەی 30 رۆژ بێـــت لە رێکەوتی پـــێ ڕاگەیاندنـــی فەرمانبەر لە رەت کردنەوەی بێدادیەکەی.

چوارەم:

أ- بڕیـــاری تانە لێنـــەدراو لەم ماوەیەی کە هاتووە هەردوو بڕگەی (دووەم

---

(1) ئەم مادەیە بە پێی مادە 8 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە و ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتتەوە.

(2) واتە ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی

(3) ئێستا لە هەرێمی کوردستان لیژنەی بەرزەفتی فەرمانبەران لە ئەنجوومەنی شوورای هەرێمی کوردستان پسپۆرییەکانی ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی پیادە دەکات.

و سێیەم) به پلەی بنبڕ واته كۆتایی دادەندرێت.

ب- دەكرێت تانه له بڕیاری ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی بدرێت لەلای دەستەی گشتی ئەنجوومەنی شوورای دەوڵەت له ماوەی 30 رۆژ له رۆژی پێ ڕاگەیاندنی و بڕیاری دەستەی گشتی دەرچوو له دەرئەنجامی تانەكه پلەی (بنبڕ) واته كۆتاییه و پابەندراوه (ملزمة).

پێنجەم: ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی له كاتی سەیر كردنی تانەكان رەچاوی یاسای شێوازەكانی دادگایی كردنی سزاكان (قانون اصول المحاكمات الجزائية) بكات كه بگونجێت لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایه و دانیشتەكانیان به نهێنی بێت.

شەشەم: دەستەی گشتی ئەنجوومەنی شوورای دەوڵەت پسپۆرییەكانی دادگای تەمییز هاتوو له یاسای شێوازەكانی دادگایی كردنی سزاكان پیاده دەكات له كاتی سەیر كردنی تانەی پێشكەش كراو له بڕیارەكانی بەرزەفتی گشتی بەوەی بگونجێت لەگەڵ حوكمەكانی ئەم یاسایه.

حەفتەم:(1)

أ- پارەیەكی براوه به بڕی (10000) ده هەزار دینار دەبێت فەرمانبەر بیدات له كاتی پەڵپەكان له بڕیاری دەرچوو به سەپاندنی سزای بەرزەفتی له بەردەم ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشتی.

ب- تانه لێدەر (الطاعن) دەبێت پارەیەكی براوه بدات به بڕی (4000) چوار هەزار دینار له كاتی تانه لێدان به شێوەی تەمییزی له بڕیاری دەرچوو له داوای هاتوو له بڕگه (أ)ی سەرەوه.

---

(1) ئەم بڕگەیە بە پێی یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2012 یاسای هەمواری یاسای بەرزەفتی فەرمانبەران زیاد کرا .

بەشی پێنجەم: دەست کێشانەوە - سحب الید

مادەی شازدەیەم:

ئەگـەر فەمانبەرێـک راگیـرا لـە لایـەن لایەنێکـی تایبەتمەنـد، لـە سـەر فەرمانگەکەیەتی دەسـتی فەرمانبەرەکە بکێشێنێتەوە لە وەزیفە بە درێژایی ماوەی راگرتنەکەی.

مادەی حەڤدەیەم:

یەکـەم: بـۆ وەزیـر یـان سـەرۆکی فەرمانگە هەیە دەسـت کێشـانەوەی فەرمانبەر بکات بۆ ماوەی تێپەڕ نەبێت لە 60 رۆژ ئەگەر بینی مانەوەی لە وەزیفە زیان بە بەرژەوەندی گشتی دەگەیەنێت یان کاریگەری دەکاتە سەر بەڕێوەچوونـی لێکۆڵینەوە لـەو ماوەیەی کە لە پێناویدا ئیحالەی لێکۆڵینەوە کـراوە و دووبارە دەگەڕێندرێتەوە هەمـان وەزیفەکەی پاش تەواو بوونی ماوەی ئاماژە پێ کراو تەنیا ئەگەر قەدەغە کراوییەک هەبوو، ئەوا تەنسیب دەکرێت بۆ وەزیفەیەکی تر.

دووەم: بۆ لیژنە هەیە راسـپاردەی دەسـت کێشـانەوەی فەرمانبەر لە هەر قۆناغێک لە قۆناغەکانی لێکۆڵینەوە دەر بکات.

نیوە مووچە لە ماوەی دەست کێشانەوە

مادەی هەژدەیەم:

فەرمانبەری دەسـت کێشـاوە نیـوەی مووچەکانی پێ دەدرێـت لە ماوەی دەست کێشانەوەکەی.

مادەی نۆزدەیەم:

یەکەم: ئەگەر فەرمانبەرە دەسـت کێشـاوەکە دەرکرا یان دوور خرایەوە،

ئەوا هیچ شــتێکی پێ نادرێت لە مووچە ڕاگیراوەکەی بە بێ ڕەچاو کردنی ئەوەی کە دەرکردنەکەی یان دوور خستنەوەکەی پاڵپشت بێت بەم یاسایە یان هەر یاسایەکی تر.

دووەم: ئەگەر فەرمانبەری ســزا دراو بە دەســت کێشــانەوە، ســزا درا بە ســزای کەم کردنەوەی مووچە یان هێنانە خوارەوەی پلە، ســزاکە جێبەجێ دەکرێــت لە ڕێکەوتی دەســت کێشــانەوەکەی و نیوەی مووچــە ماوەکانی (الباقية) پێ دەدرێت.

ســێیەم: ئەگەر ئەنجامی لێکۆڵینــەوە یان دادگایی کردن یەکلایی بووەوە بە بێتاوانی فەرمانبەر یان ئازاد کردنی یان سزادانی بە غەیری سزاکانی هاتوو لە بڕگەی (دووەم)ی ئەم مادەیە، نیوە مووچە ڕاگیراوەکانی پێ دەدرێتەوە.

چوارەم: ئەگەر فەرمانبەری دەست کێشاوە کۆچی دوایی کرد پێش بڕیاری کۆتایــی لە لێکۆڵینەوە یان دادگایی کردن، ئــەوا نیوە مووچە ڕاگیراوەکانی دەدرێتەوە ئەو کەسانەی کە مافی وەرگرتنی مافەکانی خانەنشینی هەیە بە پێی حوکمەکانی یاسای خانەنشینی و لە حاڵەتی نەبوونیان ئەوا دەچێت بۆ میراتگرەکانیان.

حوکمە گشتی و کۆتـاییەکان

یەک سزا بۆ یەک کردەوە

مادەی بیستەم:

نابێت زیاتر لە یەک ســزا بســەپێندرێت بە پێی ئەم یاســایە لە ســەر یەک کردەوە.

سوپاس و پێزانین و کاریگەرییەکانی

مادەی بیست و یەکەم:

یەکەم: ئەگەر فەرمانبەر سوپاسنامەی ئاراستە کرا لە لایەن سەرۆکایەتی یان ئەنجوومەنی وەزیران یان وەزیر یان کەسی راسپێر دراو و سزا نەدرا بێت یان سزا درابێت و کاریگەری سزاکەی بەسەر چووبێت، یەک مانگ پێشخستنی پێ دەدرێت بۆ هەر سوپاسنامەیەک کە ئاراستەی دەکرێت و بە مەرجێک ماوەی پێشخستنەکە لە 3 مانگ تێپەڕ نەبێت لە یەک ساڵ.

دووەم: ئەگەر فەرمانبەر سزا درابوو ئەوا سوپاسنامەیەک سزای سەرنج راکێشان هەڵدەوەشێنێتەوە و ئەگەر دوو سوپاسنامەی بەدەست هێنا ئەوا سزای ئاگادار کردنەوەی سەپێندراو هەڵدەوەشێنێتەوە و ئەگەر زیاتر لە 3 سوپاسنامەی بەدەست هێنا و سزا درابوو بە سزایەکی توندتر لە سزای ئاگادار کردنەوە ئەوا ماوەی دواکەوتنی پلە بەرز کردنەوەی یەک مانگ کەم دەکرێتەوە بۆ هەر سوپاسنامەیەک و بە مەرجێک لە 3 مانگ تێپەڕ نەکات لە ساڵێکدا.

لێپرسینەوە لە فەرمانبەری کۆتا بەخزمەت هاتوو یان گواستراوە

مادەی بیست و دووەم: (1)

فەرمانبەری خواستراو یان راژە گواستراوە، رێگرنابێت لە لێپرسینەوەی بە پێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.

مادەی بیست و سێیەم:

بێتاوانی فەرمانبەر یان ئازاد کردنی لە سەر ئەو کردەوەی کە لە پێناویدا

(1) ئەم مادەیە بە پێی مادە 9 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە و ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتەوە.

ئیحالــەی دادگا تایبەتمەندەکان کراوە بێبەری ناکرێت لە ســەپاندنی یەکێک لەم سزایانەی هاتوو لەم یاسایە.

مادەی بیست و چوارەم:[1]

ئەگــەر بۆ (وەزیر یان ســەرۆکی فەرمانگە یان فەرمانبەری راســپێدراو لە لایــەن وەزیر یان ئەنجوومەنی بەرزەفتی گشــتی) دەرکەوت کە کردەوەی فەرمانبەرەکە کە پێی ئیحالە کراوە بۆ لێکۆڵینەوە یان لە پێکهاتەکانی تاوانبار کردن، تاوانێک بێت و دروست بوو بێت لە وەزیفەکەی یان ئەنجامی دابێت بە سیفەتە فەرمییەکەی دەبێت ئیحالەی دادگا تایبەتمەندەکان بکرێت.

مادەی بیست و پێنجەم:

یاســای بەرزەفتــی فەرمانبەرانــی دەوڵەت ژمارە 69 ی ســاڵی 1936ی هەمــوار کــراو هەڵدەوەشــێتەوە و کار بە هیچ دەقێــک ناکرێت رێگربێت لە بەردەم حوکمەکانی ئەم یاسایە.

مادەی بیست و شەشەم:

ئەم یاســایە جێبەجێ دەکرێت پاش تێپەڕ بوونی 90 رۆژ لە رێکەوتی بڵاو بوونەوەی لە رۆژنامەی فەرمی.[2]

(1) ئەم مادەیە بە پێی مادە 10 لە یاسای ژمارە 5ی ساڵی 2008ی هەمواری یەکەمی یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی میری و کەرتی گشتی هەڵوەشایەوە و ئەمەی سەرەوە شوێنی گرتەوە.
(2) لە ژمارە 3356 لە 1991/6/3 رۆژنامەی وەقایعی عێراقی بڵاو کراوەتەوە.

قانون[1] إنضباط موظفي الدولة والقطاع العام[2]
رقم 14 لسنة 1991 المعدل

الفصل الأول
التعاريف وسريان القانون

المادة 1

يقصد بالتعابير الواردة في هذا القانون المعاني المبينة ازاءها :

اولاً :- الوزير : الوزير المختص ويعتبر رئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة وزيراً لإغراض هذا القانون .

ثانياً:- رئيس الدائرة : وكيل الوزارة ومن هو بدرجته من اصحاب الدرجات الخاصة ممن يديرون تشكيلاً معينا والمدير العام او أي موظف آخر يخوله الوزير صلاحية فرض العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون[3].

ثالثاً :- الموظف : كل شخص عهدت اليه وظيفة داخل ملاك الوزارة او الجهة غير المرتبطة بوزارة .

رابعاً : المجلس : مجلس الإنضباط العام المشكل بموجب قانون مجلس شورى الدولة رقم 65 لسنة 1979 المعدل .

خامساً : اللجنة : اللجنة التحقيقية التي يشكلها الوزير او رئيس الدائرة لإغراض هذا القانون .

---

(1) عدل القانون بموجب قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم 14 لسنة 1991، الأسباب الموجبة: نظرا للآثار السلبية المترتبة على العقوبات الباتة المفروضة على الموظف , ولغرض فسح المجال أمام الموظف المعاقب بالطعن تمييزا في القرار الصادر عن مجلس الانضباط العام أمام الهيئة العامة لمجلس شورى الدولة ولإعادة النظر في فئات الموظفين المشمولين بأحكام هذا القانون ولمنع الدستور تحصين أي عمل أو قرار إداري من الطعن , شرع هذا القانون .

(2) استبدل مصطلح (القطاع الاستراكي) بمصطلح (القطاع العام) بموجب المادة 1 من قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم 14 لسنة 1991،

(3) الغي نص الفقرة (2) من هذه المادة بموجب المادة 2 من قانون التعديل الأول لقانون إنضباط موظفي الدولة والقطاعالعام رقم (14) لسنة 1991 ، رقمه 5 لسنة 2008 ، وأستبدلت بالنص اعلاه.

المادة 2[1]

اولاً : تسري احكام هذا القانون على جميع موظفي الدولة والقطاع العام .

ثانياً: لا يخضع لإحكام هذا القانون منتسبو القوات المسلحة وقوى الأمن الداخلي وجهاز المخابرات الوطني والقضاة واعضاء الادعاء العام الا اذا وجد في قوانينهم نص يقضي بتطبيق احكامه .

الفصل الثاني
واجبات الموظف

المادة 3

الوظيفة العامة تكليف وطني وخدمة اجتماعية يستهدف القائم بها المصلحة العامة وخدمة المواطنين في ضوء القواعد القانونية النافذة .

المادة 4

يلتزم الدوظف بالواجبات الاتية :

اولاً : إداء اعمال وظيفته بنفسه بأمانة وشعور بالمسؤولية .

ثانيـاً: التقيد بمواعيد العمل وعدم التغيب عنه الإ بأذن، وتخصيص جميع وقت الدوام الرسمي للعمل .

ثالثـاً: احترام رؤسائه والتزام الأدب واللياقة في مخاطبتهم وإطاعة اوامرهم المتعلقة بإداء واجباته في

حدود ما تقضي به القوانين والإنظمة والتعليمات، فإذا كان في هذه الأوامر مخالفة فعلى الموظف ان يبين لرئيسه كتابة وجه تلك المخالفة ولا يلتزم بتنفيذ تلك الاوامر الا اذا اكدها رئيسه كتابة وعندئذٍ يكون الرئيس هو المسؤول عنها .

رابعاً : معاملة المرؤسين بالحسنى وبما يحفظ كرامتهم .

خامساً : احتّام المواطنين وتسهيل انجاز معاملاتهم .

سادساً : المحافظة على اموال الدولة التي في حوزته او تحت تصرفه واستخدامها بصورة رشيدة .

سابعاً: كتمان المعلومات والوثائق التي يطلع عليها بحكم وظيفته او اثناءها اذا

---

(1) الغى نص هذه المادة بموجب المادة (3) من قانون التعديل الاول لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 ، رقمه 5 لسنة 2008 ، واصبح على الشكل اعلاه

كانت سرية بطبيعتها او يخشى من افشائها الحاق الضرر بالدولة او بالاشخاص او صدرت اليه اوامر من رؤســائه بكتمانها ويبقى هذا الواجب قائماً حتى بعد انتهاء خدمته، ولا يجوز له ان يحتفظ بوثائق رســمية ســرية بعد احالته على التقاعد او انتهاء خدمته باي وجه كان .

ثامناً : المحافظة على كرامة الوظيفة العامة والابتعاد عن كل ما من شأنه المساس بالاحتــرام اللازم لها ســواء اكان ذلك اثناء ادائه وظيفتــه ام خارج اوقات الدوام الرسمي .

تاسعاً : الامتناع عن استغلال الوظيفة لتحقيق منفعة او ربح شخصي له او لغيره.

عاشــراً : إعادة ما يكون تحت تصرفه من ادوات او الآت الى المحل المخصص لها عند إنتهاء العمل اليومي الا اذا اقتضت طبيعة العمل غير ذلك .

حادي عشر : مراعاة القوانين والأنظمة والتعليمات الخاصة بحماية الصحة العامة والسلامة في العمل والوقاية من الحريق .

ثاني عشر : القيام بواجبات الوظيفة حسبما تقرره القوانين والأنظمة والتعليمات .

المادة 5

يحظر على الموظف ما يأتي :

اولاً : الجمع بين وظيفتين بصفة اصلية او الجمع بين الوظيفة وبين اي عمل اخر الا بموجب احكام القانون .

ثانيا : مزاولة الاعمال التجارية وتأسيس الشركات والعضوية في مجالس إدارتها عدا :

أ- شراء اسهم الشركات المساهمة .

ب- الاعمال التي تخص امواله التي آلـت اليه إرثاً او ادارة اموال زوجه او اقاربه حتى الدرجــة الثالثة التي آلـت إليهم إرثاً وعلى الموظــف إن يخبر دائرته بذلك خلال ثلاثين يوماً وعلى الوزير إذا رأى إن ذلك يؤثر على اداء واجبات الموظف او يضر بالمصلحة العامة ان يخيره بين البقاء في الوظيفة وتصفية تلك الأموال او التخلي عن الادارة خلال سنة من تاريخ تبليغه بذلك وبين طلب الاستقالة او الاحالة على التقاعد .

ثالثاً : الاشتراك في المناقصات .

رابعاً : الاشـــتراك في المزايـــدات التي تجريها دوائر الدولـــة والقطاع العام لبيع الاموال المنقولة وغير المنقولة إذا كان مخولاً قانوناً بالتصديق على البيع لإعتبار الاحالة قطعية او كان عضواً في لجان التقدير او البيع او اتخذ قراراً ببيع او إيجار تلك الاموال، او كان موظفاً في المديرية العامة او ما يعادلها التي
تعود اليها تلك الاموال .
خامســـاً : أستعمال المواد والالآت ووسائل النقل وغيرها العائدة الى دوائر الدولة والقطاع العام لأغراض خاصة .
سادســـاً : اســـتعمال اي ماكنة او جهاز او اي آلة من الآت الإنتاج لم يكلفه رئيسه المباشر بإستعمالها .
ســـابعاً : عدم الاستغلال الصحيح لســـاعات العمل ووســـائل الانتاج بغية انجاز الاعمـــال المناطة به او الاهمـــال او التهاون في العمل بما يؤدي الى الحاق ضرر بالإنتاج او الخدمات او الممتلكات .
ثامناً : العبث بالمشروع او إتلاف الآته او المواد الأولية او الادوات او اللوازم .
تاسعاً : التعمد في إنقاص الانتاج او الاضرار به .
عاشراً : التأخر في انجاز العمل الذي يتسبب عنه تعطيل عمل الآخرين .
حادي عشـــر : الأقتراض او قبـــول مكافأة او هدية او منفعة مـــن المراجعين او المقاوليـــن او المتعهديـــن المتعاقدين مع دائرته او من كل مـــن كان لعمله علاقة بالموظف بسبب الوظيفة .
ثاني عشر : الحضور الى مقر وظيفته بحالة سكر او الظهور بحالة سكر بيّن في محل عام .
ثالث عشـــر : الاحتفاظ لنفسه بأصل أية ورقة او وثيقة رسمية او نزع هذا الأصل من الملفات المخصصة لحفظه للتصرف به لغير الأغراض الرسمية .
رابع عشـــر : الأفضـــاء بأي تصريح او بيان عن أعمال دائرته لوســـائل الاعلام والنشـــر فيما له مساس مباشـــر بأعمال وظيفته، الا اذا كان مصرحاً له بذلك من الرئيس المختص .

المادة 6

اولاً : للموظف الذي يشغل احدى الوظائف التي تقع في حدود الدرجة السابعة من

درجات قانون الخدمة المدنية رقم (24) لسنة 1960 او ما يعادلها فما دون ان يشتغل خارج اوقات الدوام الرسمي لحسابه او لدى الغير بشرط ان يشعر دائرته بمحل وطبيعة عمله سنوياً وان لا يؤثر عمله خارج اوقات الدوام على واجبات وظيفته .

ثانياً : للوزير المختص او من يخوله ان يأذن للموظف من غير المشمولين بإحكام الفقرة (اولاً) من هذه المادة، بالإشتغال خارج أوقات الدوام الرسمي لمدة سنة قابلة للتجديد .

ثالثاً : يستثنى من احكام هذه المادة الموظفون :

أ- المعينون بمرسوم جمهوري .

ب- منتسبو وزارة الخارجية .

ج - العاملون في الخدمة الخارجية .

المادة 7

اذا خالف الموظف واجبات وظيفته او قام بعمل من الاعمال المحظورة عليه يعاقب بإحدى العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون ولا يمس ذلك بما قد يتخذ ضده من إجراءات أخرى وفقاً للقوانين .

الفصل الثالث

العقوبات وآثارها وإجراءات فرضها

المادة 8

العقوبات التي يجوز فرضها على الموظف هي :

اولاً : لفت النظر : ويكون بإشعار الموظف تحريرياً بالمخالفة التي أرتكبها وتوجيهه لتحسين سلوكه الوظيفي ويترتب على هذه العقوبة تأخير الترفيع او الزيادة مدة ثلاثة اشهر .

ثانياً : الإنذار : ويكون بإشعار الموظف تحريرياً بالمخالفة التي ارتكبها وتحذيره من الإخلال بواجبات

وظيفته مستقبلاً ويترتب على هذه العقوبة تاختر الترفيع او الزيادة مدة ستة اشهر.

ثالثاً : قطع الراتب : ويكون بحسم القسط اليومي من راتب الموظف لمدة لا تتجاوز عشرة ايام بأمر تحريري تذكر فيه المخالفة التي ارتكبها الموظف وأستوجبت

فرض العقوبة ، ويترتب عليها تأخير الترفيع او الزيادة وفقاً لما يأتي:
أ- خمسة اشهر في حالة قطع الراتب لمدة لا تتجاوز خمسة ايام .
ب- شهر واحد عن كل يوم من ايام قطع الراتب في حالة تجاوز مدة العقوبة خمسة ايام .
رابعاً : التوبيخ : ويكون بإشعار الموظف تحريرياً بالمخالفة التي ارتكبها والأسباب التي جعلت سلوكه غير مرض ويطلب اليه وجوب اجتناب المخالفة وتحسين سلوكه الوظيفي ويترتب على هذه العقوبة تأخير الترفيع او الزيادة مدة سنة واحدة .
خامساً : إنقاص الراتب : ويكون بقطع مبلغ من راتب الموظف بنسبة لا تتجاوز (10%) من راتبه الشهري لمدة لا تقل عن ستة اشهر ولا تزيد على سنتين ويتم ذلك بأمر تحريري يشعر الموظف بالفعل الذي ارتكبه ويترتب على هذه العقوبة تأخير الترفيع او الزيادة مدة سنتين .
سادساً : تنزيل الدرجة : ويكون بأمر تحريري يشعر في الموظف بالفعل الذي ارتكبه ويترتب على هذه العقوبة .
أ- بالنسبة للموظف الخاضع لقوانين او انظمة او قواعد او تعليمات خدمة تأخذ بنظام الدرجات المالية والترفيع، تنزيل راتب الموظف الى الحد الأدنى للدرجة التي دون درجته مباشرة مع منحه العلاوات التي نالها في الدرجة المنزل منها (بقياس العلاوة المقررة في الدرجة المنزل اليها) ويعاد الى الراتب الذي كان يتقاضاه قبل تنزيل درجته بعد قضائه ثلاث سنوات من تاريخ فرض العقوبة مع تدوير المدة المقضية في راتبه الأخير قبل فرض العقوبة .
ب- بالنسبة للموظف الخاضع لقوانين او انظمة او قواعد او تعليمات خدمة تأخذ بنظام الزيادة كل سنتين، تخفيض زيادتين من راتب الموظف ويعاد الى الراتب الذي كان يتقاضاه قبل تنزيل درجته بعد قضائه ثلاث سنوات من تاريخ فرض العقوبة مع تدوير المدة المقضية في راتبه الاخير قبل فرض العقوبة.
ج- بالنسبة للموظف الخاضع لقوانين او انظمة او قواعد او تعليمات خدمة تاخذ بنظام الزيادة السنوية، تخفيض ثلاث زيادات سنوية من راتب الموظف مع تدوير المدة المقضية في راتبه الاخير قبل فرض العقوبة.
سابعاً : الفصل : ويكون بتنحية الموظف عن الوظيفة مدة تحدد بقرار الفصل

يتضمن الاسباب التي أستوجبت فرض العقوبة عليه على النحو الآتـي:
أ- مدة لا تقل عن سنة ولا تزيد على ثلاث سنوات اذا عوقب الموظف باثنتين من العقوبات التالية او باحداها لمرتين وارتكب في المرة الثالثة خلال خمس سـنوات من تاريخ فرض العقوبة الاولى فعلا يستوجب معاقبته بإحداها :
1 التوبيخ .
2 انقاص الراتب .
3 تنزيل الدرجة .
ب- مدة بقائه في السـجن اذا حكم عليه بالحبس او السـجن عن جريمة غير مخلة بالشـرف وذلك إعتباراً من تاريخ صـدور الحكم عليه ، وتعتبر مدة موقوفيته من ضمن مدة الفصل ولا تسترد منه انصاف الرواتب المصروفة له خلال مدة سحب اليد.
ثامناً : العزل : ويكون بتنحية الموظف عن الوظيفة نهائياً ولا تجوز إعادة توظيفه في دوائر الدولة والقطاع العام، وذلك بقرار مسبب من الوزير في إحدى الحالات الآتية :
أ- اذا ثبت ارتكابه فعلاً خطئاً يجعل بقائه في خدمة الدولة مضراً بالمصلحة العامة .
ب اذا حكم عليه عن جناية ناشئة عن وظيفته او ارتكبها بصفته الرسمية .
ج اذا عوقب بالفصل ثم اعيد توظيفه فارتكب فعلاً يستوجب الفصل مرة اخرى .

المادة 9

اولاً :تسـري مدد التأخير في الترفيع او الزيادة التي تترتب على العقوبات الوارد ذكرها في المادة (8) من هذا القانون إعتباراً من تاريخ أستحقاق الموظف الترفيع او الزيادة.
ثانيـاً: اذا عوقب الموظف بأكثر من عقوبة واحدة خلال الدرجة الوظيفية الواحدة تطبق بحقه العقوبة الأشـد فيما يتعلـق بتأخير الترفيع وفق ما هو مقرر في الفقرة السابقة.

المادة(10)

اولاً: على الوزيـر او رئيس الدائرة تأليف لجنة تحقيقية من رئيس وعضوين من

ذوي الخبرة على ان يكون احدهم حاصلاً على شهادة جامعية اولية في القانون.

ثانياً : تتولى اللجنة التحقيق تحريرياً مع الموظف المخالف المحال عليها ولها في سبيل إداء مهمتها سماع وتدوين أقوال الموظف والشهود والاطلاع على جميع المستندات والبيانات التي ترى ضرورة الاطلاع عليها ، وتحرر محضراً تثبت فيه ما اتخذته من اجراءات وما سمعته من اقوال مع توصياتها المسببة ،إما بعدم مساءلة الموظف وغلق التحقيق او بفرض إحدى العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون ، وترفع كل ذلك الى الجهة التي احالت الموظف عليها.

ثالثاً : اذا رأت اللجنة ان فعل الموظف المحال عليها يشكل جريمة نشأت عن وظيفته او ارتكابها بصفته الرسمية فيجب عليها ان توصي بأحالته الى المحاكم المختصة.

رابعاً: أستثناء من احكام الفقرتين (اولا وثانيا) من هذه المادة للوزير او رئيس الدائرة بعد استجواب الموظف المخالف ان يفرض مباشرة ايا من العقوبات المنصوص عليها في الفقرات (اولا وثانيا وثالثا) من المادة (8) من هذا القانون.

المادة 11[(1)]

مع مراعاة احكام المادة (10) من هذا القانون :

اولا : للوزير فرض اي من العقوبات المنصوص عليها في المادة (8) من هذا القانون على الموظف المخالف لأحكامه.

ثانياً : لرئيس الدائرة او الموظف المخول فرض اي من العقوبات التالية على الموظف المخالف لأحكام هذا القانون:

أ- لفت نظر .

ب - الانذار .

ج - قطع الراتب لمدة لاتتجاوز خمسة ايام.

د - التوبيخ.

ثالثاً : اذا اوصت اللجنة بفرض عقوبة اشد مما هو منصوص عليه في الفقرة (ثانياً) من هذه المادة فعلى رئيس الدائرة او الموظف المخول إحالتها للوزير للبت فيها.

---

(1) حذفت الفقرتين (4) و (5) من هذ المادة بموجب المادة (4) من قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 ، .

المادة 12(1)

اولاً: مع مراعاة أحـــكام المادة (10) من هذا القانون ، للوزير فرض عقوبة لفت النظر او الانذار او قطع الراتب على الموظف الذي يشـــغل وظيفة مدير عام فما فوق عند اتيانه عملا يخالف احكام هذا القانون.

ثانيـــاً : اذا ظهــر للوزير من خلال التحقيق ان الموظف المشـــمول بإحكام الفقرة (اولاً) مـــن هذه المادة قد ارتكب فعلاً يســـتدعي عقوبة اشـــد ممـــا هو مخول به، فعليـــه ان يعرض الامر على مجلس الـــوزراء متضمناً الاقتراح بفرض العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون.

ثالثاً : للموظف المشمول بإحكام هذه المادة الطعن في العقوبات التي تفرض عليه بموجـــب البندين (اولاً) و (ثانياً) من هذه المادة ، وفقاً لأحكام المادة (15) من هذا القانون.

المادة 13(2)

اولاً : للوزير ان يلغي ايا من العقوبات المفروضة على الموظف المنصوص عليها في الفقـــرات (أولاً) و (ثانياً) و(ثالثاً) و(رابعاً) من المادة (8)من هذا القانون عند توفر الشروط الآتية:

أ- مضي سنة واحدة على فرض العقوبة.

ب- قيامه بأعماله بصورة متميزة عن اقرانه .

ج- عدم معاقبته بأي عقوبة خلال المدة المشار اليها في البند (أ) من هذه الفقرة.

ثانياً : يترتب على قرار ابطال العقوبة ازالة أثارها ان لم تكن قد أستنفذت ذلك.

المادة 14 (3)

اولاً : لرئيـــس الجمهورية او من يخوله فرض ايا من العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون على الموظفين التابعين له .

ثانياً : لرئيس مجلس الـــوزراء او الوزير او رئيس الدائرة الغير مرتبطة بوزارة

---

(1) الغى نص هذه المادة بموجب المادة (5) من قانون التعديل الاولرقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنو 1991 ، وأصبحت على الشكل اعلاه.

(2) الغى نص هذه المادة بموجب المادة (6) من قانون التعديل الأول رقم (5) لسنة 2008 لقانون إنضباط موظفي الدولة والقطاع الأشتراكي رقم (14) لسنة 1991 ، وأصبحت على الشكل اعلاه.

(3) الغى نص هذه المادة بموجب المادة (7) من قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 ، وأصبحت على الشكل اعلاه.

فرض احدى العقوبات التالية على الموظف التابع لوزارته او دائرته والمشمول بأحكام هذا القانون.

أ- انقاص الراتب.

ب- تنزيل الدرجة.

ج- الفصل.

د- العزل.

ثالثاً : للموظف بموجب الفقرات (اولاً) و(ثانياً) كم هذه المادة الطعن في قرار فرض العقوبة وفقاً لأحكام المادة (15) من هذا القانون.

الفصل الرابع
الطعن بقرارات فرض العقوبة

المادة 15 (1)

يختص المجلس بما ياتي : (2)

اولاً - النظر في الاعتراضات على قرارات فرض العقوبات المنصوص علها في المادة (8) من القانون بعد التظلم منها وفق ماهو منصوص علية في الفقرة (ثانيا) من هذة المادة ، ولة ان يقرر المصادقة على القرار او تخفيض العقوبة او الغائها .

ثانيا - يشترط قبل تقديم الطعن لدى مجلس الانضباط العام على القرار الصادر بفرض العقوبة والتظلم من القرار لدى الجهة التي اصدرته، وذلك خلال (30) ثلاثون يوما من تاريخ تبليغ الموظف بقرار فرض العقوبة وعلى الجهة المذكورة البت خلال (30) ثلاثين يوماً من تاريخ تقديمة وعند عدم البت فيه رغم انتهاء هذة المدة يعد ذلك رفضا للتظلم .

ثالثا- يشترط ان يقدم الطعن لدى مجلس الانضباط العام خلال (30) يوما من تاريخ تبليغ الموظف برفع التظلم حقيقة او حكما .

رابعا - أ - يعد القرار غير المطعون فية خلال المدة المنصوص عليها في الفقرتين (ثانيا) و (ثالثا) من هذة المادة باتا .

---

(1) الغى نص هذة المادة بموجب المادة (8) من قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 ، واصبحت على الشكل اعلاه.

(2) لجنة انضباط الموظفين في مجلس الشورى لاقليم كوردستان تقوم بإختصاصات مجلس الانضباط العام.

ب- يجوز الطعن بقرار مجلس الانضباط العام لدى الهيئة العامة مجلس شورى الدولة خلال (30) يوما من تاريخ التبليغ به او اعتباره مبلغا ، ويكون قرار الهيئة العامة الصادر نتيجة الطعن باتأ وملزما .

خامسا - يراعي مجلس الانضباط العام عند النظر في الطعن احكام قانون اصول المحاكمات الجزائية وبما يتلائم واحكام هذا القانون وتكون جلساتة سريه .

سادسا - تمارس الهيئة العامه لمجلس شورى الدوله اختصاصات محكمة التميز المنصوص عليها في قانون اصول المحاكمات الجزائية عند النظر في الطعن المقدم في قرارات مجلس الانضباط العام وبما يتلائم واحكام هذا القانون.

سابعا – [1]

أ- يستوفى من الموظف رسم مقطوع مقداره (10000) عشرة الاف دينار عند الاعتراض على القرار الصادر بفرض العقوبة الانضباطية عليه امام مجلس الانضباط العام.

ب- يستوفى من الطاعن رسم مقطوع مقداره (4000) اربعة الاف دينار عند الطعن تمييزا في القرار الصادر في الدعوى المنصوص عليها في (أ) من هذه الفقرة.

الفصل الخامس

سحب اليد

المادة 16

اذا اوقف الموظف من الجهة ذات الاختصاص فعلى دائرتة ان تسحب يدة من الوظيفة طيلة مدة التوقيف .

المادة 17

اولاً : للوزير ورئيس الدائرة سحب يد الموظف مدة لاتتجاوز (60) يوما اذا تراءى له ان بقاءة في الوظيفة مضر بلمصلحة العامة او قد يوثر على سير التحقيق في الفعل الذي احيل من اجله على التحقيق ويعاد الى نفس وظيفتة بعد انتهاء المدة

(1) اضيفت الفقرة سابعا الى هذه المادة بموجب المادة (1) من قانون التعديل الثاني رقم 51 لسنة 2012 لقانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 .

المذكورة الا اذا كان هناك محذور ، فينسب الى وظيفة اخرى .

ثانيا : للجنة ان توصي بسحب يد الموظف في اية مرحلة من مراحل التحقيق

المادة 18

يتقاضى الموظف مسحوب اليد انصاف رواتبة خلال فترة سحب يدة.

المادة 19

اولا : اذا فصـــل او عـــزل الموظف مســـحوب اليد فلا يدفع لة شـــي من الراتب الموقوف بصرف النظر عما اذا كان فصلة او عزلة يســـتند الى هذا القانون او اي قانون اخر .

ثانيا : اذا عوقب الموظف مســـحوب اليد بعقوبة انقـــاص او تنزيل الدرجة فتنفذ العقوبة من تاريخ سحب يدة ويدفع له الباقي من انصاف راتبة.

ثالثا : اذا اســـفرت نتيجة التحقيق او المحاكمة عن براءة الموظف او الافراج عنة او معاقبتـــة بغير العقوبات الوارد ذكرها في الفرة (ثانيا) من هذة المادة فتدفع له الانصاف الموقوفة من راتبة .

رابعـــا : اذا توفي الموظف مســـحوب اليد قبل صدور قـــرار قطعي في التحقيق المحاكمة ، فتؤول انصاف رواتبة الى من له حق اســـتيفاء الحقوق التقاعدية وفق احكام قانون التقاعد المدني ، وفي حاله عدم وجودهم فتؤول الى ورثتة .

احكام عامة وختامية

المادة 20

لأ يجوز فرض اكثر من عقوبة بموجب هذا القانون عن فعل واحد

المادة 21

اولا : اذا وجه للموظف شـــكر من الرئاســـة او مجلس الوزراء او الوزير او من يخوله ولم يكن معاقبا او كان معاقبا واســـتنفذت العقوبة اثرها فيمنح قدما لمدة شـــهر واحد على كل شـــكر يوجه له وبما لا تتجاوز مدة القدم في السنة الواحدة .

ثانيا : اذا كان الموظف معاقبا فان الشكر يلغى عقوبة لفت النظر واذا حصل على شـــكرين فيلغيان عقوبة الانذار المفروضة عليه واذا حصل على ثلاثة تشركات فا

اكثر وكان معاقبا بعقوبة اشد من الانذار فتقلص مدة تاخير ترفيعة شهرا واحد عن كل شكر وبما لا يزيد على ثلاثة اشهر في السنة .

المادة 22 (1)

لا يمنع اعارة الموظف او نقله من مساءلتة وفقا لاحكام هذا القانون .

المادة 23

لاتحــول براءة الموظف او الافراج عنــه عن الفعل المحال المختصة دون فرض احدى العقوبات المنصوص عليها في هذا القانون

المادة 24 (2)

اذا ظهــر للوزير او رئيس الدائــرة او الموظف المخول مــن الوزير او مجلس الانضباط العام ان في فعــل الموظف المحال الى التحقيق او في محتويات التهمة جرما نشــا مــن وظيفته او ارتكبة بصفته الرســمية فتحنب احالتــة الى المحاكم المختصة .

المادة 25

يلغى قانون انظباط موظفي الدولة رقم (69) لسنة 1936 المعدل ولا يعمل باي نص يتعارض واحكام هذا القانون .

المادة 26

ينفذ هذا القانون بعد مرور تسعين يوما من تاريخ نشرة في الجريدة الرسمية .

---

(1) الغى نص هذة المادة بموجب المادة (9) من قانون التعديل الاول رقمة 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدوله والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 ، واصبحت على الشكل اعلاه.

(2) الغي نص هذة المادة بموجب المادة (10) من قانون التعديل الاول رقم 5 لسنة 2008 لقانون انضباط موظفي الدوله والقطاع الاشتركي رقم (14) لسنة 1991، واصيحت على الشكل اعلاه.

دووەم: لەئەستۆکردن لە هەرێمی کوردستان ـ عێراق ژمارە (5)ی ساڵی 2020

ماددەی (1)

بۆ مەبەستی حوکمەکانی ئەم یاسایە، ئەم زاراوە و دەستەواژانەی خوارەوە ماناکانی بەرامبەریان دەگەیەنن:-

یەکەم: هەرێم: هەرێمی کوردستان - عێراق.

دووەم: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران: سەرۆکی ئەنجومەنی وەزیرانی هەرێمی کوردستان - عێراق.

سێیەم: وەزیری تایبەتمەند: وەزیری ئەو وەزارەتەیە کە کەسی لەئەستۆکراو تیایدا زیانی بە موڵک وماڵی دەوڵەت گەیاندوە.

چوارەم: سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت: سەرۆکی ئەو لایەنی نەبەستراوەیە بە وەزارەت کە کەسی لەئەستۆکراو تیایدا زیانی بە موڵک و ماڵی دەوڵەت گەیاندوە.

پێنجەم: پارێزگاری تایبەتمەند: پارێزگاری ئەو پارێزگایەیە کە کەسی لەئەستۆکراو تیایدا لە سنوری دیوانی پارێزگا و یەکە کارگێڕییەکانیدا زیانی بە موڵک و ماڵی دەوڵەت گەیاندوە.

شەشەم: دەسەڵاتی تایبەتمەند: هەریەکە لە وەزیری تایبەتمەند، سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت و پارێزگار دەگرێتەوە.

حەوتەم: موڵک و ماڵی دەوڵەت: سەرجەم موڵک و ماڵی گشتی و تایبەتی، گوازراوە و نە گوازراوە دەگرێتەوە، کە خاوەندارێتی بۆ دەوڵەت یان کەسە مەعنەوییە گشتییەکان دەگەڕێتەوە، کە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بۆ سوودی گشتی یان بۆ دامودەزگایەکی گشتی بەشێوەی کرداریی یان بەپێی یاسا، تەرخانکراوە.

هەشتەم: فەرمانبەر: هەر کەسێک کە وەزیفەیەکی لەسەر میلاکی دامەزراوە دەستورییەکانی هەرێم پێسپێردرابێت، بەشێوەی هەمیشەیی یان گرێبەست.

نۆیەم: ڕاسپێردراو بەڕاژەی گشتی: هەر کەسێک ئەرکێکی لە خزمەتی

دامەزراوە دەستوورییەکانی هەرێم پێسپێردرابێت بۆ ماوەیەکی دیاریکراو.
دەیەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە: ئەو لیژنانەن کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بۆ مەبەستی لێکۆڵینەوە لەو زیانانەی بە موڵک و ماڵی دەوڵەت دەکەوێت، پێکدێن.
یازدەیەم: لەئەستۆکردن: گەڕاندنەوە و پێبژاردنی ئەو زیانانەیە کە لەلایەن فەرمانبەر یان کەسانی ڕاسپێردراو بەڕاژەی گشتی بەر موڵک و ماڵی دەوڵەت دەکەوێت.

ماددەی (2)

فەرمانبەر یان ڕاسپێردراو بەڕاژەی گشتی، بەهای ئەو زیانانەی دەخرێتە ئەستۆ کە بەر موڵک و ماڵی دەوڵەت کەوتوون، بەهۆی هەڵەی بە ئەنقەست، یان کەمتەرخەمی، یان پشتگوێخستن یاخود سەرپێچیکردنی یاسا و بڕیار و پێڕەو و ڕێنماییە بەرکارەکان.

ماددەی (3)

یەکەم: پێویستە دەسەڵاتی تایبەتمەند یان ئەوەی هەر کامیان ڕایدەسپێرێت، لیژنەی لێکۆڵینەوە لە سەرۆکێک کە پلەی وەزیفی لە بەڕێوەبەر کەمتر نەبێت، و دوو ئەندام لە فەرمانبەرانی خاوەن شارەزایی و پسپۆڕیی پێکبهێنێت، بەو مەرجەی یەکێکیان خاوەن بڕوانامەی بەرایی زانکۆیی بێت لە یاسادا.
دووەم: نابێت کەسێک ببێتە سەرۆک یان ئەندامی لیژنەی لێکۆڵینەوە کە پەیوەندی هاوسەرگیری یان خزمایەتی تا پلەی چواری لەگەڵ داواکراو بۆ مەبەستی لەئەستۆکردن هەبێت.
سێیەم: ئەگەر زیاتر لە دۆسییەیەکی تایبەت بە لەئەستۆکردن هەبوو، دەکرێت بۆ خێراکردنی پرۆسەی تێڕوانینیان، دەسەڵاتی تایبەتمەند زیاتر لە یەک لیژنەی لێکۆڵینەوە پێکبهێنێت.

ماددەی (4)

ئەو فەرمانگە پەیوەندیدارەی کە تیایدا زیان بە موڵک و ماڵی دەوڵەت

کەوتووە، لە ماوەیەک کە لە (7) حەوت ڕۆژ لە ڕێکەوتی زانینی ڕووداوەکە تێپەڕنەکات، دەسەڵاتی تایبەتمەند ئاگادار دەکاتەوە.

ماددەی (5)

یەکەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە لە ڕێگەی فەرمانگەی پەیوەندیدارەوە، فەرمانبەر یان ڕاسپێردراو بەڕاژەی گشتی، بەشێوەی نووسراو، بە مەبەستی ئامادەبوون لەکات و شوێنی دیاریکراو لەبەردەم لیژنەکەدا ئاگاداردەکاتەوە، و بۆ هەر ڕێکارێکی تری پێویست سەبارەت بە پێڕاگەیاندن و ئامادەبوون، ڕێسا گشتییەکانی یاسا بەرکارەکانی هەرێم جێبەجێدەکرێن.
دووەم: لێکۆڵینەوە بەشێوەی نووسین دەبێت، و لیژنەکە وتەکانی کەسی داواکراو بە لەئەستۆکردن و گەواهیدەرەکان تۆمار دەکات، و دەتوانێت بڕوانێتە ئەو پەڕاو و بەڵگەنامە و زانیارییانەی کە بۆ لێکۆڵینەوە بە پێویستیان دەزانێت.
سێیەم: ئامادەنەبوونی کەسی داواکراو بە لەئەستۆکردن، سەرەڕای پێڕاگەیاندنی، ڕێگرنابێت لەبەردەم کاری لیژنەی لێکۆڵینەوە و پێویستە لەسەر گرتنەبەری ڕێکارەکانی بەردەوام بێت.
چوارەم: لیژنەی لێکۆڵینەوە دەتوانێت پشت بە کەسانی شارەزا و تایبەتمەند ببەستێت، بەبێ ئەوەی مافی دەنگدانیان هەبێت.

ماددەی (6)

لیژنەی لێکۆڵینەوە ڕاسپاردەی خۆی بە لەئەستۆکردن یان لەئەستۆنەکردن و هۆکارەکانی، ئاڕاستەی دەسەڵاتی تایبەتمەند دەکات، و دەبێت کۆنوسی کۆتایی لیژنەکە ئامانەی خوارەوە لەخۆبگرێت:-
یەکەم: دیاریکردنی قەبارەی ئەو زیانانەی بەر موڵک و ماڵی دەوڵەت کەوتوون بەشێوەیەکی وورد و ڕوون.
دووەم: دیاریکردنی ڕادەی گەورەیی ئەو هەڵە یان سەرپێچی یان کەمتەرخەمی یان پشتگوێخستنەی ئەنجامدراوە و بووەتە هۆکاری

زیانگەیاندن بە موڵک وماڵی دەوڵەت، بە ئەنقەست بووبێت یان نا، هەڵەیەکی مرۆیی ویستراو بووبێت یان نەویستراو.
سێیەم: دیاریکردنی کەسی لەئەستۆکراو، هەروەها ئەوانەی بەشداربوون لەگەڵیدا و ڕێژەی بەرپرسیاریتی هەریەک لە بەشداربووان لە هێنانەکایەی زیانەکە.
چوارەم: دیاریکردنی پەیوەندی هۆکاری نێوان زیانەکە و هەڵە یان کەمتەرخەمی یان پشتگوێخستن یاخود سەرپێچییەکە.
پێنجەم: دیاریکردنی بەهای زیانەکە بە نرخی ڕۆژی ئاڕاستەکردنی ڕاسپاردەی لیژنەکە، لەگەڵ بڕی پێبژاردنی لەئەستۆکراو.

ماددەی (7)
دەسەڵاتی تایبەتمەند لەسەر بنەمای ڕاسپاردەکانی لیژنەی لێکۆڵینەوە بڕیاری لەئەستۆکردن یان لەئەستۆنەکردن دەدات، لە ماوەی (7) حەوت ڕۆژ لە ڕێکەوتی وەرگرتنی ڕاسپاردەکان.

ماددەی (8)
بڕی لەئەستۆکراو بە یەکجار دەدرێت، و وەزیری تایبەتمەند یان سەرۆکی لایەنی نەبەستراو بە وەزارەت دەتوانێت بیکاتە قیست بۆ ماوەیەک لە (5) پێنج ساڵ زیاتر نەبێت، بەرامبەر بە دەستەبەرێکی کەسی یان خانووبەرەیی گەرەنتیکار، و لەم بارەشدا نیشانەی گلدانەوە بە حوکمی ڕەهن لەسەر خانووبەرەکە لە فەرمانگەی تۆمارکردنی خانووبەرەی تایبەتمەند، دادەنرێت.

ماددەی (9)
یەکەم: حوکمەکانی یاسای وەرگرتنەوەی قەرزە حکومییەکانی کارپێکراو لە هەرێم، لەسەر کەسی لەئەستۆکراو پیادە دەکرێت، ئەگەر لە ماوەی (30) سی ڕۆژ لە ڕێکەوتی شایستەبوونی، پابەند نەبوو بە دانەوەی بڕی پێبژاردنی لەئەستۆکراو یان قیستەکانی نەدایەوە، و بڕیاری بەقیستکردنەکەش بە

هەڵوەشـــاوە دادەنرێت، و ئەو قیستانەی لەئەستۆی ماونەتەوە بە یەکجاری لێی وەردەگیرێتەوە.
دووەم: ئەگەر نەکرا بڕی پێبژاردنی لەئەستۆکراو بەپێی یاسای وەرگرتنەوەی قەرزە حکومییەکان وەربگیرێت، ئەوا مووچەی کەســی لەئەستۆکراو بەپێی ئەو ڕێژانەی کە لە یاســای جێبەجێکردنی کارپێکراو لە هەرێم دیاریکراوە، گلدەدرێتــەوە، و ئەمـــەش ڕێگرنابێــت لە گرتنەبــەری ڕێکارەکانی هاتوو لە یاسای وەرگرتنەوەی قەرزە حکومییەکانی کارپێکراو لە هەرێم لەسەر هەر مایەیەک کە لەئەستۆکراو لە داهاتوودا دەبێتە خاوەنی.

ماددەی (10)

یەکــەم: گواســتنەوە یــان کۆتایهاتنــی ڕاژەی فەرمانبەر یان ڕاســپێردراو بــەڕاژەی گشــتی بەهەر هۆکارێــک، ڕێگرنابێت لە گرتنەبەری ڕێوشــوێنی لەئەستۆکردن بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە.
دووەم: لە حاڵەتی مردنی لەئەســتۆکراو، بڕی پێبــژاردن دەگوازرێتەوە بۆ سەر ئەو موڵک و ماڵەی کە لەدوای مردنی لێی بەجێدەمێنێت.

ماددەی (11)

یەکەم: کەسی لەئەستۆکراو دەتوانێت لە ماوەی (15) پازدە ڕۆژ لە ڕێکەوتی پێڕاگەیاندنــی یــان ئەژمارکردنــی بــە پێڕاگەیەنراو، ڕاســتەوخۆ لەبەردەم دەسەڵاتی تایبەتمەند یان لە ڕێگەی فەرمانگەکەیەوە دادخوازی بەرامبەر بە بڕیاری لەئەستۆکردنەکەی پێشکەش بکات.
دووەم: پێویســتە دەســەڵاتی تایبەتمەنــد لــە مــاوەی (15) پــازدە ڕۆژ لە ڕێکەوتی وەرگرتنی، بڕوانێتە دادخوازییەکە.
ســێیەم: ئەگەر دەســەڵاتی تایبەتمەند دادخوازییەکــەی ڕەتکردەوە یان لەو ماوەیەی لە بڕگەی (دووەم)ی ئەم ماددەیەدا هاتووە وەڵامی دادخوازیەکەی نەدایــەوە، کەســی لەئەســتۆکراو لە ماوەی (30) ســی ڕۆژ لــە ڕێکەوتی پێڕاگەیاندنی یان ئەژمارکردنی بە پێڕاگەیەنراو بە دەرئەنجامی دادخوازیەکە،

مافی تانەدانی لە بڕیاری دەسـەڵاتی تایبەتمەند لەبەردەم دادگای کارگێڕی هەیە بەپێی حوکمەکانی یاسای ئەنجومەنی شوورا لە هەرێمی کوردستان - عێراق ژمارە (14)ی ساڵی 2008.

ماددەی (12)

سـەرۆکی ئەنجومەنی وەزیران بـە وەزیری تایبەتمەنـد دادەندرێت ئەگەر کەسـی لەئەسـتۆکراو وەزیـر یان ئەوانـەی پلەی وەزیریـان هەیە، یاخود سـەرۆکی ئـەو لایەنە نەبەسـتراوانە بـە وەزارەت بێت کە بـە ئەنجومەنی وەزیران پەیوەستن.

ماددەی (13)

یەکـەم: ئـەو لیژنانـەی بەپێـی حوکەکانی ئـەم یاسـایە پێکدەهێنرێن نابنە جێگرەوە بۆ ئەو لیژنانەی حوکمەکانی یاسای بەرزەفەتکردنی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشـتی ژمارە (14)ی سـاڵی 1991ی بەرکار لە هەرێم دەیانگرێتەوە.

دووەم: لەئەسـتۆکردنی فەرمانبەر یان ڕاسـپێردراو بەڕاژەی گشتی بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسـایە، دەسەڵاتی تایبەتمەند پابەند دەکات بە گرتنەبەری ڕێکاری یاسایی و ڕەوانەکردنی دۆسیەکەی بۆ دادگا ئەگەر ئەو کردەوەیەی ئەنجامی داوە بەپێی یاسای سزادانی بەرکار یان هەر یاسایەکی تر ڕەگەزی تاوانکاری تێدابوو.

ماددەی (14)

ئەم یاسـایە لەسەر گشت ئەو دۆسیانەی کە بەپێی یاسا بەرکارەکان لەژێر لێکۆڵینەوەدان و بڕیاری لەئەسـتۆکردنیان بۆ دەرنەچووە، و ئەوانەشی کە تا ئێستا دۆسیەی لێکۆڵینەوەیان بۆ نەکراوەتەوە پیادە دەکرێت.

ماددەی (15)

وەزیری دارایی و ئابوری ڕێنمایی پێویسـت بۆ جێبەجێکردنی حوکمەکانی

ئەم یاسایە دەردەکات.

ماددەی (16)

کار بــە دەقی هیچ یاســا یــان بڕیارێک ناکرێت کە لەگــەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا ناکۆک بێت.

ماددەی (17)

پێویســتە لەســەر لایەنە پەیوەندیدارەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێبەجێ بکەن.

ماددەی (18)

ئەم یاســایە لــە ڕێکەوتی بڵاوکردنــەوەی لە ڕۆژنامەی فەرمــی (وەقایعی کوردستان)دا جێبەجێ دەکرێت.

قانون التضمين في إقليم كوردستان - العراق رقم (5) لسنة 2020

المادة (1)

يقصد بالمصطلحات والعبارات الآتية المعاني المبينة إزاءها لأغراض أحكام هذا القانون:-

أولاً: الإقليم: إقليم كوردستان ـ العراق.

ثانياً: رئيس مجلس الوزراء: رئيس مجلس وزراء إقليم كوردستان ـ العراق.

ثالثاً: الوزير المختص: وزير الوزارة التي ألحق فيها الشخص المضمن الضرر بأموال الدولة.

رابعاً: رئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة: رئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة التي ألحق فيها الشخص المضمن الضرر بأموال الدولة.

خامساً: المحافظ المختص: محافظ المحافظة التي ألحق فيها الشخص المضمن في نطاق ديوان المحافظة والوحدات الإدارية الضرر بأموال الدولة.

سادساً: السلطة المختصة: يشمل كل من الوزير المختص، ورئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة والمحافظ.

سابعاً: أموال الدولة: تشمل جميع الأموال العامة والخاصة، المنقولة وغير المنقولة، التي تعود ملكيتها للدولة أو الأشخاص المعنوية العامة، والمخصصة بصورة مباشرة للمنفعة العامة أو للمرافق العامة، بصورة فعلية أو بموجب القانون.

ثامناً: الموظف: كل شخص مناط به وظيفة على ملاك المؤسسات الدستورية للإقليم، بصورة دائمة أم بعقد.

تاسعاً: المكلف بخدمة عامة: كل شخص مكلف بواجب لخدمة المؤسسات الدستورية للإقليم لمدة معينة.

عاشراً: اللجنة التحقيقية: اللجان المشكلة بموجب أحكام هذا القانون لغرض التحقيق في الأضرار التي تلحق بأموال الدولة.

حادي عشر: التضمين: إعادة وتعويض الأضرار التي تلحق بأموال الدولة من قبل الموظفين أو الأشخاص المكلفين بخدمة عامة.

المادة (2)
يضمن الموظـــف أو المكلف بخدمة عامة قيمة الأضرار التي تلحق بأموال الدولة بســـبب خطئه العمدي، أو التقصير، أو الإهمــــال، أو مخالفته القوانين والقرارات والأنظمة والتعليمات النافذة.

المادة (3)
أولاً: على الســـلطة المختصة أو من تخوله، تشكيل لجنة تحقيقية من رئيس لا تقل درجته الوظيفية عن مدير، وعضوين من الموظفين من ذوي الخبرة والاختصاص، على أن يكون أحدهم حاصلاً على شهادة جامعية أولية في القانون.
ثانياً: لا يجوز للشـــخص الذي يرتبط مع المطلوب تضمينه بصلة زواج أو قرابة لحد الدرجة الرابعة أن يكون رئيساً أو عضواً في اللجنة التحقيقية.
ثالثاً: إذا وجدت أكثر من قضية خاصة بالتضمين، يجوز للسلطة المختصة تشكيل أكثر من لجنة تحقيقية لتسريع عملية البت فيها.

المادة (4)
على الدائرة المعنية التي حصل فيها الضرر بأموال الدولة إبلاغ السلطة المختصة خلال مدة لا تتجاوز (7) سبعة أيام من تأريخ العلم بحصوله.

المادة (5)
أولاً: تبلـــغ اللجنة التحقيقية الموظف أو المكلف بخدمـــة عامة عن طريق الدائرة المعنية تحريرياً، لغرض الحضور أمامها في الوقت والمكان المعينين، وبخصوص أي إجراء ضروري آخر حول التبليـــغ والحضور، تطبق القواعد العامة للقوانين النافذة في الإقليم.
ثانياً: يكـــون التحقيق تحريرياً، وتدون اللجنة أقوال الشـــخص المطلوب تضمينه والشـــهود، ولها الإطلاع على الأوراق والوثائق والمعلومات التي تراها ضرورية للتحقيق.
ثالثاً: لا يحول غياب الشـــخص المطلوب تضمينه، علـــى الرغم من تبليغه، دون

عمل اللجنة التحقيقية وعليها السير في اتخاذ إجراءاتها.
رابعاً: للجنة التحقيقية الاستعانة بالأشخاص من ذوي الخبرة والاختصاص دون أن يكون لهم حق التصويت.

المادة (6)

توجه اللجنة التحقيقية توصياتها بالتضمين أو عدمه وأسبابه إلى السلطة المختصة، ويجب أن يشتمل المحضر النهائي للجنة على ما يأتي:-
أولاً: تحديد حجم الأضرار التي لحقت بأموال الدولة تحديداً دقيقاً وواضحاً.
ثانياً: تحديد مدى جسامة الخطأ أو المخالفة أو التقصير أو الإهمال المرتكب الذي تسبب في إلحاق الضرر بأموال الدولة، وما إذا كان عمدياً أو غير عمدي، وسواءً أكان خطئاً بشرياً إرادياً أم لا إرادياً.
ثالثاً: تحديد الشخص المضمن، وكذلك المشاركين معه ونسبة مسؤولية كل منهم في إحداث الضرر.
رابعاً: تحديد العلاقة السببية بين الضرر والخطأ أو التقصير أو الإهمال أو المخالفة.
خامساً: تحديد قيمة الضرر بالسعر السائد يوم توجيه توصيات اللجنة، مع مبلغ التعويض المضمن.

المادة (7)

تصدر السلطة المختصة قراراً بالتضمين أو عدمه بناءً على توصيات اللجنة التحقيقية خلال مدة (7) سبعة أيام من تأريخ تسلمه للتوصيات.

المادة (8)

يسدد المبلغ المضمن دفعة واحدة، وللوزير المختص أو رئيس الجهة غير المرتبطة بوزارة تقسيطه لمدة لا تزيد على (5) خمس سنوات لقاء كفالة شخصية أو عقارية ضامنة، وفي هذه الحالة يتم وضع إشارة الحجز بحكم الرهن على العقار في مديرية التسجيل العقاري المختصة.

المادة (9)

أولاً: تسري أحكام قانون تحصيل الديون الحكومية النافذ في الإقليم على الشخص المضمن إذا لم يلتزم بتسديد مبلغ التعويض المضمن أو الأقساط خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تأريخ استحقاقها. ويعد قرار التقسيط ملغياً وتستوفى الأقساط المتبقية بذمته دفعة واحدة.

ثانياً: إذا تعذر استحصال مبلغ التعويض المضمن بموجب قانون تحصيل الديون الحكومية، يحجز راتب الشخص المضمن وفق النسب المحددة في قانون التنفيذ النافذ في الإقليم، ولا يمنع ذلك من اتخاذ الإجراءات الواردة في قانون تحصيل الديون الحكومية النافذ في الإقليم على أية أموال يصبح الشخص المضمن مالكاً لها مستقبلاً.

المادة (10)

أولاً: لا يمنع نقل أو انتهاء خدمة الموظف أو المكلف بخدمة عامة لأي سبب من إتخاذ إجراءات التضمين وفق أحكام هذا القانون.

ثانياً: ينتقل مبلغ التعويض في حالة وفاة المضمن إلى تركته.

المادة (11)

أولاً: للشخص المضمن تقديم التظلم على قرار تضمينه مباشرة أمام السلطة المختصة أو عن طريق دائرته خلال مدة (15) خمسة عشر يوماً من تأريخ تبلغه أو اعتباره مبلغاً.

ثانياً: على السلطة المختصة البت في التظلم خلال مدة (15) خمسة عشر يوماً من تأريخ تسلمه.

ثالثاً: إذا رفضت السلطة المختصة التظلم أو لم تبت فيه خلال المدة الواردة في الفقرة (ثانياً) من هذه المادة، يحق للشخص المضمن الطعن في قرار السلطة المختصة أمام المحكمة الإدارية بموجب أحكام قانون مجلس شورى إقليم كوردستان – العراق رقم (14) لسنة 2008 خلال مدة (30) ثلاثين يوماً من تأريخ تبليغه أو اعتباره مبلغاً بنتيجة التظلم.

المادة (12)

يعد رئيس مجلس الوزراء الوزير المختص إذا كان الشـــخص المضمن وزيراً أو بدرجة وزير أو رئيساً لجهة غير مرتبطة بوزارة ترتبط بمجلس الوزراء.

المادة (13)

أولاً: لا تعد اللجان المشـــكلة بموجب أحكام هذا القانون بديلاً للجان المشمولة بأحكام قانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام رقم (14) لسنة 1991 النافذ في الإقليم.

ثانياً: تلزم تضمين الموظف أو المكلف بخدمة عامة بموجب أحكام هذا القانون، السلطة المختصة باتخاذ الإجراءات القانونية بحقه وإحالة قضيته إلى المحكمة إذا تضمن الفعل المرتكب من قبله عنصراً إجرامياً بموجب قانون العقوبات النافذ أو أي قانون آخر.

المادة (14)

يسري هذا القانون على جميع القضايا التي هي قيد التحقيق بموجب القوانين النافذة ولم يصدر فيها قراراً بالتضمين، وكذلك القضايا التي لم يفتح لها لحد الآن ملف التحقيق.

المادة (15)

يصدر وزير المالية والاقتصاد التعليمات اللازمة لتنفيذ أحكام هذا القانون.

المادة (16)

لا يعمل بنص أي قانون أو قرار يتعارض وأحكام هذا القانون.

المادة (17)

على الجهات ذات العلاقة تنفيذ أحكام هذا القانون.

المادة (18)

ينفذ هذا القانون من تأريخ نشره في الجريدة الرسمية (وقائع كوردستان).

سێیەم: ماددەگەلێک کە پەیوەستن بە فەرمانبەر و راسپێردراو بە راژەی گشتی لە یاسای سزادانی عێراقی ژمارە 111ی ساڵی 1969 هەموارکراو

مادة 12

1 – يســري هذا القانون على كل من ارتكب في الخارج من موظفي الجمهورية او المكلفين بخدمة عامة لها أثناء تأدية أعمالهم او بسببها جناية او جنحة مما نص عليه في هذا القانون.
2 – ويســري كذلك على من ارتكب في الخارج من موظفي الســلك الدبلوماسي العراقــي جناية او جنحة مما نص عليه في هــذا القانون ما تمتعوا بالحصانة التي يخولها إياها القانون الدولي العام.

مادة 19

فــي تطبيق أحكام هذا القانون او في أي قانون عقابي آخر تراعى التعاريف التالية ما لم يوجد نص على خلاف ذلك.
2 – المكلف بخدمة عامة: كل موظف او مستخدم او عامل أنيطت به مهمة عامة في خدمة الحكومة ودوائرها الرســمية وشــبه الرســمية والمصالح التابعة لها او الموضوعة تحت رقابتها ويشــمل ذلك رئيس الوزراء ونوابه والوزراء وأعضاء المجالس النيابية والإدارية والبلدية كما يشمل المحكمين والخبراء ووكلاء الدائنين (الســنديكيين) والمصفين والحراس القضائيين وأعضــاء مجالس إدارة ومديري ومســتخدمي المؤسسات والشركات والجمعيات والمنظمات والمنشآت التي تساهم الحكومة او إحدى دوائرها الرسمية او شبه الرسمية في مالها بنصيب ما بأية صفة كانت، وعلى العموم كل من يقوم بخدمة عامة بأجر او بغير أجر.
ولا يحــول دون تطبيق أحكام هذا القانون بحق المكلف بخدمة عامة انتهاء وظيفته او خدمتــه او عمله متى وقع الفعــل الجرمي أثناء توافر صفة من الصفات المبينة في هذه الفقرة فيه.

مادة 40

لا جريمة إذا وقع الفعل من موظف او شخص مكلف بخدمة عامة في الحالات التالية:

اولا – إذا قام بسلامة نية بفعل تنفيذاً لما أمرت به القوانين او اعتقد أن اجراءه من اختصاصه.

ثانيا – إذا وقع الفعل منه تنفيذاً لأمر صادر إليه من رئيس تجب عليه طاعته او اعتقد أن طاعته واجبه عليه.

ويجب في الحالتين أن يثبت ان اعتقاد الفاعل بمشروعية الفعل كان مبنياً على أسباب معقولة وأنه لم يرتكبه إلا بعد اتخاذ الحيطة المناسبة ومع ذلك فلا عقاب في الحالة الثانية إذا كان القانون لا يسمح للموظف بمناقشة الأمر الصادر إليه.

مادة 135

مع عدم الإخلال بالاحوال الخاصة التي ينص فيها القانون على تشديد العقوبة، يعتبر من الظروف المشددة ما يلي:

4 – استغلال الجاني في ارتكاب الجريمة صفته كموظف او اساءته استعمال سلطته او نفوذه المستمدين من وظيفته.

مادة 229

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنتين او بغرامة لا تزيد على مائتي دينار كل من اهان او هدد موظفا او اي شخص مكلف بخدمة عامة او مجلسا او هيئة رسمية اثناء تأدية واجباتها بسبب ذلك.

وتكون العقوبة الحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات وبالغرامة باحدى هاتين العقوبتين اذا وقعت الاهانة او التهديد على حاكم محكمة قضائية او ادارية او مجلس يمارس عملا قضائيا اثناء تأدية واجباتهم او بسبب ذلك.

مادة 230

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات وبغرامة لا تزيد على ثلثمائة دينار

كل مـــن اعتدى على موظف او شـــخص مكلف بخدمة عامـــة او مجلس او هيئة رسمية اثناء تأدية واجباتهم او بسبب ذلك.
وتكـــون العقوبة الحبس او الغرامة اذا حصـــل الامر مع الاعتداء والمقاومة جرح او اذى.
وتكون العقوبة الحبس والغرامة او احدى هاتين العقوبتين اذا وقع الجرح او الاذى على حاكم اثناء تأدية وظيفته او بسببها.
ولا يخل ما تقدم بتوقيع اية عقوبة اشد يقررها القانون للجرح او الايذاء.

مادة 231

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين من منع قصدا موظفا او اي شخص مكلف بخدمة عامة عن القيام بوظيفته.

مادة 232

يعتبر ظرفا مشددا في ارتكاب الجرائم المبينة في المواد 229 و230 و231.
أ – اذا ارتكب الجريمة مع سبق الاصرار.
ب – اذا ارتكب الجريمة خمسة اشخاص فاكثر.
ج – اذا ارتكب الجريمة شخص يحمل سلاحا ظاهرا.

مادة 233

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ســـنة واحـــدة وبغرامة لا تزيد على مائة دينار او باحدى هاتين العقوبتين كل موظف او شخص مكلف بخدمة عامة توسط لدى حاكم او قاض او محكمة لصالح احد الخصوم او الاضرار به.

مادة 234

يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين كل حاكم او قاض اصدر حكما ثبت انه غير حق وكان ذلك نتيجة التوسط لديه.

مادة 235

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سـنة وبغرامـة لا تزيد على مائة دينار او باحدى هاتين العقوبتين من نشـر باحدى طرق العلانية امورا من شأنها التأثير في الحكام او القضـاة الذين انيط بهم الفصل في دعوى مطروحة امام جهة من جهات القضاء او فـي رجال القضاء او غيرهم مـن الموظفين المكلفين بالتحقيـق او التأثير في الخبراء او المحكمين او الشـهود الذين قد يطلبون لاداء الشـهادة في تلك الدعوى، او ذلك التحقيق، او امورا من شـأنها منع الشـخص من الافضاء بمعلوماته لذوي الاختصاص.

فاذا كان القصد من النشر احداث التأثير المذكور او كانت الامور المنشورة كاذبة تكون العقوبة الحبس مدة لا تزيد على سنتين وغرامة لا تزيد على مائتي دينار او احدى هاتين العقوبتين.

مادة 250

يعاقـب بالحبس والغرامة او باحدى هاتين العقوبتيـن كل من اختلس او اخفى او اتلف او غير وثيقة مبرزة او مادة جرمية مقدمة الى محكمة او سلطة من سلطات التحقيق وكان ذلك بقصد تضليل القضاء او سلطة التحقيق.

وتكون العقوبة السجن مدة لا تزيد على سبع سنوات اذا كان الفاعل موظفا او مكلفا بخدمة عامة عهد اليه بتلك الاشياء او اؤتمن عليها بحكم عمله.

مادة 260

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سـنوات وبغرامة لا تزيد على ثلثمائة دينار او باحـدى هاتين العقوبتين كل من انتحل وظيفة من الوظائف العامة او تداخل في وظيفة او خدمة عامة مدنية كانت او عسـكرية او اجرى عملا من اعمالها او من مقتضياتها بغير حق وكان ذلك دون صفة رسمية او اذن من جهة مختصة.

ويعاقـب بالعقوبة ذاتها كل موظف او مكلف بخدمة عامة عزل او فصل او اوقف عن عمله وعلم بذلك على وجه رسـمي اذا اسـتمر في ممارسة اعمال وظيفته او خدمته.

مادة 271

كل موظف او مكلف بخدمة عامة كلف بالقبض على شخص او بحراسة مقبوض عليه او محجوز او موقوف او محبوس او بمرافقة اي منهم فمكنه من الهرب او تغافل عنه او تراخى في الاجراءات اللازمة للقبض عليه قاصدا معاونته على الهرب يعاقب بالسجن اذا كان الهارب محكوما عليه بالاعدام ويعاقب بالسجن مدة لا تزيد على عشر سنين اذا كان الهارب محكوما عليه بالسجن المؤبد او المؤقت او كان متهما بجناية عقوبتها الاعدام. وتكون العقوبة الحبس في الاحوال الاخرى.

مادة 275

يعاقب بالسجن من قلد او زور سواء بنفسه او بواسطة غيره ختم او امضاء رئيس الجمهورية او ختم او علامة للحكومة او احدى دوائرها الرسمية او شبه الرسمية او احد موظفيها (او توقيعه) او دمغات الذهب والفضة المقررة قانونا (اضيفت عبارة (او توقيعه) بعد عبارة احد موظفيها وذلك بموجب المادة (6) من قانون التعديل الاول المرقم 207 لسنة 1970).

وتكون العقوبة السجن مدة لا تزيد على عشر سنين اذا كان محل الجريمة ختما او علامة لدولة اجنبية او ختم او علامة احد المصارف او احدى المؤسسات او الشركات او الجمعيات او المنظمات او المنشآت التي تساهم الدولة في مالها بنصيب او ختم او علامة احدى شركات المساهمة او الجمعيات التعاونية او النقابات المنشأة طبقا للاوضاع المقررة قانونا او احدى الجمعيات او المؤسسات المعتبرة قانونا ذات نفع عام. ويعاقب بالعقوبة ذاتها حسب الاحوال، من استعمل شيئا مما تقدم او ادخله البلاد مع علمه بتقليده او تزويره.

مادة 290

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على خمس عشرة سنة كل من حمل موظفا او مكلفا بخدمة عامة اثناء تدوينه محررا من اختصاص وظيفته اما بانتحال اسم شخص آخر او بالاتصاف بصفة ليست له او بتقرير وقائع كاذبة او بغير ذلك من الطرق على تدوين او اثبات واقعة غير صحيحة بخصوص امر من شأن المستند اثباته.

مادة 292

يعاقب بالحبس وبالغرامة التي لا تزيد عن ثلثمائة دينار او باحدى هاتين العقوبتين من توصل بانتحال اسـم كاذب او شـخصية كاذبة الى الحصول على اية رخصة رسـمية او تذكرة هوية او تذكرة انتخاب عـام او تصريح نقل او انتقال او مرور داخل البلاد.

ويعاقب بالعقوبة ذاتها من زور او اصطنع محررا من هذا القبيل.

مادة 293

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة اصدر احدى الاوراق المذكورة في المادة السابقة مع علمه بان من صدرت له قد انتحل اسما كاذبا او شخصية كاذبة.

مادة 294

يعاقـب بالحبس وبالغرامة او باحـدى هاتين العقوبتين كل من قرر امام السـلطة المختصـة في اجراءات تتعلق بتحقيق الوفـاة او غير الوراثة اقوالا غير صحيحة عـن الوقائع المراد اثباتها متى صدرت الوثيقة على اسـاس هذه الاقوال. وكل من ابدى امام السـلطة المختصة او القائم بعقد الزواج بقصد اثبات بلوغ احد الزوجين السـن المحددة قانونا لتوثيق عقد الزواج او بقصد اتمام عقد الزواج مع وجود مانع شرعي او قانوني اقوالا غير صحيحة او حرر او قدم لاحد ممن ذكر اوراقا تتضمن معلومات غير صحيحة متى وثق عقد الزواج على اساس هذه الاقوال او الاوراق.

ويعاقـب بالعقوبة ذاتها كل موظف او مكلـف بخدمة عامة اصدر الوثيقة المتعلقة بالوفـاة او الوراثة او وثق عقد الزواج مـع علمه بعدم صحة البيانات او الاوراق التي بنيت عليها الوثيقة او عقد الزواج.

مادة 304

يعاقـب بالحبس مدة لا تزيد على سـنتين وبغرامة لا تزيـد على مائتي دينار او باحـدى هاتيـن العقوبتين كل من اذاع بطريقة من طـرق العلانية وقائع ملفقة او مزاعـم كاذبة وهـو يعلم بتلفيقها او بكذبها وكان من شـأن ذلك احداث هبوط في

اوراق النقد الوطني او اضعاف الثقة في نقد الدولة او سنداتها او اية سندات اخرى ذات علاقة بالاقتصاد الوطني او الثقة المالية العامة.
وتكون العقوبة الحبس والغرامة او احدى هاتين العقوبتين اذا تحقق شيء من ذلك واذا ارتكب الجريمة موظف او مكلف بخدمة عامة له صلة بتداول النقد او السندات المشار اليها.
فاذا اجتمع هذا الظرفان المشددان تكون عقوبة الموظف او المكلف بالخدمة العامة السجن مدة لا تزيد على سبع سنوات.

مادة 305

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنتين وبغرامة لا تزيد على مائتي دينار او باحدى هاتين العقوبتين كل من حرض باحدى طرق العلانية على سحب الاموال المودعة في المصارف او الصناديق العامة او على بيع سندات الدولة وغيرها من السندات العامة او على الامساك عن شرائها.
وتكون العقوبة الحبس والغرامة او احدى هاتين العقوبتين اذا ارتكب الجريمة موظف او مكلف بخدمة عامة له صلة بتداول النقد او السندات المشار اليها.

مادة 306

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنة او بغرامة لا تزيد على مائتي دينار كل من لم يقبل اية عملة وطنية صحيحة متداولة قانونا بقيمتها الاسمية معدنية كانت او ورقية.
وتكون العقوبة الحبس مدة لا تزيد على سنتين والغرامة التي تزيد على مائتي دينار او احدى هاتين العقوبتين اذا ارتكب الجريمة موظف او مكلف بخدمة عامة له صلة بتداول العملة المذكورة.

مادة 307

1 – كل موظف او مكلف بخدمة عامة طلب او قبل لنفسه او لغيره عطية او منفعة او ميزة او وعدا بشيء من ذلك لاداء عمل من اعمال وظيفته او الامتناع عنه او الاخلال بواجبات الوظيفة يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على عشر سنين او بالحبس

والغرامـــة على ان لا تقل عما طلب او اعطـــي او وعد به ولا تزيد بأي حال من الاحوال على خمسمائة دينار.
2 – وتكون العقوبة الســجن مدة لا تزيد على ســبع سنوات او بالحبس اذا حصل الطلب او القبول او الاخذ بعد اداء العمل او الامتناع عنه او بعد الاخلال بواجبات الوظيفة بقصد المكافأة على ما وقع من ذلك.

مادة 308

كل موظف او مكلف بخدمة عامة طلب او قبل لنفســه او لغيره عطية او منفعة او وعدا بشيء من ذلك لاداء العمل او الامتناع عن عمل لا يدخل في اعمال وظيفته ولكنه زعم ذلك او اعتقده خطأ يعاقب بالســجن مدة لا تزيد على ســبع سنوات او الحبس والغرامة على ان لا تقل عما طلب او اعطي او وعد به ولا تزيد بأي حال من الاحوال على خمسمائة دينار.

مادة 309

تســـري احكام المادتين السابقتين ولو كان الموظف او المكلف بخدمة عامة يقصد عدم القيام بالعمل او عدم الامتناع عنه وعدم الاخلال بواجبات وظيفته.

مادة 310

كل من اعطى او قدم او عرض او وعد بأن يعطي لموظف او مكلف بخدمة عامة شيئا مما نص عليه في المادة (308) عد راشيا.
ويعاقب الراشي والوسيط بالعقوبة المقررة قانونا للراشي.

مادة 312

يعاقب بالحبس:
1 – كل مـــن طلب او اخذ عطية او منفعة او ميزة يزعم انها رشـــوة لموظف او مكلف بخدمة عامة وهو ينوي الاحتفاظ بها لنفسه.
2 – كل شـــخص اخذ العطية او المنفعة او الميزة او قبل شـــيئا من ذلك مع علمه

بسببه ولو لم يكن الموظف او المكلف بالخدمة العامة المقصود بالرشوة قد عينه او قد علم به ما لم يكن وسيطا في الرشوة.

مادة 313

يعاقـــب بالحبس او بالغرامة كل من عرض رشـــوة على موظف او مكلف بخدمة عامة ولم تقبل منه.

مادة 314

يحكـــم فضلا عن العقوبات المبينة في مواد هذا الفصل بمصادرة العطية التي قبلها الموظف او المكلف بخدمة عامة او التي عرضت عليه.

مادة 315

يعاقب بالسجن كل موظف او مكلف بخدمة عامة اختلس او اخفى مالا او متاعا او ورقة مثبتة لحق او غير ذلك مما وجد في حيازته.

مادة 316

يعاقب بالســـجن كل موظف او مكلف بخدمة عامة اســـتغل وظيفته فاستولى بغير حق على مال او متاع او ورقة مثبتة لحق او غير ذلك مملوك للدولة او لاحدى المؤسســـات او الهيئات التي تسهم الدولة في مالها بنصيب ما او سهل ذلك لغيره.

وتكون العقوبة الســـجن مدة لا تزيد على عشر ســـنين اذا كان المال او المتاع او الورقة او غيره مملوكا لغير من ذكر في الفقرة المتقدمة.

مادة 318

يعاقب بالســـجن كل موظف او مكلـــف بخدمة عامة عهدت اليـــه المحافظة على مصلحـــة للجهة التي يعمل فيها في صفقة او قضية فاضر بســـوء نية او تســـبب بالاضرار لهذه المصلحة ليحصل على منفعة لنفسه او لغيره.

مادة 319

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على عشر سنين او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة انتفع مباشرة او بالواسطة من الاشغال او المقاولات او التعهدات التي له شأن في اعدادها او احالتها او تنفيذها او الاشراف عليها.

ويعاقب بالعقوبة ذاتها اذا حصل على عمولة لنفســـه او لغيره بشـــأن من الشؤون المتقدمة.

مادة 320

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على عشر سنين او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة له شـــأن في استخدام العمال في اشـــغال تتعلق بوظيفته احتجز لنفسه كل او بعض ما يستحقه العمال الذين استخدمهم من اجور ونحوها او استخدم عمالا سخرة واخذ اجورهم لنفسه او قيد في دفاتر الحكومة اسماء اشخاص وهميين او حقيقيين لم يقوموا باي عمل في الاشغال المذكورة واستولى على اجورهم لنفسه او اعطاها لهؤلاء الاشخاص مع احتسابها على الحكومة.

مادة 322

يعاقب بالســـجن مدة لا تزيد على ســـبع ســـنوات او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة قبض على شـــخص او حبســـه او حجزه في غير الاحوال التي ينص عليها القانون.

وتكون العقوبة الســـجن مدة لا تزيد على عشر سنين او الحبس اذا وقعت الجريمة من شخص تزيا بدون حق بزي رسمي او اتصف بصفة كاذبة او ابرز امرا مزورا مدعيا صدوره من سلطة تملك حق اصداره.

مادة 323

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة عاقب او امر بعقاب محكوم عليه باشـــد من العقوبة المحكوم بها عليه طبقا للقانـــون او بعقوبة لم يحكم بها عليه مع علمه بمخالفة عمله للقانون.

مادة 324

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة عهد اليه ادارة او حراسة المواقف او السجون او غيرها من المنشآت المعدة لتنفيذ العقوبات او التدابير الاحترازية قبل شخصا بغير امر من سلطة مختصة او امتنع عن تنفيذ امر صادر باطلاق سراحه او استبقائه الى ما بعد الاجل المحدد لتوقيفه او حجزه او حبسه.

مادة 325

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة استخدم اشخاصا سخرة في اعمال غير متعلقة بالمنفعة العامة المقررة قانونا او نظاما او في اعمال المنفعة العامة التي دعت اليها حالة الضرورة. او اوجب على الناس عملا في غير الاحوال التي يجيز فيها القانون ذلك. وذلك فضلا عن الحكم عليه بدفع الاجور المستحقة لمن استخدمهم بغير حق.

مادة 322

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة قبض على شخص او حبسه او حجزه في غير الاحوال التي ينص عليها القانون. وتكون العقوبة السجن مدة لا تزيد على عشر سنين او الحبس اذا وقعت الجريمة من شخص تزيا بدون حق بزي رسمي او اتصف بصفة كاذبة او ابرز امرا مزورا مدعيا صدوره من سلطة تملك حق اصداره.

مادة 323

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة عاقب او امر بعقاب محكوم عليه باشد من العقوبة المحكوم بها عليه طبقا للقانون او بعقوبة لم يحكم بها عليه مع علمه بمخالفة عمله للقانون.

مادة 324

يعاقب بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة عهد اليه ادارة او حراسة المواقف او السجون او غيرها من المنشآت المعدة لتنفيذ العقوبات او التدابير

الاحترازية قبل شخصا بغير امر من سلطة مختصة او امتنع عن تنفيذ امر صادر باطلاق سراحه او استبقائه الى ما بعد الاجل المحدد لتوقيفه او حجزه او حبسه.

مادة 326

يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين:

كل موظف او مكلف بخدمة عامة دخل اعتمادا على وظيفته منزل احد الاشخاص او احد ملحقاته بغير رضا صاحب الشـأن او حمـل غيره على الدخول وذلك في غير الاحوال التي يجيز فيها القانون ذلك او دون مراعاة الاجراءات المقررة فيه.
ويعاقب بالعقوبة ذاتها كل موظف او مكلف بخدمة عامة اجرى تفتيش شـخص او منزل او محل بغير رضا صاحب الشـأن او حمل غيـره على التفتيش وذلك في غير الاحوال التي يجيز فيها القانون ذلك او دون مراعاة الاجراءات المقررة فيه.

مادة 327

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات وبالغرامة التي لا تزيد على ثلثمائة دينار او باحـدى هاتين العقوبتين كل موظف او مكلف بخدمة عامة افشـى امرا وصل الى علمه بمقتضى وظيفته لشـخص يعلم وجوب عـدم اخباره به. وتكون العقوبة السجن اذا كان من شأن هذا الافشاء ان يضر بمصلحة الدولة.
ويعاقب بالعقوبة ذاتها كل من ارتبط مع الحكومة بعقد مقاولة او عمل وكذلك وكيله او اي عامل لديه افشـى امرا علمه بمقتضى عقد المقاولـة او العمل وكان يتحتم عليه كتمانه.

مادة 328

يعاقب بالسـجن مدة لا تزيد على سـبع سـنوات او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة او مسـتخدم في دوائر البريد والبرق والتلفون وكل موظف او مكلف بخدمـة عامة فتح او اتلف او اخفى رسـالة او برقية اودعت او سـلمت للدوائر المذكورة او سهل لغيره ذلك او افشى سرا تضمنته الرسالة او البرقية.
ويعاقب بالعقوبة ذاتها من افشى ممن ذكر مكالمة تلفونية او سهل لغيره ذلك.

مادة 329

1 – يعاقــب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتيــن العقوبتين كل موظف او مكلف بخدمة امة اســتغل وظيفته في وقف او تعطيل تنفيذ الاوامر الصادرة من الحكومة او احــكام القوانين والانظمة او اي حكم او امــر صادر من احدى المحاكم او اية ســلطة عامة مختصة او في تأخير تحصيل الاموال او الرســوم ونحوها المقررة قانونا.

2 – يعاقــب بالعقوبة ذاتها كل موظف او مكلف بخدمة عامة امتنع عن تنفيذ حكم او امر صادر من احدى المحاكم او من اية سلطة عامة مختصة بعد مضي ثمانية ايام من انذاره رسميا بالتنفيذ متى كان تنفيذ الحكم او الامر داخلا في اختصاصه.

مادة 330

يعاقــب بالحبس كل موظف او مكلــف بخدمة عامة امتنع بغير حق عن اداء عمل مــن اعمال وظيفته او اخل عمــدا بواجب من واجباتها نتيجة لرجاء او توصية او وساطة او لاي سبب آخر غير مشروع.

مادة 331

يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين:

كل موظف او مكلف بخدمة عامة ارتكب عمدا ما يخالف واجبات وظيفته او امتنع عــن اداء عمل من اعمالها بقصد الاضــرار بمصلحة احد الافراد او بقصد منفعة شخص على حساب آخر او على حساب الدولة.

مادة 332

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ســنة وبغرامة لا تزيد على مائة دينار او باحدى هاتين العقوبتين:

كل موظف او مكلف بخدمة عامة اســتعمل القسوة مع احد من الناس اعتمادا على وظيفته فاخل باعتباره او شرفه او احدث الما ببدنه وذلك دون الاخلال باية عقوبة اشد ينص عليها القانون.

مادة 333

يعاقب بالسجن او الحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة عذب او امر بتعذيب متهم او شاهد او خبير لحمله على الاعتراف بجريمة او للادلاء باقوال او معلومات بشأنها او لكتمان امر من الامور او لاعطاء رأي معين بشأنها. ويكون بحكم التعذيب استعمال القوة او التهديد.

مادة 334

يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين كل موظف او مكلف بخدمة عامة استغل سلطة وظيفته فاشترى عقارا او منقولا قهرا عن مالكه او استولى عليه او على منفعة او اي حق آخر للغير بغير حق او اكره مالكه على اجراء اي تصرف مما ذكر لشخصه او لشخص آخر او على تمكينه من الانتفاع به بأي وجه من الوجوه.

ويحكم برد الشيء المغتصب او قيمته ان لم يوجد عينا فضلا عن الحكم وبالتعويض لمن لحقه ضرر من الجريمة اذا كان له داع.

مادة 335

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على عشر سنين او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة استغل وظيفته فاستولى بغير حق على مال او متاع او ورقة مثبتة لحق او غير ذلك مما وجد بحيازته بسبب وظيفته او سهل ذلك لغيره ولم يكن ذلك بنية التملك.

مادة 336

1 – يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين:

كل موظف او مكلف بخدمة عامة اخل بطريق الغش او باية وسيلة اخرى غير مشروعة بحرية او سلامة المزايدات او المناقصات المتعلقة بالحكومة او المؤسسات او الشركات التي تسهم الحكومة بمالها بنصيب او التي تجريها الدوائر الرسمية او شبه الرسمية.

2 – ويعاقب بالعقوبة ذاتها من ارتكب الفعل المنصوص عليه في الفقرة المتقدمة

من غير الموظفين او المكلفين بخدمة عامة.
3 – ويحكم برد الخسارة التي نشأت عن الفعل المنصوص عليه في هذه المادة.

مادة 337

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنة واحدة وبغرامة لا تزيد على مائتي دينار او باحدى هاتين العقوبتين:
كل موظف ممنوع بمقتضى وظيفته من الاشتغال بالتجارة واتجر في غير ثمار او محصول املاكه او املاك اصوله وفروعه واخوانه واخواته وزوجه ومن كان تحت وصايته او ولايته.

مادة 338

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنة واحدة وبغرامة لا تزيد على مائتي دينار او باحدى هاتين العقوبتين:
كل موظف او مستخدم في دائرة رسمية او شبه رسمية استغل سلطة وظيفته فاخذ لنفسه او لغيره من احد الناس بغير رضائه شيئا بدون ثمن او بثمن بخس فضلا عن الحكم عليه برد الاشياء التي اخذها او دفع ثمنها كاملا. ان لم تكن موجودة على حالتها الاصلية.

مادة 339

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة وكل ملتزم للعوائد او الاجور او نحوها طلب او اخذ او امر بتحصيل ما ليس مستحقا او ما يزيد على المستحق مع علمه بذلك. ويحكم برد المبالغ المتحصلة بدون حق.

مادة 340

يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على سبع سنوات او بالحبس كل موظف او مكلف بخدمة عامة احدث عمدا ضررا باموال او مصالح الجهة التي يعمل فيها او يتصل بها بحكم وظيفته او باموال الاشخاص المعهود بها اليه.

مادة 341

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على ثلاث سنوات او بغرامة لا تزيد على ثلثمائة دينار كل موظف او مكلف بخدمة عامة تسبب بخطئه الجسيم في الحاق ضرر جسيم باموال او مصالح الجهة التي يعمل بها او يتصل بها بحكم وظيفته او باموال او مصالح الاشخاص المعهود اليه ان كان ذلك ناشئا عن اهمال جسيم باداء وظيفته او عن اساءة استعمال السلطة او عن اخلال جسيم بواجبات وظيفته (عدلت المادة 341 بموجب قانون التعديل التاسع المرقم 8 لسنة 1984).

مادة 364

يعاقب بالحبس مدة لا تزيد على سنتين وبغرامة لا تزيد على مائتي دينار او باحدى هاتين العقوبتين كل موظف او مكلف بخدمة عامة ترك عمله ولو بصورة الاستقالة او امتنع عمدا عن واجب من واجبات وظيفته او عمله متى كان من شأن الترك او الامتناع ان يجعل حياة الناس او صحتهم او امنهم في خطر او كان من شأن ذلك ان يحدث اضطرابا او فتنة بين الناس او اذا عطل مرفقا عاما.

2 – ويعتبر ظرفا مشددا اذا وقع الفعل من ثلاثة اشخاص او اكثر وكانوا متفقين على ذلك او مبتغين منه تحقيق غرض مشترك.

مادة 365

يعاقب بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين من اعتدى او شرع في الاعتداء على حق الموظفين او المكلفين بخدمة عامة في العمل باستعمال القوة او العنف او الارهاب او التهديد او اية وسيلة اخرى غير مشروعة.

مادة 393

1 – يعاقب بالحبس المؤبد او المؤقت كل من واقع انثى بغير رضاها او لاط بذكر او انثى بغير رضاه او رضاها.

2 – يعتبر ظرفا مشددا اذا وقع الفعل في احدى الحالات التالية:

ج – اذا كان الفاعل من الموظفين او المكلفين بخدمة عامة او من رجال الدين او الاطباء واستغل مركزه او مهنته او الثقة به.

مادة 406

1 – يعاقب بالاعدام من قتل نفسا عمدا في احدى الحالات التالية:

هـ – اذا وقع القتل على موظف او مكلف بخدمة عامة اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

مادة 410

مـــن اعتدى عمدا على آخر بالضرب او بالجرح او بالعنف او باعطاء مادة ضارة او بارتكاب أي فعل آخر مخالف للقانون ولم يقصد من ذلك قتله ولكنه افضى الى موته يعاقب بالسجن مدة لا تزيد على خمس عشرة سنة. وتكون العقوبة السجن مدة لا تزيد على عشـــرين سنة اذا ارتكبت الجريمة مع سبق الاصرار او كان المجني عليه من اصول الجانـــي او كان موظفا او مكلفا بخدمة عامة ووقع الاعتداء عليه اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

مادة 414

اذا توافر في الاعتداء المذكور في المادتين 412 و413 احدى الحالات التالية عد ذلك ظرفا مشددا:

4 – اذا ارتكب الاعتداء ضد موظف او مكلف بخدمة عامة اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

مادة 421

يعاقب بالحبس من قبض على شـــخص او حجزه او حرمه من حريته باية وســـيلة كانت بدون امر من ســـلطة مختصة في غير الاحـــوال التي تصرح فيها القوانين والانظمة بذلك (وشددت العقوبة المنصوص عليها في المواد (421 و42 و423) الى السجن مدى الحياة.

وتكون العقوبة السجن مدة لا تزيد على (15) خمس عشرة سنة في الاحوال الآتية:

أ – اذا حصل الفعل من شـــخص تزيا بدون حق بزي مستخدمي الحكومة او حمل علامة رسمية مميزة لهم او اتصف بصفة عامة كاذبة او ابرز امرا مزورا بالقبض

او الحجز او الحبس مدعيا صدوره من سلطة مختصة.
ب – اذا صحب الفعل تهديد بالقتل او تعذيب بدني او نفسي.
ج – اذا وقع الفعل من شخصين او اكثر او من شخص يحمل سلاحا ظاهرا
د – اذا زادت مـدة القبض او الحجز او الحرمان من الحرية على (15) خمسـة عشر يوما.
هـ – اذا كان الغرض من الفعل الكسـب او الاعتداء على عرض المجنى عليه او الانتقام منه او من غيره.
و – اذا وقع الفعل على موظف او مكلف بخدمة عامة اثناء تأدية وظيفته او خدمته او بسبب ذلك.

مادة 433

1 – القذف هو اسـناد واقعة معينة الى الغير باحدى طرق العلانية من شـأنها لو صحت ان توجب عقاب من اسندت اليه او احتقاره عند اهل وطنه.
ويعاقب من قذف غيره بالحبس وبالغرامة او باحدى هاتين العقوبتين.
واذا وقع القذف بطريق النشر في الصحف او المطبوعات او باحدى طرق الاعلام الاخرى عد ذلك ظرفا مشددا.
2 – ولا يقبل من القاذف اقامة الدليل على ما اسـنده الا اذا كان القذف موجها الى موظف او مكلف بخدمة عامة او الى شـخص ذي صفة نيابية عامة او كان يتولى عملا يتعلق بمصالح الجمهور وكان ما اسـنده القاذف متصلا بوظيفة المقذوف او عمله فاذا اقام الدليل على كل ما اسنده انتفت الجريمة.

سەرچاوەکان:

1 - تقرير فنون التحقيق الادارى، الموظف الحقوققى قاسم على حسن الحسناوى، 2013 وزارة العمل والشؤون الاجتماعية الاتحادية و متاح فى:

https://investigation12.blogspot.com/201305//blog-post.html?m=1

2 - مجلة كلية مدينة العلم الجامعة-بغداد- المجلد 8 العدد2 السنه 2016، .

3 - مجلة جامعة تكريت للعلوم القانونية، السنة 7 العدد 26 حزيران 2015.

4 - قرارات وفتاوى مجلس شورى الدولة- وزارة العدل الاتحاديه لأعوام 2006 و 2007 و 2008.

5 - ڕێوشوێنەکانی لێکۆڵینەوەی کارگێڕی و پرەسیپی رەوایی)، ئامادەکردنی توێژەر: کوثر حازم سلطان- وەزارەتی خوێندنی باڵاو توێژینەوەی زانستی فیدڕالی کە لەم بەستەرە ئەلیکترۆنییە بڵاوکرایتەوە لەرێکەوتی 2020/3/12

www.sasiq.edu.iq/pages?id=23

6 - أصول التحقيق الإداري، للمحامي رامي احمد الغالبي، عضو اتحاد الحقوقيين العرب منشور و متاح في 2020/3/13 في الموقع الالكتروني

https://alhussain-sch.org

7 - على خليل الجنابى، مشاور قانونى، (سلطة الادارة فى معاقبة أعضاء اللجان التحقيقيه، رۆژنامەی (الصباح الجديد) لاپەرە 9 لە ژمارە 3985 لە 2018/7/25.

8 - بحث (التحقيق الانضباطي في مجال الوظيفة العامة)، القاضي سردار ياسين حمدامين، وزارة العدل لاقليم كوردستان- مجلس الشورى، سنة 2013.

9 - أ. د. فؤاد عبدالمنعم أحمد، مفهوم العقوبة وأنواعها في الأنظمة المقارنة، المطلب الاول، الفرع الاول/ثانيا ثانيا: العقوبات السالبة للحرية منشور فى 2011/10/19 ومتاح فى 2020/4/1 فى الموقع الالكترونى

https://www.alukah.net/sharia/035474//

10 - مجلة كلية مدينة العلم الجامعة-بغداد- المجلد 8 العدد2 السنه 2016،

11 -احمد طلال عبدالحميد، التحقيق الادارى احد ضمانات الموظف السابقه على فرچ العقوبه التأديبيه- دراسه مقارنة فى القانون العراقى)

12 - نووسراوی فەرمانگەی یاسایی وەزارەتی دارایی عێراقی فیدڕاڵ ژمارە 20880 لە 2015/3/18.

13 - د.براء منذر كمال عبداللطيف/ أمير حسن جاسم، اثر العقوبة الجنائية في الخدمة الوظيفية (دراسة مقارنة)، مجلة جامعة تكريت للعلوم الانسانية، العدد 5، المجلد 15، ص466، حزيران 2008.

14 - مجلة العلوم القانونية والسياسية - المجلس السادس العدد الاول 2017 (اثر سحب اليد على الراتب والترفيع في القانون العراقي- دراسة مقارنة م.د.مهدي حمدي مهدي الزهيري.

15 - رۆژنامەی وەقایعی کوردستان، وەزارەتی دادی هەرێمی کوردستان.

16 - رۆژنامەی وەقایعی عێراقی، وەزارەتی دادی حکومەتی فیدراڵ.
17 - التحقيق الإداري كضمانة من ضمانات الموظف العام في القانونين العراقي والأردني (دراسة مقارنة)، محمد حميد علي الجوراني، جامعة الشرق الأوسط، 2015.
18 - الطعن القضائي كضمانة للموظفين في مواجهة سلطات التأديب، م. فاضل جبير، كلية الإدارة والاقتصاد / جامعة القادسية, منشور في مجلة القادسية للقانون والعلوم السياسية العدد: الاول المجلد:الخامس، حزيران 2012.
19 - الضمانات الشكلية للموظف في التحقيق الإداري «دراسة في القانون العراقي»، بحث مقدم من قبل (الدكتور خالد خضير دحام، الدكتور عادل كاظم سعود، الباحث علي عبد عمران حسين، جامعة كربلاء / كلية القانون منشور في مجلة رسالة الحقوق، السنة السابعة العدد الاول 2015.
20 - إجراءات فرض العقوبة الانضباطية وفق قانون انضباط موظفي الدولة والقطاع العام العراقي النافذ رقم 14 لسنة 1991 المعدل م. م – جنان عبدالرزاق فتاح- كلية مدينة العلم الجامعة/ قسم القانون منشور في مجلة كلية مدينة العلم الجامعة المجلد 8 العدد 2 السنة 2016.
20 -ديوان التدوين القانوني الملغي في قراره المرقم ج1/333/1 في 1971/1/11.

یاساکان:

1 - دەستووری عێراقی ساڵی 2005
2 - یاسای دیوانی چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان ژمارە 2ی ساڵی 2008.
3 - دەستەی دەسنپاکی هەرێمی کوردستان ژمارە 3ی ساڵی 2011 هەموارکراو.
4 - یاسای ئەنجوومەنی شورای هەرێم ژمارە 14ی ساڵی 2008.
5 - یاسای خانەنشینی یەکگرتوو ژمارە 27ی ساڵی 2006ی هەموارکراو.
6 - یاسای بەرزەفتی فەرمانبەرانی دەوڵەت و کەرتی گشتی ژمارە 14ی ساڵی 1991 هەموار کراو.
7 - یاسای شێوازەکانی دادگایی کردنی سزاکانی عێراقی ژمارە (23) ساڵی 1971.
8 - یاسای (الخبراء امام القضاء) ژمارە 163ی ساڵی 1964.
9 - یاسای سەلماندن (الاثبات) ژمارە (107) ی ساڵی 1979.
10 -یاسای سزادانی عێراقی ژمارە ١١١ ی ساڵی 1969 هەموار کراو.
11 - یاسای خزمەتی شارستانی ژمارە 24ی ساڵی 1960 هەموارکراو.
12 - یاسای بەرەنگاربوونەوەی تیرۆر لە هەرێمی کوردستان ژمارە 3ی ساڵی 2006.
13 - یاسای داواکاری گشتی ژمارە (159) ی ساڵی 1979 هەموار کراو بە یاسای پەرلەمانی کوردستان ژمارە 18ی ساڵی 2007.
14 - یاسای (هەڵوەشاوەی) بەرزەفتی فەمانبەرانی دەوڵەت ژمارە 69ی ساڵی 1936.
15 - یاسای لە ئەستۆکردنی فەرمانبەران لە هەرێمی کوردستان ژمارە 5 ی ساڵی 2020.

ئامادەکار

فتحی مستەفا کاخدر کاکەشین

- بەڕێوەبەری جێبەجێکار، بەڕێوەبەری کارگێڕی سەرچاوە مرۆییەکان لە دیوانی وەزارەتی ناوخۆ
- هەڵگری بڕوانامەی ماستەر لە بواری کارگێڕی ٢٠١١-٢٠١٢
- چاپکردنی کتێبی (شایستەو ئەرکەکانی فەرمانبەر-٢٠١٥)
- ڕۆژنامەنووس لە ڕۆژنامەکانی خەبات، التآخی، الصوت الآخر
- بڵاوکردنەوەی چەندین بابەت و وەرگێڕان لە ڕۆژنامەو گۆڤارەکان بە تایبەت لە بواری کارگێڕی
- ئەندامی سەندیکای ڕۆژنامەنووسانی کوردستان
- ئەندامی فیدراسیۆنی ڕۆژنامەنووسانی نێودەوڵەتی

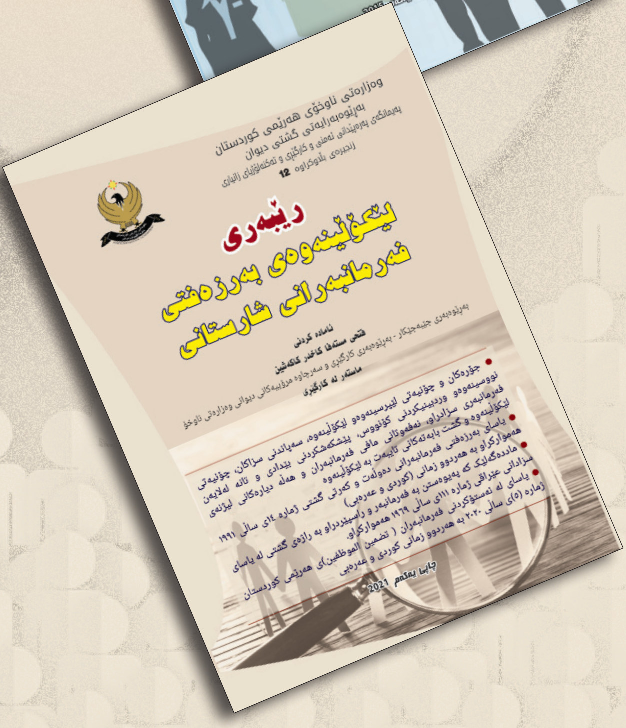

All Rights Reserved

مافی لەبەرگرتنەوە و بڵاوکردنەوەی پارێزراوە بۆ وەزارەتی ناوخۆی هەرێمی کوردستان